

PORTRETY BOTANIKÓW POLSKICH • PORTRAITS OF POLISH BOTANISTS

Flora LILIENFELD (1886–1977) – botaniczka, uczennica i współpracowniczka prof. Mariana Raciborskiego. Początkowo zajmowała się badaniem wątrobowców, później całkowicie poświęciła się genetyce. Pracowała w Polsce, Niemczech oraz przez wiele lat w Japonii.

Fotografia, wielkość fotokopii: 7,6 × 5,4 cm (autor – nieznany). Właściciel: Muzeum Tatrzańskie im. Dra Tytusa Chałubińskiego w Zakopanem (oryginał); Muzeum Botaniczne i Pracownia Historii Botaniki im. J. Dyakowskiej, Ogród Botaniczny – Instytut Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków (fotokopia).

Opracowała: Izabela KRZĘTOWSKA

Tytus CHAŁUBIŃSKI (1820–1889) – lekarz, przyrodnik, profesor medycyny w Akademii Medyko-Chirurgicznej w Warszawie i Szkole Głównej Warszawskiej, jeden z pionierów badań przyrody tatrzańskiej. Ogłosił wiele prac z dziedziny medycyny, botaniki i mineralogii. Jego kolekcja mchów i minerałów stała się zaczątkiem zbiorów Muzeum Tatrzańskiego w Zakopanem.

Fotografia, wielkość fotokopii: 11,3 x 7 cm (autor: A. Kowaliński, Warszawa). Właściciel: Muzeum Tatrzańskie im. Dra Tytusa Chałubińskiego w Zakopanem (oryginał); Muzeum Botaniczne i Pracownia Historii Botaniki im. J. Dyakowskiej, Ogród Botaniczny – Instytut Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków (fotokopia).

Opracowała: Izabela KRZĘPTOWSKA

ROZSTANIA • OBITUARIES

HALINA JARMOLIŃSKA-ADAMCZEWSKA
(1909–1998)

Halina Jarmolińska urodziła się 30 maja 1909 roku w Nowym Jorku. Ojcem jej był Jan Jarmoliński, inżynier rolnik; przez matkę, Alfredę z Korzonów, była spokrewniona z Tadeuszem Kościuszką. Wraz z rodzicami wróciła do kraju w 1913 roku, do majątku rodzinnego na terenie obecnej Białorusi. Po rewolucji bolszewickiej wraz z rodziną przedostała się do Polski. W Warszawie ukończyła w r. 1926 szkołę średnią i rozpoczęła studia w zakresie botaniki na Uniwersytecie Warszawskim. W 1929 r. zmarł jej ojciec; mając matkę na utrzymaniu musiała przerwać studia i podjąć pracę zarobkową. Od kwietnia tego samego roku zaczęła pracować, początkowo jako praktykantka, później jako asystentka w Stacji Ochrony Roślin Towarzystwa Ogrodniczego Warszawskiego. Do jej obowiązków należało określanie chorób roślin nadsyłanych do Stacji i udzielanie porad w tym zakresie, prowadzenie wykładów z ochrony roślin na różnego rodzaju kursach organizowanych przez Stację oraz

podjęcie własnych prac badawczych. W latach 1930 i 1931 wykonywała doświadczenia do pracy magisterskiej, której tematem były grzyby powodujące gnicie jablek w przechowalniach. Praca ta, opublikowana w 1937 r., przyniosła cenne dane o biologii grzybów nie notowanych i nie badanych dotychczas w Polsce. Formalnym promotorem tej pracy był profesor Uniwersytetu Warszawskiego Bolesław Hryniewiecki, wykonywała ją jednak w Zakładzie Fitopatologii Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego pod kierunkiem prof. Wincentego Siemaszki i z pomocą jego asystentki, Wandy Konopackiej. W Stacji Ochrony Roślin pracowała do końca marca 1937 r., a po reorganizacji w tym czasie służby ochrony roślin przeszła do nowo utworzonego Działu Ochrony Roślin w Państwowym Instytucie Naukowym Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach. Zajmowała się tam rejestracją chorób roślin oraz rozpoczęła badania nad guzowatością korzeni drzew owocowych.

Pracowała w tym Instytucie niedługo, do jesieni 1937 r. W celu ukończenia studiów wróciła do Warszawy i od 1 listopada podjęła pracę na stanowisku asystenta w Instytucie Badawczym Leśnictwa, pod kierunkiem przebywającego wtedy w Polsce światowej sławy specjalisty w zakresie chorób drewna, Richarda Falcka. Ukończyła studia, jednocześnie przygotowując pracę o sposobach rozsiewania się zarodników grzybów powodujących siniznę drewna. Opracowanie to, przygotowane do druku, uległo zniszczeniu podczas wojny.

We wrześniu 1939 r. brała udział w obronie Warszawy, jako sanitariuszka. Od 1941 do 1944 r. pracowała w Stacji Ochrony Roślin w Lublinie, badając choroby wirusowe ziemniaków pod kierunkiem przebywającego tam dra Karola Zaleskiego.

W 1945 r. H. Jarmolińska wróciła do Warszawy; w sierpniu formalnie ukończyła studia na Uniwersytecie Warszawskim otrzymując stopień magistra filozofii. Od 1 września tegoż roku do końca czerwca 1949 r. pracowała jako referent naukowy do spraw ochrony roślin w Państwowych Zakładach Hodowli Roślin. Po reorganizacji tej instytucji, od lipca 1949 do końca 1950 r. kierowała stworzonym przez siebie od podstaw Laboratorium Ochrony Roślin w Centralnym Zarządzie Państwowych Gospodarstw Rolnych. Od 1 stycznia 1951 r. rozpoczęła pracę w powstałym wówczas Instytucie Hodowli i Aklimatyzacji Roślin w Warszawie jako kierownik laboratorium fitopatologicznego. W r. 1955 przekazała kierownictwo laboratorium inżynierowi Jerzemu Chrzanowskiemu pozostając jego zastępcą. W 1956 r. otrzymała tytuł naukowy adiunkta, od r. 1963 zajmowała stanowisko

samodzielnego pracownika naukowo-badawczego. Z dniem 1 września 1969 r. przeszła na emeryturę.

W Instytucie Hodowli i Aklimatyzacji Roślin pracowała głównie nad nową metodą hodowli *Phytophthora infestans* na sztucznej pożywce oraz nad hodowlą odpornościową ziemniaka, badając korelację porażenia przez tego patogena kłębów i liści, zależność między występowaniem choroby a stadium rozwojowym ziemniaka, oraz zmiany wirulencji *Ph. infestans* przy przejściu przez różne odmiany ziemniaka. Wyniki tych badań przekazywała hodowcom ziemniaków. W związku z pojawieniem się w Polsce bakteriozy pierścieniowej ziemniaka opublikowała obszerny artykuł na ten temat. Wygłaszała także referaty na różnego typu szkoleniach, kursach i zjazdach. Wzięła udział w międzynarodowej konferencji poświęconej chorobom ziemniaka w Edynburgu w 1962 r.

Była członkiem Polskiego Towarzystwa Botanicznego (od 1927 nadzwyczajnym, od 1938 zwyczajnym), często bywała na posiedzeniach jego Sekcji Mykologicznej. Pracowała społecznie w Związku Zawodowym Pracowników Rolnych (wchodziła w skład komisji rewizyjnej w oddziale przy I. H. A. R.) i jako ławnik Sądu Powiatowego dla m. st. Warszawy (w latach 1962–1964), była także członkiem zrzeszonym PCK i członkiem Polskiego Komitetu Pomocy Społecznej.

W 1948 r. wyszła za mąż za Stanisława Adamczewskiego, entomologa, pracownika naukowego Muzeum Zoologicznego, a później profesora w Instytucie Zoologii PAN, mającego duży i wartościowy dorobek w dziedzinie lepidopterologii. Podtrzymywała go na duchu w ciężkich latach pozbawienia pracy w okresie łysenkizmu. Po jego śmierci własnym nakładem wydała drukiem jego ostatnią rozprawę naukową (*Zagadnienia migratoryzmu u motyli*, 1992), której opublikowania odmawiała zatrudniająca go instytucja.

H. Jarmolińska-Adamczewska zmarła w Warszawie 17 listopada 1998 roku i została pochowana na Cmentarzu Powązkowskim.

W pamięci tych, którzy ją znali, pozostanie jako pracownik naukowy o szerokiej wiedzy i doświadczeniu, oraz człowiek wyjątkowo życzliwy i uczynny, wspomagający innych ludzi swoim czasem i środkami materialnymi. Jej postawa wynikała z głębokiej religijności, której dawała świadectwo także w trudnych czasach, gdy nie było to dobrze widziane.

Tomasz MAJEWSKI

SPIS PUBLIKACJI MGR HALINY JARMOLIŃSKIEJ-ADAMCZEWSKIEJ

Prace naukowe

- JARMOLIŃSKA H. 1937. Grzyby powodujące gnicie jabłek w przechowalniach. *Rocznik Ochrony Roślin* 4(2): 20–41, 2 tabl. (także jako osobna odbitka z własną kartą tytułową i okładką, Warszawa 1937, ss. 2 nłb., 22, 2 tabl.).
- JARMOLIŃSKA-ADAMCZEWSKA H. 1959. Bakterioza pierścieniowa (*Corynebacterium sepedonicum* Speckermann et Kotthoff) u ziemniaka. *Biuletyn Instytutu Hodowli i Aklimatyzacji Roślin* 1959 (6): 77–83.
- JARMOLIŃSKA-ADAMCZEWSKA H. 1962. Studies of the methods of cultivation of *Phytophthora infestans* (Mont.) de Bary. *Bulletin de l'Académie Polonaise des Sciences, sér. sci. biol.* 10(7): 261–263.

Prace popularne, podręczniki i sprawozdania

- JARMOLIŃSKA H. 1936. Kalendarz zraszań jabłoni i grusz przeciwko struposzowi jabłoniowemu (...). *Stacja Ochrony Roślin T. O.W., Ulotka* Nr. 97 ss. 4.
- JARMOLIŃSKA H. 1939. Przedwiosenne opryskiwanie sadów. *Echa Leśne* 15(12): 275–276.
- JARMOLIŃSKA H. 1939. Płonnik (*Polytrichum*). *Echa Leśne* 15(13): 296.
- JARMOLIŃSKA H. 1939. Torfowiec (*Sphagnum*). *Echa Leśne* 15(16): 351.
- JARMOLIŃSKA H. 1939. Wiosenne grzyby jadalne. *Echa Leśne* 15(17): 377.
- JARMOLIŃSKA H. 1939. Wiosenne i letnie opryskiwania sadów. *Echa Leśne* 15(18): 399.
- JARMOLIŃSKA H. 1939. Mchy. *Echa Leśne* 15(19): 423.
- JARMOLIŃSKA H. 1939. Mchy wilgotniejszych lasów sosnowych. *Echa Leśne* 15(20): 447–448.
- JARMOLIŃSKA H. 1939. Walka z chwastami. *Echa Leśne* 15(21): 486 (anonimowo).
- JARMOLIŃSKA H. 1939. Mchy lasów liściastych i mieszanych. *Echa Leśne* 15(22): 493–494.
- JARMOLIŃSKA H. 1939. Mchy nadrzewne. *Echa Leśne* 15(30–31).
- JARMOLIŃSKA H. 1947. Przedwiosenne zabiegi w sadach. *Chłopska Gospodarka* 3(7): 156–157.
- JARMOLIŃSKA H. 1947. Zwalczajmy słodyszka rzepakowego. *Chłopska Gospodarka* 3(10): 229–230.
- JARMOLIŃSKA H. 1948–1949. Instrukcje opracowane w Państwowych Zakładach Hodowli Roślin (maszynopisy powielone): Instrukcja o przedwiosennych opryskach w sadach, [1948] (n.v.), Instrukcja o zwalczaniu chorób i szkodników w sadzie w okresie wiosennym i letnim, 1948, 2 ss., Instrukcja o zwalczaniu chorób i szkodników warzyw, 1948, 2 ss., Instrukcja o zwalczaniu gryzoni, [1948], 2 ss., Instrukcja o zwalczaniu mszyc na burakach nasiennych, 1948, 1 s., Instrukcja o zwalczaniu szkodników spichlerzy, 1948, 2 ss., Instrukcja o zwalczaniu zarazy ziemniaczanej, [1948], 2 ss., Instrukcja o zwalczaniu szkodników rzepaku, rzepiku i gorczycy [1949], 2 ss. (?), Okólnik o zapobieganiu chorobom ziemiopłodów przechowywanych w kopcach i przechowalniach, [1949], 2 ss.
- JARMOLIŃSKA-ADAMCZEWSKA H. 1953. Choroby w przecho-

walniach i kopcach. (Rozdział XII w:) Ochrona roślin. Praca zbior. pod red. J. Kochmana i K. Strawińskiego. PWRiL, Warszawa, s. 509–530.

JARMOLIŃSKA-ADAMCZEWSKA H. 1956. Choroby w przecho-walniach i kopcach. (Rozdział XIII w:) Ochrona roślin. Wyd. II. Praca zbior. pod red. J. Kochmana, K. Strawiń-skiego i W. Węgorka. PWRiL, Warszawa, s. 559–580.

JARMOLIŃSKA-ADAMCZEWSKA H. 1963. Choroby w przecho-walniach i kopcach. (Rozdział XXX w:) Ochrona roślin. Wyd. III. Praca zbior. pod red. J. Kochmana i W. Wę-gorka. PWRiL, Warszawa, s. 1084–1101.

JARMOLIŃSKA-ADAMCZEWSKA H. 1963. Sprawozdanie z kon-ferencji fitopatologicznej Europejskiego Tow. Badań Ziemiaka (EAPR) w Edynburgu w marcu 1962 r. *Biuletyn Instytutu Hodowli i Aklimatyzacji Roślin* 1963 (3–4): 137–140.

Źródła

Akta osobowe z archiwum Instytutu Hodowli i Aklima-tyzacji Roślin w Radzikowie; informacje i dokumenty przekazane autorowi przez Jadwigę Adamczewską-Mi-klaszewską.

WSPOMNIENIE O MGR IRENIE DUDZIŃSKIEJ – KOLEŻANCE I NAUCZYCIELCE, WYKŁADOWCY NA WYDZIALE BIOLOGII UNIwersYTETU WARSZAWSKIEGO (1921–2002)

A remembrance of Irena Dudzińska – a colleague
and teacher in the Department of Biology of Warsaw
University (1921–2002)

Zachować pamięć o ludziach to przypomnieć ich życie tym, którzy ich znali, a także przekazać wiedzę o ich losach młodszym od siebie. Kierując się tą ideą chcemy przypomnieć środowisku polskich botaników Panią mgr Irenę Dudzińską, botanikę z Uniwersytetu Warszawskiego, wieloletnią koleżankę i współ-pracowniczkę jednej z nas, a nauczycielkę w czasie studiów i kilku lat pracy – drugiej.

W grudniu 2002 roku zmarła w Warszawie mgr Irena Dudzińska (z domu Fabiszewska), botanik, wie-oletni pracownik naukowo-dydaktyczny Uniwersy-tetu Warszawskiego. Była studentką pierwszego po-wojennego roku studiów Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego na kierunku biologii. Już we wrześ-niu 1949 r., po trzecim roku studiów, została zatrud-niona przez ks. prof. Józefa Szulekę (wówczas do-ktora nauk biologicznych) w Zakładzie Anatomii i Cytologii Roślin, jako zastępca asystenta. Po uzyska-niu dyplomu magistra w kwietniu 1952 r., została asystentką, w roku 1953 starszą asystentką, a nastę-pnie wykładowcą w tym samym Zakładzie. Na stano-wisku wykładowcy pracowała przez wiele lat aż do przejścia na emeryturę w 1978 roku.

Zainteresowania naukowe mgr Ireny Dudzińskiej koncentrowały się na anatomii roślin. Z tego zakresu była jej praca magisterska („Budowa anatomiczna pę-du *Polygonum amphibium* L. var. *natans* hodowane-go na lądzie”) oraz prowadzone w Zakładzie zajęcia dydaktyczne i własne badania. Jednak nie doktoryzo-wała się i nie zostawiła publikacji, chociaż była osobą pełną inwencji twórczej, pracowitą, odpowiedzialną i doskonale zorganizowaną. W ciężkich latach powo-jennych Irena miała dodatkowe trudności spowodowane chorobami jej bliskich. Przez całe życie ciągle komuś pomagała, kimś się opiekowała, za wielu była odpowiedzialna. Takie były Jej cechy charakteru i za-sady wyniesione z domu, z harcerstwa lat międzywo-jennych oraz z pełnego zaangażowania w walce pod-ziemienia w czasie okupacji. Nie mówiła o niej wiele, wiedziałyśmy tylko, że w czasie okupacji aby unik-nąć aresztowania musiała wyrobić fałszywe doku-menty, w których wpisany rok urodzenia 1917 (a nie właściwy 1921) pozostał już z nią do końca. Począ-tkowe lata pracy uniwersyteckiej mgr Ireny Dudziń-skiej przypadły nie tylko na trudny okres Jej życia, ale także życia Uniwersytetu Warszawskiego. Jak wszyscy zatrudnieni w Zakładzie Anatomii i Cytolo-gii Roślin pracownicy dydaktyczni, musiała przejść szkolenie ideologiczne z marksizmu i z „postępowej

tyśenkowskiej biologii”, doświadczyć nagłej zmiany kierownika Zakładu (usunięcie z UW ks. prof. Szulety) i związanej z tym gruntownej zmiany tematyki prac badawczych i zajęć dydaktycznych.

Pani mgr Irena Dudzińska bardzo lubiła zajęcia dydaktyczne i doskonale je prowadziła. Łatwo nawiązywała kontakt ze studentami i dlatego, a także ze względu na swoją wiedzę, była przez nich ceniona i lubiana. Szczególnie dobrze pamiętam (M. Ch.) zajęcia dla III roku studiów z anatomii rozwojowej roślin, prowadzone przez nią wspólnie z dr Zofią Makowską. Na podstawie seryjnych przekrojów łodygi i liści wybranych gatunków roślin budowaliśmy z różnych materiałów (bo był to przecież okres przedkomputerowy) wspinałe modele przestrzenne, dokumentujące wzory różnicowania systemu waskularnego pędu i typy phyllotaksji u roślin okrytonasiennych. Nauczyliśmy się wtedy i sądzę, że także wiele osób z kolejnych lat studiów, widzieć rozwój rośliny jako proces dynamiczny, zróżnicowany w czasie i przestrzeni.

Mgr Irena Dudzińska kochała i знаła Tatry i tam zwykle spędzała urlopy. Przewędrowała wielokrotnie wszystkie dolinki tatrzańskie i zdobyła wiele szczytów. Już na początku lat 50. wyszukała pokoje w góralskich chatach na zboczach Gubałówki, z niepowtarzalnym widokiem na Tatry. Tam właśnie, później już z mężem i córką, „ściągała” przyjaciół z dawnej drużyny harcerskiej i koleżanki z pracy na niezapomniane wspólne pobyty.

Pamiętamy Panią Irenę Dudzińską jako koleżankę i nauczycielkę akademicką zawsze uczynną, aktywną, towarzyską, chętnie dzielącą się z innymi swoją wiedzą. Także po przejściu na emeryturę utrzymywała z nami kontakty, niestety w miarę upływu czasu coraz mniej ożywione. Odeszła osoba bardzo wartościowa, kierująca się w życiu wypróbowanymi zasadami. Los nie szczędził Jej trosk i kłopotów, także w ostatnim okresie życia.

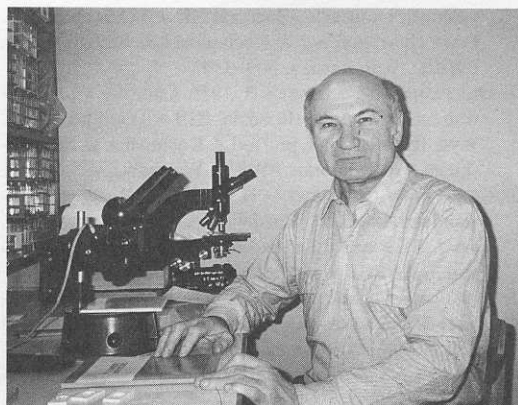
Jadwiga A. TARKOWSKA, Maria CHARZYŃSKA

ROCZNICE JUBILEUSZE ANNIVERSARIES, JUBILEES

**FELIKS JULIANOWICZ WIELICKIEWICZ
– JUBILEUSZ 60. URODZIN**

**Felix Yulianovich Velichkevich
60th anniversary of birthday**

F. J. Wielickiewicz (Fot. 1) urodził się 4 stycznia 1942 roku w Zawidówce koło Homla, w byłej Repub-

Fot. 1. F. J. Wielickiewicz w Zakładzie Paleobotaniki IB PAN w swoim małym „gabinie” (Fot. E. Zastawniak).

Phot. 1. F. Y. Velichkevich in the Palaeobotanical Department of the Institute of Botany, Polish Academy of Sciences in Cracow in his small „office” (Phot. E. Zastawniak).

lice Białoruskiej Związku Radzieckiego. Ojciec pochodził z katolickiej rodziny z Wileńszczyzny, matka z białoruskiej rodziny Drobysz-Drobyszewskich. Według rodzinnej legendy dziadek Benedykt Wielickiewicz brał udział w powstaniu styczniowym, a po jego upadku zbiegł na Polesie i tam się ukrywał. Z czasem ożenił się, założył rodzinę i stąd się wzięła białoruska gałąź rodziny. Rodzice F. J. Wielickiewicza byli nauczycielami, ojciec uczył geografii i historii, matka – matematyki i fizyki. Rodzina często zmieniała miejsca pobytu, w związku ze zmianami miejsca pracy ojca. Przez jakiś czas ojciec był wykładowcą w Uczelni Pedagogicznej w Kopcewiczach na Polesiu, gdzie kształcili się nauczyciele szkół podstawowych, potem był dyrektorem szkół średnich w kilku miejscowościach. Na stałe rodzina osiedliła się w Oktjabrskim, na północy obwodu homelskiego (wcześniej Rudobiełka). Feliks Julianowicz uczęszczał do szkoły podstawowej w tych miejscowościach, w których aktualnie przebywała rodzina, a maturę zdał w Oktjabrskim w 1959 r. Po maturze przepracował dwa lata jako ślusarz w warsztacie remontowym, poczym w 1961 r. rozpoczął studia w Instytucie Pedagogicznym im. A. Hercena w Sankt Petersburgu (dawniej Leningrad), na Wydziale Nauk Przyrodniczych. Po pierwszym semestrze studiów został powołany do służby wojskowej na trzy lata. Odbił ją, jako radiotelegrafista, w miejscowości Schwerin, na północy dawnej Niemieckiej Republiki Demokratycznej. Po zwolnieniu z wojska powrócił na dawną uczelnię, którą ukończył w 1969 r.

Podczas trzeciego roku studiów podjął pracę naukową w Katedrze Botaniki Instytutu; badał roślinność wysokogórską Tian-Szania w Azji Środkowej. W związku z tym odbył w 1966 r. wyprawę naukową, podczas której zebrał zielnik z kilkuset roślinami i na tym sprawa się zakończyła. Prof. Vera Pis'yaukova z Instytutu Pedagogicznego, opiekun naukowy F. J. Wieliczkiewicza, poleciła mu „stawić się” u dr Pawła Iwanowicza Dorofeeva, który pracował w Instytucie Botaniki im. Komarova Akademii Nauk Związku Radzieckiego. P. I. Dorofeev był paleobotanikiem i już wówczas najwybitniejszym znawcą flor karpologicznych neogenu i plejstocenu Związku Radzieckiego, należącym do czołówki europejskich paleokarpologów. Dał on studentowi zadanie – opracowanie materiału karpologicznego eemskiego wieku z torfowiska odsłoniętego na jednej z ulic Moskwy. Była to typowo interglacjalna flora z wszystkimi charakterystycznymi dla tego okresu taksonami. Młody student sprostował zadaniu, oznaczył ok. 80 taksonów i został zaproszony przez P. I. Dorofeeva (Fot. 2) do towarzyszenia mu w pracach terenowych w korytach rzek Dniepru i Prypeci w letnich miesiącach 1968 i 1969 r. W tym czasie odkryto dwa klasyczne stanowiska plioceńskie nad Dnieprem: Chołmecz i Dworec oraz wiele innych stanowisk czwartorzędowych. Część zebranego wówczas materiału była podstawą pracy dyplomowej (magisterskiej) pt. *Plejstoceńskie flory zachodnich obwodów europejskiej części ZSRR*, którą ukończył w Katedrze Botaniki Instytutu Pedagogicznego im. A. Hercena w 1969 r., i po której zaproponowano mu aspiranturę. W tym samym roku ożenił się, wkrótce przyszedł na świat syn, Aleksander. Po dwóch latach obronił pracę kandydacką (=doktorską) pt. *Czwartorzędowe flory Białorusi i obszarów przyległych* [1] i w 1972 r. uzyskał stopień kandydata nauk biologicznych.

W tym czasie akademik profesor G. Gorecki z Instytutu Geochemii i Geofizyki Akademii Nauk Białorusi w Mińsku zaczął organizować Zakład Paleogeografii Czwartorzędu, w którym miały być stosowane wszystkie paleontologiczne metody w badaniach kopalnych materiałów. W zakładzie tym F. J. Wieliczkiewicz rozpoczął pracę na stanowisku starszego inżyniera (1971–1972), potem młodszego pracownika naukowego (1972–1974) i starszego pracownika naukowego (1974–1985). Cała rodzina przeniosła się do Mińska.

Zaczęła się bardzo intensywna praca w terenie i w Zakładzie – pozyskiwania i oznaczania materiałów kopalnych ze znanych stanowisk, odkrywania nowych flor kopalnych i badania obfitych materiałów z wierceń. Z czasem prace paleokarpologiczne F. J.

Fot. 2. P. I. Dorofeev i F. J. Wieliczkiewicz podczas prac terenowych, 1971 r. (fot. G. Litwinjuk).

Phot. 2. P. I. Dorofeev i F.Y. Velichkevich during the field work, 1971 (phot. G. Litvinjuk).

Wieliczkiewicza objęły kraje nadbałtyckie, Ukrainę i centralne regiony Rosji, później także Powołże, Baszkirię i Tatarię. Nadchodziły liczne materiały do zbierania nawet z tak odległych terenów jak jezioro Hanko na Dalekim Wschodzie, Nowa Ziemia, Półwysep Jamalski i Półwysep Kolski, Okręg Archangelski, Kaukaz, Azja Środkowa i in. W 1982 r. F. J. Wieliczkiewicz ukończył pracę doktorską (=habilitacyjną) pt. *Historia flory plejstoceńskiej w środkowej strefie niziny wschodnio-europejskiej* [2], która została obroniona w Instytucie Botaniki im. W. Komarowa Akademii Nauk ZSRR w Leningradzie i zatwierdzona przez Wyższą Komisję Kwalifikacyjną w 1983 r. Od 1985 r. F. J. Wieliczkiewicz kierował Zakładem Geologii i Paleopotamologii Czwartorzędu Instytutu Geochemii i Geofizyki BAN. W 1997 r. złożył z tej funkcji rezygnację i przeszedł na stanowisko głównego pracownika naukowego.

Fot. 3. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Aleksander Kwaśniewski i F. J. Wieliczekiewicz podczas ceremonii nadania tytułu profesora w Pałacu Namiestnikowskim w Warszawie (Fot. D. Kwiatkowski).

Phot. 3. President of Poland Aleksander Kwasniewski and F. Y. Velichkevich during the ceremony of conferment of a professor title in the Namiestnikowski Palace in Warsaw (Phot. D. Kwiatkowski).

Feliks J. Wieliczekiewicz, w uznaniu zasług w badaniach nad czwartorzędem i wieloletniej, owocnej współpracy z polskimi paleobotanikami, na wniosek Dyrektora Instytutu Botaniki im. W. Szafera Polskiej Akademii Nauk profesora dr hab. Zbigniewa Mirka, otrzymał tytuł profesora. Został on nadany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Aleksandra Kwaśniewskiego dnia 19 grudnia 2001 r. (Fot. 3).

W 2002 r. prof. Wieliczekiewicz przeszedł na emeryturę, pozostając na stanowisku głównego pracownika naukowego w Instytucie Nauk Geologicznych Narodowej Akademii Nauk Białorusi w Mińsku, w niepełnym wymiarze godzin.

Prof. F. J. Wieliczekiewicz jest autorem bądź współautorem 210 publikacji, w tym kilku monografii [1–5] i około 150 oryginalnych opracowań. Zredagował 14 monografii i prac zbiorowych. Jest autorem i współautorem 45 nowych taksonów roślin, niektóre znaleziono później także we florach kopalnych Rosji, Litwy, oraz Polski, Niemiec i Republiki Czeskiej. Cztery nowe dla nauki gatunki zostały nazwane na jego cześć: *Betula felixii* Dorofeev (1982), *Potamogeton dorofelii* Negru (1979), *P. felixii* Dorofeev

(1986) i *Scirpus wieliczekiewiczii* Negru (1986). Ulubionym taksonem roślin F. J. Wieliczekiewicza jest rodzaj *Potamogeton*, którego endokarpy są szczególnie trudnym obiektem badawczym.

Materiałem do badań F. J. Wieliczekiewicza są nasiona, owoce, makrospory oraz niektóre części wegetatywne roślin, takie jak łuski, szpilki, krótkopędy, liście karłowatych brzoź, wierzb, dębika, wrzosowatych i in., głównie z osadów pliocenu i plejstocenu, rzadziej miocenu i holocenu. Szczątki te są oznaczane na podstawie studiów morfologiczno-porównawczych, nierzadko również biometrycznych, bądź anatomicznych, następnie jest ustalany skład florystyczny i określone przemiany flory i roślinności danego rejonu. To stanowi podstawę do rozwiązywania zagadnień związanych ze stratygrafią, paleogeografią, paleoekologią i paleoklimatem późnego kenozoiku, ze szczególnym uwzględnieniem interglacjałów i interstadiałów plejstocenu. Osobną dziedziną dokonań F. J. Wieliczekiewicza są badania ewolucji taksonów roślin wodnych i wodno-bagiennych, szczególnie charakterystycznych dla flor plejstocenu, z rodzajów *Brasenia*, *Aldrovanda*, *Caulinia*, *Potamogeton*, *Stratiotes* i in. Dzięki swoim badaniom F. J. Wieliczekiewicz wydzielił w obrębie flor czwartorzędowych 19 podstawowych grup szczątków roślin, z których każda odpowiada pewnemu etapowi rozwoju flory nizinny wschodnio-europejskiej w okresie ostatnich 1.8 mln lat. Podział ten był podstawą opracowania nowej skali stratygraficznej plejstocenu Białorusi, gdyż umożliwił klasyfikację różnorodnych flor i ich korelację na dużych obszarach [7]. Wyniki tych badań biostratygraficznych, obejmujących oprócz paleokarpologii także wyniki badań palinologicznych, paleofykologicznych i paleontologicznych zostały opublikowane w 1996 r. [11]. Szczególnej wagi są wyniki badań najstarszego (korczewskiego) interglacjału Białorusi, gdyż okazało się, że jego odpowiedniki odkryto ostatnio także w Polsce, na Litwie i w Rosji środkowej.

Podsumowaniem szczegółowych badań ewolucyjno-morfologicznych wielu charakterystycznych, a przy tym egzotycznych, wymarłych taksonów flory europejskiej jest koncepcja mikroewolucji w biostratygrafii plejstocenu Białorusi [10], która zapoczątkowała nowy kierunek w paleokarpologii czwartorzędu.

Rezultaty swoich badań F. J. Wieliczekiewicz prezentował podczas licznych konferencji, m.in. w Mińsku, Moskwie, Leningradzie, Wilnie, Tallinie, Rydze, Kijowie, Kiszyniowie, Smoleńsku, Woroneżu, Tbilisi, Ufie oraz na europejskich konferencjach paleobotanicznych w Pradze, Bratysławie, Wiedniu i w Krakowie.

F. J. Wieliczekiewicz był promotorem prac kandydackich (doktorskich) G. Litwinjuka (Mińsk) i D. Kisieliene (Wilno), wielu prac dyplomowych i kursowych na Wydziale Geograficznym Uniwersytetu Białoruskiego, a także recenzentem prac kandydackich i doktora nauk (habilitacyjnych) A. Negru z Kiszyniowa, O. Kondratienė z Wilna i G. Paszkiewicz z Kijowa. Jest członkiem Komisji Badań Czwartorzędu Białorusi (od 1972 r.), Komisji Badań Czwartorzędu Akademii Nauk Rosji (od 1991 r.), The Peribaltic Group (od 1995), Narodowego Komitetu Stratygraficznego Białorusi (od 1999 r.) i in.

Rezultatem wieloletnich prac terenowych w latach 1985–1997 było zebranie, oznaczenie i opracowanie ponad 350 kolekcji flor makroszczątków różnego wieku, składających się na bogate Muzeum Paleobotaniczne w Mińsku, którego F. J. Wieliczekiewicz jest twórcą i kustoszem. Najcenniejsze części zbiorów stanowi 120 najbogatszych i najciekawszych flor interglacialnych, reprezentujących wszystkie epoki interglacialne wyróżnione w plejstocenie Białorusi: korczewska, białowieska, mogilewska, aleksandryjska i murawieńska oraz bardzo rzadkie flory pogranicza pliocenu i plejstocenu oraz eo – i glacio-plejstocenu. Dla swoich zbiorów F. J. Wieliczekiewicz przyjął system przechowywania materiałów paleokarpologicznych stosowany w Zakładzie Paleobotaniki Instytutu Botaniki im. W. Szafera Polskiej Akademii Nauk w Krakowie. Tak się bowiem złożyło, że F. J. Wieliczekiewicz jest od wielu lat blisko związany ścisłą naukową współpracą z tym Zakładem. Początek współpracy przypadł na koniec lat 80. XX wieku, kiedy to prof. L. Stuchlik, ówczesny kierownik Zakładu Paleobotaniki IB PAN, gościł w Instytucie Geochemii i Geofizyki Białoruskiej Akademii Nauk w Mińsku i zapoznał się ze stanem badań nad florami plejstocenu, prowadzonymi przez F. J. Wieliczekiewicza. Był pod wrażeniem wspaniałych, doskonale zachowanych i przebogatych materiałów z flor plejstocenijskich Białorusi w kolekcji F. J. Wieliczekiewicza. W rok później pojechała do Mińska prof. Kazimiera Mamakowa z tegoż Zakładu, co zaowocowało nawiązaniem ścisłej współpracy w badaniach flor plejstocenijskich Polski i Białorusi. F. J. Wieliczekiewicz przyjechał po raz pierwszy do Krakowa w 1990 r. Zapoznał się wtedy z materiałami z flor plejstocenijskich Polski, przechowywanymi w Muzeum Paleobotanicznym IB PAN w Krakowie. Ustalono, że przedmiotem rewizji będą przede wszystkim flory mazowieckiego wieku. Wkrótce okazało się, że w polskich materiałach jest szereg gatunków znanych już wcześniej z flor tego wieku (aleksandryjskich) Białorusi, jak np. *Aracites interglacialis* Wieliczek. (wymarły rodzaj

z Araceae), *Nymphaea cinerea* Wieliczek., *Aldrovanda dokturovskii* Dorof., *Carex paucifloroides* Wieliczek., *Brasenia borysthena* Wieliczek. i in. [6, 8, 9]. W ten sposób zaczęła się, trwająca już czternaście lat, współpraca naukowa z paleobotanikami polskimi, w pierwszym rzędzie z prof. K. Mamakową z Zakładu Paleobotaniki IB PAN w Krakowie, z czasem poszerzona na inne osoby i flory kopalne innego wieku. F. J. Wieliczekiewicz bywał w Krakowie co roku. Początkowo było to możliwe dzięki wymianie naukowej między Polską Akademią Nauk a Narodową Akademią Nauk Białorusi, oraz wsparciu finansowemu Fundacji Botaniki Polskiej, później dwukrotnie dzięki stypendiom Kasy im. J. Mianowskiego (5 miesięcy w 1996 r. i 3 miesiące w 1998 r.). Przyjazdy w latach 2001–2003 zostały sfinansowane w ramach grantu Komitetu Badań Naukowych. Dzięki tym corocznym pobytom było możliwe zrewidowanie, wspólnie z K. Mamakową, większości materiałów kopalnych owoców i nasion z flor czwartorzędowych Polski, przechowywanych w Muzeum Paleobotanicznym IB PAN w Krakowie [14, 18, 19]. W trakcie tych badań zrewidowano następujące kolekcje flor interglacialu mazowieckiego ze stanowisk: Barkowice Mokre, Ciechanki Krzesimowskie, Gościęcín, Hamernia, Maków Mazowiecki, Nowiny Żukowskie, Olszewice, Stanowice, Suszno, Włodawa, Wylezin; flor interglacialu eemskiego ze stanowisk: Bedlno, Dzbanks 1924, Dzbanks 1929, Gołków, Rusinowo, Szeląg, Szczerców; flor wistulianu ze stanowisk: Białka Tatrzńska, Brzeziny, Dębica, Dobra, Kąty, Łązek, Nagoszyn, Nowa Huta, Rzechów, Sadowie, Sowliny, Ściejowice, Tarzymiechy, Wadowice, Zator; flor holocenijskich ze stanowisk: Brzeziny II, Koszary, Lipowa, Łęki Dolne, Myślenice, Orawka, Turów I i Ziembówka.

Dzięki intensywnej i owocnej współpracy było możliwe przeprowadzenie, także wspólnie z K. Mamakową, badań nad korelacją flor plejstocenijskich Polski i Białorusi [16, 17].

Z inicjatywy śp. prof. Marii Łańcuckiej-Środoniowej zrewidowano endokarpij *Potamogeton* z pliocenu Mizernej, co rzuciło nowe światło na wiek poszczególnych kompleksów tego ważnego stanowiska (wspólnie z M. Lesiak) [12]. Opublikowane zostały także wyniki badań *Potamogeton* z interglacialu eemskiego w Horoszkach (wspólnie z W. Granoszewskim) [13] i pliocenijskiej flory Chołmecz z południowo-wschodniej Białorusi (wspólnie z M. Lesiak) [15]. W 2000 r. został przyznany grant z Komitetu Badań Naukowych na poszerzone opracowanie flory Chołmecz z górnego pliocenu Białorusi (kierownik projektu E. Zastawniak) [20, 22].

Ostatnio F. J. Wieliczekiewicz nawiązał współpracę z dr Ireną A. Pidek z Instytutu Nauk o Ziemi Uniwersytetu Marii Skłodowskiej-Curie w Lublinie, biorąc udział w badaniach ważnego stanowiska flory interglacjału mazowieckiego w Krukienicach na Ukrainie [21].

Prof. F. J. Wieliczekiewicz jest przedstawicielem sławnej rosyjskiej szkoły paleokarpologicznej, związanej z nazwiskami takich wielkich uczonych jak Paweł I. Dorofeev i Piotr A. Nikitin, i godnie ją reprezentuje. Jest on wybitnym badaczem w swojej dziedzinie, dociekiwym i krytycznym, z doskonałym zmysłem obserwacyjnym i znakomitą pamięcią, precyzyjny zarówno w analizie jak i syntezie, jest przy tym człowiekiem niezwykle pracowitym i systematycznym. Jest człowiekiem towarzyskim, pogodnym, z dużym poczuciem humoru. Poza paleobotaniką jego prawdziwym hobby jest działka, położona w okolicach Mińska, którą z zamiłowaniem uprawia.

Po czternastu latach współpracy uważamy w Zakładzie Prof. Wieliczekiewicza za bliskiego Kolegę. Należy mieć nadzieję, że mimo przejścia na emeryturę jego kontakty naukowe z Zakładem Paleobotaniki IB PAN w Krakowie i innymi ośrodkami paleobotanicznymi w Polsce nie osłabną i zaowocują kolejnymi, ważnymi dla paleobotaniki Polski i Białorusi publikacjami.

Ewa ZASTAWNIAK

PRACE WYMIENIONE W TEKŚCIE

- [1] VELICHKEVICH F. 1973. *Antropogenovyye flory Belorussii i smezhnykh oblastey* (Czwartorzędowe flory Białorusi i krajów przyległych). Wyd. Nauka i Tekhnika, Mińsk.
- [2] VELICHKEVICH F. 1979. *Istorija plejstocenovoy flory sredney polosy vostochno – evropejskoy ravniny* (Historia flory plejstocenijskiej w środkowej strefie niziny wschodnio-europejskiej). W: G. I. GORECKIJ i P. GRICZUK (red.). *Sovetskaja paleokarpologija*. Wyd. Nauka, Moskwa: 76–121.
- [3] VELICHKEVICH F. 1982. *Plejstocenovyye flory lednikovyykh oblastey vostochno – evropejskoy ravniny* (Flory plejstocenijskie obszarów glacialnych niziny wschodnio – europejskiej). Wyd. Nauka i Tekhnika, Mińsk.
- [4] GORECKIJ G., GURSKIJ B., ELOVICHEVA J., VELICHKEVICH F. i in. 1987. *Nizninskij Rov* (Rów nizninski). W: P. GRICZUK (red.). Wyd. Nauka i Tekhnika, Mińsk.
- [5] VELICHKEVICH F. 1990. *Pozdneplocenovaja flora Dvornica na Dniepre* (Późnoplejstocenijska flora Dworca nad Dnieprem). Wyd. Nauka i Tekhnika, Mińsk.
- [6] VELICHKEVICH F. YU., MAMAKOWA K. 1991. *Ekzoty mazovetskich (aleksandrijskich) flor Polshi i Belorussii* (Exotic plants in the floras of the Mazovian (Alexandrian) Interglacial of Poland and Belarus). *Doklady AN BSSR* 35(8): 712–715.
- [7] VELICHKEVICH F., RYLOVA T., SAN'KO A., FEDENIA V. 1993. *Berezovskij stratorajon plejstocena Belorussii* (Brzozowski stratorejon plejstocenu Białorusi). Wyd. Nauka i Tekhnika, Mińsk.
- [8] MAMAKOWA K., VELICHKEVICH F. 1993. *Aracites interglacialis* Wieliczek. – extinct plant found in the floras of the Mazovian (Alexandrian, Holstein) Interglacial in Poland, Belarus, Russia and the Ukraine. *Acta Palaeobotanica* 33(2): 321–341.
- [9] MAMAKOWA K., VELICHKEVICH F. 1993. Exotic plants from the Mazovian (Alexandrian) floras of Poland and Belarus. *Acta Palaeobotanica* 33(2): 305–319.
- [10] VELICHKEVICH F. 1994. Mikroewolucyjny aspekt biostratigrafii plejstocenu Białorusi (Mikroewolucyjny aspekt biostratigrafii plejstocenu Białorusi). *Litosfera* 1: 74–80.
- [11] VELICHKEVICH F., SAN'KO A., RYLOVA T. i in. 1996. *Stratigraficheskaja skhema chet – vertichnykh (antropogenowykh) otlozhenij Belorussii*. (Podział stratygraficzny osadów czwartorzędowych Białorusi). *Stratigrafija, geologicheskaja korelacija* 4(6): 75–87.
- [12] VELICHKEVICH F., LESIAK M. 1996. Fossil *Potamogeton* species of Mizerna. *Acta Palaeobotanica* 36(1): 75–95.
- [13] VELICHKEVICH F., GRANOSZEWSKI W. 1996. *Potamogeton sukaczewii* Wieliczek. in the Neopleistocene floras of Poland, Belarus and Lithuania. *Acta Palaeobotanica* 36(1): 97–105.
- [14] VELICHKEVICH F., MAMAKOWA K. 1999. Taxonomic revision of the collection of plant macrofossils from some localities of Poland now referred to the Vistulian Glaciation. *Acta Palaeobotanica* 39(1): 29–87.
- [15] VELICHKEVICH F., LESIAK M. 1999. *Potamogeton* species of Kholmch flora in Belarus. *Acta Palaeobotanica* 39(1): 15–27.
- [16] VELICHKEVICH F. YU., MAMAKOWA K. 2000. Korelacja plejstocenijskich flor Polski i Białorusi (Correlation of the Pleistocene floras of Poland and Belarus). W: A. V. MATVEEV, Ya. A. ANOSHA, V. P. ZERNITSKAYA (red.). *Problemy paleogeografii późnego plejstocenu i holocenu. Materiały Białorusko-Polskiego Seminarium*, 26–29.10.2000, Grodno, s. 80–81.
- [17] VELICHKEVICH F. YU., MAMAKOWA K. 2000. Karelyatsyja plejstatsenawych flor Polshchy i Białorusi (Correlation of the Pleistocene floras of Poland and Belarus). W: A. V. Matsvyeyev, Ya. A. Anoshka, V. P. Zyarnitskaya (red.). *Problemy paleogeografii poznayaga plejstatsenu i galatsenu. Materyaly belarusko-polskaga seminarina*, 26–29.10.2000, Grodno, s. 15–16.
- [18] VELICHKEVICH F. YU., MAMAKOWA K. 2003. Revision of plant macrofossils from the Mazovian interglacial locality Nowiny Żukowskie (SE Poland). *Acta Palaeobotanica* 43(1): 61–76.
- [19] MAMAKOWA K., VELICHKEVICH F. YU., STUCHLIK L. 2003. Revision of some Mazovian Interglacial floras of Poland. *Acta Palaeobotanica* 43(1).
- [20] VELICHKEVICH F. YU., ZASTAWNIAK E. 2003. The state of investigations of the Late Pliocene fossil flora in the locality Kholmch, Byelorussia. *Acta Universitatis Carolinae, Geologica* 46(4): 113–119.
- [21] ŁANCZONT M., PIDEK I. A., BOGUCKYJ A., WIELICZKIEWICZ F. J.

WICZ F., WOJTANOWICZ J. 2003. Kluczowy profil interglacjalny mazowieckiego w Krukienicach na międzyrzeczu Sanu i Dniestru (Ukraina). *Przegląd Geologiczny* 51(7): 597–608.

[22] VELICHKEVICH F. YU., ZASTAWNIAK E. 2003. The Pliocene flora of Kholmeh, SE Belarus. *Acta Palaeobotanica* 43(2).

JUBILEUSZ RNDR. OLGİ ERDELSKIEJ DRSC.

Jubilee of RNDr. Olga Erdelská DrSc.

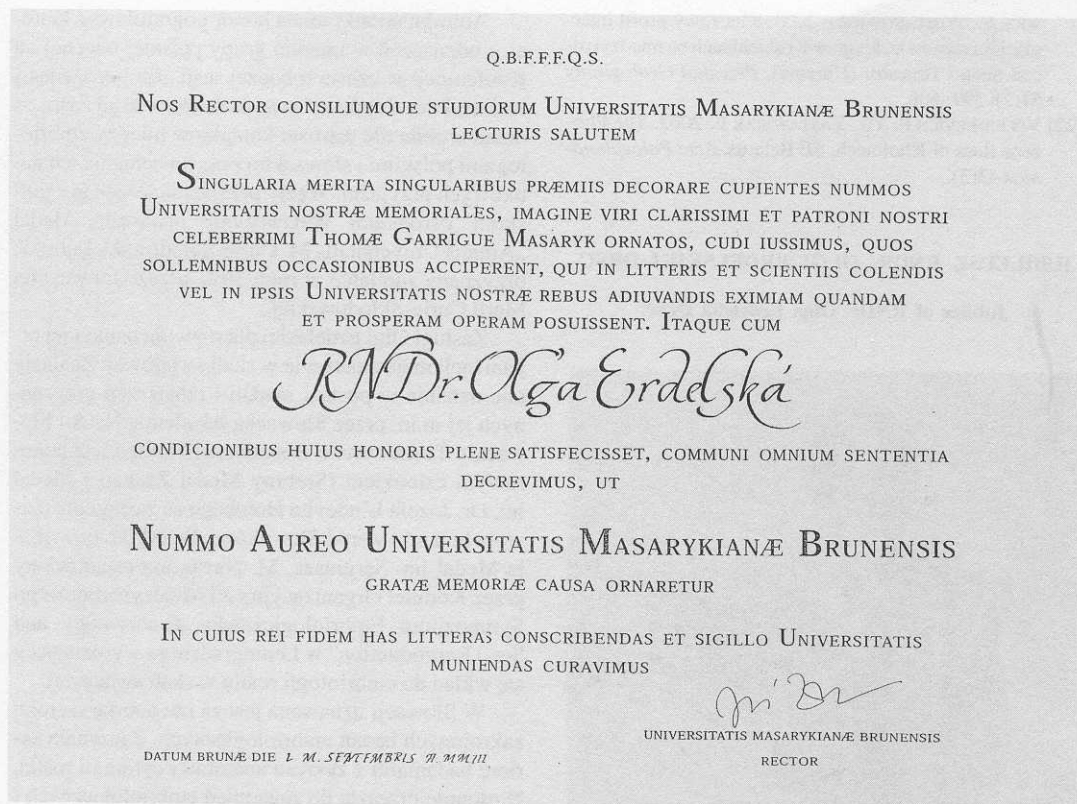
RNDr. Olga Erdelská DrSc., wybitna uczona słowacka, wypróbowany, długoletni przyjaciel embriologów polskich, obchodziła 29 września 2003 r. 70. rocznicę urodzin. Ten prywatny jubileusz był oficjalnie obchodzony w czasie XI Międzynarodowej Konferencji Embriologii Roślin w Brnie (Republika Czeska). Jubilatce dedykowano księgę Abstraktów konferencyjnych, a w ramach programu otwarcia Konferencji O. Erdelska udekorowana została dwoma czeskimi medalami. Były to: Złoty Medal Zasługi Uniwersytetu Masaryka w Brnie, uniwersytetu nazywanego na Morawach „Alma Mater Moraviae” (Fot. 1) oraz Medal Jana Ewangelisty Purkyně przyznany przez Czeskie Towarzystwo Eksperymentalnej Biologii Roślin za wkład do rozwoju anatomii i fizjologii roślin w Republikach Słowackiej i Czeskiej oraz do wzajemnej współpracy między naukowcami obu narodowości.

Autorka notatki miała honor pogratulować laureatce odznaczeń w imieniu grupy polskiej obecnej na Konferencji w czasie roboczej sesji „Embryogenesis and seed development” oraz podziękować jej za to, co dotąd zrobiła dla wzrostu kontaktów między embriologami polskimi i słowackimi oraz umacniania ich naukowych przyjaźni. Węzły przyjaźni łączące ją z polskimi ośrodkami badawczymi podkreśla Medal „Amicis Universitatis M. Curie-Skłodowska Lublin”, przyznany Jubilatce w roku 1997 przez Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej.

Zasługi Olgi Erdelskiej dla rozwoju nauki i jej organizacji mają znaczenie w skali światowej. Znalazły one uznanie w postaci medali i odznaczeń przyznanych jej m.in. przez Słowacką Akademię Nauk i Słowackie Towarzystwo Botaniczne, którego jest honorowym członkiem (Srebrny Medal Zasługi i Medal im. Dr. Józefa L’udevita Holubego za zasługi dla rozwoju botaniki wśród Słowaków). W 1990 r. otrzymała Medal im. Sergiusza. M. Navaszina ustanowiony przez Komitet Organizacyjny XI Międzynarodowego Sympozjum Embriologicznego „Embryology and Seed Reproduction” w Leningradzie za wyróżniający się wkład do embriologii roślin w skali światowej.

W Słowacji uznawana jest za inicjatorkę szeroko zakrojonych badań embriologicznych. Zaczynała karierę badaniami z zakresu anatomii i cytologii roślin. Następnie przeszła do zagadnień embriologicznych i stała się w nich uznaną specjalistką. Praktyczna i teoretyczna znajomość embriologii roślin stanowi mocne podstawy Jej prac z dziedziny embriologii eksperymentalnej prowadzonych *in vivo* i *in vitro* z zastosowaniem metod mikrotechnicznych, mikrokinematograficznych oraz kultur tkankowych. Opublikowała w kraju i zagranicą ok. 150 prac, w tym cztery pionierskie na skalę światową, bo oparte na unikalnych filmach naukowych i dydaktycznych przez nią wykonanych [2], dokumentujących proces zapłodnienia w żywym woreczku załążkowym, m.in. ukierunkowany ruch plemnika w komórce centralnej czy fuzję jąder: plemnika i jądra wtórnego oraz pierwsze stadia rozwoju endospermy i zarodka. Ogół botaników polskich, a osobno nauczyciele biologii i młodzież gimnazjalna, mieli sposobność zobaczyć jeden z tych filmów w czasie 48 Zjazdu PTB w Kielcach (1992), w którym O. Erdelská, wówczas gość Zakładu Cytologii i Embriologii Roślin UJ, brała czynny udział.

Wypróbowana organizatorka krajowych i międzynarodowych spotkań na Słowacji wykazała Erdelská, swoje zdolności realizując VII Międzynarodowe Sympozjum Embriologiczne „Fertilization and Embryogenesis in Ovulated Plants” w Račkovej

Fot 1. Dylom medalu Zasługi Uniwersytetu Masaryka w Brnie.

Phot. 1. The diplomma of the Medal for Merit of Masaryk University of Brno.

Dolinie (Wysokie Tatry), w którym uczestniczyli badacze z różnych kontynentów.

W latach 1956 – 1993 jako pracownik naukowy znanego wielu Polakom Instytutu Botaniki Słowackiej Akademii Nauk w Bratysławie przez szereg lat wykładała embriologię roślin na Uniwersytecie im J. Komenskiego i na Słowackim Uniwersytecie Rolniczym w Nitrze, prowadziła prace dyplomowe i szkoliła młodych adeptów embriologii [3, 4]. Doświadczenia dydaktyczne, działalność naukowa i głęboka wiedza zaawansowały opracowaniem monografii embriologii roślin okrytozalążkowych pt. „Embryologia krytosemenných rastlín” [1].

Osobnym nurtem jej aktywnej działalności naukowej są zainteresowania dotyczące wzajemnego stosunku nauki i wiary (publikacje i referaty na spotkaniach naukowców i teologów), stanowiące odbicie Jej głębokiego humanizmu w życiu profesjonalnym i prywatnym.

RNDr. Olga Erdelská, DrSc. obchodziła trzykrotnie jubileusze: 50-, 60-, a teraz 70-lecia dzięki swoim słowackim i czeskim współpracownikom i przyjaciołom. Wszyscy oni, w tym także polscy embriologowie roślin życzą jej dalszych jubileuszy w zdrowiu i w tym zapale badawczym, który przed i na emeryturze nigdy w niej nie ustawał.

Dalszych przyjaźni i wdzięczności tych, którym stale z ochotą pomaga: *Ad multos annos!*

LITERATURA

- [1] ERDELSKÁ O. 1981. Embryológia krytosemenných rastlín. Veda, Bratislava.
- [2] GAŠPARKOVÁ O. 1993. RNDr. O'lgá Erdelská, DrSc. jubiluje. *Biológia* (Bratislava) **48**(4):473–474.
- [3] JURKOVIČOVÁ V., MARHOLD K., MATISOVÁ V. & ŠIPOŠVÁ H. 1998. Kto je kto v botanice na Slovensku. *Bull. Slovenskej Botanickej Spoločnosti pri SAV*. **20**: 1–217.

- [4] KOLEK J. 1983. Životné jubileum RNDr. O'lgý Erdelskiej, CSc. *Biológia (Bratislava)*. **38**(9): 919–920.

Romana CZAPIK

PRO MEMORIA

• **400-lecie urodzin Jana Jonstona (3 IX 1603–8 VI 1675)**, przyrodnika, m.in. botanika, polihistora czyli znawcy wszystkich dziedzin nauki, ur. w Szamotułach, zm. w Składowicach pod Legnicą; pochodzącego z rodziny szkockiej osiadłej w Polsce, autora m.in. pionierskiej pracy dendrologicznej *Dendrographia* (1662) (zob. „Pro memoria” – 390 rocznica urodzin, *Wiad. Bot.* 37(1/2)(1993): 129).

• **245-lecie urodzin Jakuba Fryderyka Hoffmanna (16 IX 1758–17 X 1830)**, lekarza, przyrodnika, wynalazcy, ur. w Ostródzie na Mazurach, zm. w Warszawie, profesora Szkoły Lekarskiej w Warszawie, przy której założył w 1811 r. Ogród Botaniczny, profesora historii naturalnej Królewskiego Uniwersytetu Warszawskiego, autora kilku publikacji botanicznych m.in. tłumaczenia z języka niemieckiego pracy K. L. Willdenowa *Zasady nauki o roślinach* (1815, cz.1).

• **190-lecie urodzin Aleksandra Kremera (10 XI 1813–15 II 1880)**, przyrodnika, ur., zm. w Krakowie, lekarza praktykującego m.in. w Krakowie, Kamieńcu Podolskim, autora prac m.in. z zakresu botaniki i historii nauk przyrodniczych, m.in. *O znaczeniu drzew pod względem gospodarstwa krajowego* (1872), *Żywoty przyrodników polskich* (1869), współautora wraz z Gustewem Belke przekładu z języka francuskiego klasycznej pracy G. Cuviera opublikowanej po polsku pt. *Historia nauk przyrodzonych* (t. 1–5, 1853–1855).

• **160-lecie urodzin Antoniego Ślósarskiego (14 VII 1843–8 IX 1897)**, ur. we Wronowicach w dawnym woj. sieradzkim, zm. w Warszawie; zoologa, popularyzatora nauk przyrodniczych, asystenta A. Wrześniowskiego w Szkole Głównej oraz w Cesarskim Uniwersytecie Warszawskim, nauczyciela szkół w Warszawie, dyrektora kancelarii Towarzystwa Kredytowego Miasta Warszawy, współredaktora *Wszechświata* i *Pamiętnika Fizjograficznego*; autora publikacji z zakresu zoologii m.in. malakologii oraz kilkuset artykułów popularnonaukowych dotyczących zoologii, botaniki i ogrodnictwa ogłaszanych głównie na łamach *Wszechświata*.

• **100-lecie urodzin Jana Walasa (23 VI 1903–18 VI 1991)**, fitosocjologa, fitogeografa, ur. w Świątnikach k. Krakowa, zm. w Krakowie, profesora Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Uniwersytetu im. M. Kopernika w Toruniu, długoletniego asystenta, ad-

juunkta oraz dyrektora Ogródu Botanicznego UJ, organizatora i kierownika Katedry Systematyki i Geografii Roślin Uniwersytetu im. M. Kopernika w Toruniu, członka honorowego PTB, jednego z przedstawicieli tzw. krakowskiej szkoły geobotanicznej, współpracownika W. Szafera i B. Pawłowskiego, autora klasycznych dzieł monografii *Roślinność Babiej Góry* (1933), *Wędrówki roślin górskich wzdłuż rzek tatrzańskich* (1937, wyd. 1939), współautora pionierskich prac fitosocjologicznych m.in. *Zespoły roślin naczyniowych Gór Czywczynskich* (1948, wyd. 1949, wraz z B. Pawłowskim), (zob. „Leksykon botaników polskich 4”, *Wiad. Bot.* 36(1992)(3/4): 90–91; „Portrety botaników polskich” [Karykatura], *Wiad. Bot.* 35 (1991) (3/4): 72).

• **100-lecie urodzin, 30-lecie śmierci Ludmiły Karpowiczowej (13 II 1903–25 IX 1973)**, botanika, ur.

w Sarykamysz na Kaukazie, zm. w Warszawie, docenta Uniwersytetu Warszawskiego, zasłużonego dyrektora Ogródu Botanicznego UW (zob. „Pro memoria” – 90 rocznica urodzin, 20 rocznica śmierci, *Wiad. Bot.* 37(1/2) (1993): 130–131).

• **80-lecie urodzin Jana Kornasia (26 IV 1923–8 VIII 1994)**, fitogeografa, fitosocjologa, pteridologa, jednego z najwybitniejszych botaników polskich, badacza szaty roślinnej Polski, Europy, Ameryki i Afryki, ur., zm. w Krakowie, profesora Uniwersytetu Jagiellońskiego, długoletniego dyrektora Instytutu Botaniki UJ, członka honorowego PTB, przewodniczącego Od-

działu Krakowskiego PTB, członka rzeczywistego PAN, członka czynnego PAU oraz wielu towarzystw naukowych krajowych i zagranicznych, m.in. członka i honorowego wiceprezidenta International Association of Pteridologists, autora ponad 600 publikacji, w tym ok. 130 oryginalnych prac naukowych m.in. *Charakterystyka geobotaniczna Gorców* (1955), *Distribution and ecology of the pteridophytes in Zambia* (1979), *Atlas of distribution of pteridophytes in Rwanda (Central Africa)* (1993, wraz z K. A. Nowakiem, M. Matyjaszkiewicz) oraz podręcznika *Geografia roślin* (wyd. 1–1986, wyd. 2–2002, wraz z żoną A. Medvecką-Kornaś).

• **230-lecie śmierci Michała Krzysztofa Hanowa (Hanoviusa) (12 XII 1695–22 IX 1773)**, przyrodnika, filozofa, ur. w Samborsku k. Szczecina, zm. w Gdańsku, profesora Gimnazjum Akademickiego i bibliotekarza Rady Miejskiej, współzałożyciela Towarzystwa Przyrodniczego w Gdańsku (1743), autora publikacji m.in. z zakresu zoologii i botaniki.

• **75-lecie śmierci Ludomira Sawickiego (14 IX 1884–3 X 1928)**, geografa, działacza ochrony przyrody, ur. w Wiedniu, zm.

w Krakowie, profesora geografii UJ, autora ponad 150 publikacji dotyczących różnych zagadnień geografii oraz ochrony przyrody, m.in. *Zarys ogólnej geografii ziem polskich* z obszernym omówieniem problematyki biogeograficznej (1932, zbiór wy-

kładow), *Badanie i ochrona zabytków przyrody* (1914, wraz z M. Raciborskim).

• **60-lecie śmierci Wiktorii Jadwigi Mondelskiej (16 VII 1888–5 X 1943)**, botanika, briologa, ur. w Tarnowie, zm. w Krakowie, nauczycielki szkół w Tarnowie i Lesznie; uczennicy Adama Wodziczki, pod którego kierunkiem uzyskała doktorat w Uniwersytecie Poznańskim, autorki prac z zakresu briologii, m.in. *Bryofityczna szata Ludwikowa* (1931) oraz ochrony przyrody.

• **50-lecie śmierci Marii Macieszyny (31 X 1869–30 VII 1953)**, popularyzatora nauk przyrodniczych, ur. zm. w Płocku, nauczycielki, pracownika Płockiego Towarzystwa Naukowego, autorki prac popularnych dotyczących m.in. nauk przyrodniczych; zebrała zielnik m.in. z terenu Mazowsza; w rękopisie pozostawiła: *Opis roślin okolic Płocka, Szata roślinna powiatu płockiego*.

• **50-lecie śmierci Leona Łazarczyka (18 VI 1880–10 IX 1953)**, przyrodnika, księdza jezuita, ur. w Stonawie w dawnym pow. karwińskim, zm. w Nowym Sączu, absolwenta UJ (ucznia M. Raciborskiego), nauczyciela przyrody w gimnazjum jezuitów w Chyrowie, autora pracy *Porosty polskie zebrane przez W. Jastrzębowski w latach 1827–1834* (1914), kolekcjonera okazów przyrodniczych, geologicznych i archeologicznych; bogate muzeum przyrodnicze zorganizowane przez niego w gimnazjum w Chyrowie uległo rozproszeniu w 1939 r.

• **40-lecie śmierci Felicjana Kajetana Lechnickiego (7 VIII 1885–3 XI 1963)**, właściciela ziemskiego, historyka, ur. w Serebryszczach w dawnym woj. chełmskim, zm. w Poznaniu, posła i senatora II Rzeczypospolitej, od 1951 r. zatrudnionego w Pracowni Paleobotanicznej Centralnego Laboratorium Instytutu Historii Kultury Materialnej PAN w Poznaniu, autora opracowań paleobotanicznych m.in. *Szczątki roślinne z wykopalisk gdańskich w latach 1950–1952* (1955), *Rośliny uprawne na terenie wsi Piwonice pow. Kalisz z okresów późnolatańskiego i rzymskiego* (1962).

Alicja ZEMANEK

SPRAWOZDANIA ZE SPOTKAŃ NAUKOWYCH SCIENTIFIC MEETING REPORTS

MIEDZYNARODOWE SYMPOZJUM „HISTORIA A BIORÓŻNORODNOŚĆ LASU. WYZWANIA DLA OCHRONY” (LEUVEN, BELGIA, 13–15 STYCZNIA 2003)

An International Symposium „History & Forest
Biodiversity. Challenges for Conservation”
(Leuven, Belgium, 13–15 January 2003)

Symposium zostało zorganizowane przez Laboratory for Forest, Nature and Landscape Research Katolickiego Uniwersytetu w Leuven, przy współpracy International Union of Forest Research Organizations (IUFRO), Flanders Forest Service oraz Forest and Green Spaces Division of the Ministry of Flemish Community.

W spotkaniu wzięło udział około 200 osób z 29 krajów Europy (w tym 5 z Polski), Azji, Ameryki Północnej, Ameryki Południowej, Afryki i Australii. Wygłoszono 51 referatów, a podczas sesji posterowej przedstawiono 45 prezentacji wyników badań nad różnorodnością biologiczną lasów, prowadzonych w oparciu o dane historyczne lub z ich uwzględnieniem.

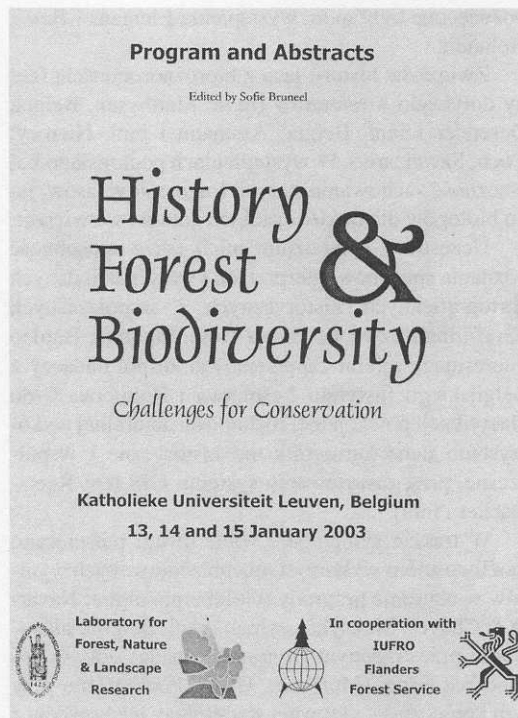
Tematy, jakie prezentowano na sympozjum były bardzo interesujące. Znaczna część referatów i plakatów poświęcona była historycznym zmianom rozmieszczenia i fragmentacji kompleksów leśnych oraz ich wpływom na różnorodność biologiczną lasów współczesnych (Marks, USA; Ruzicková, Słowacja; Schwal, Francja; Kunz, Nienartowicz, Polska). Po raz kolejny zwrócono uwagę na szybkie tempo kurczenia się powierzchni lasów Ameryki Południowej w wyniku ich rabunkowej eksploatacji (Jones, Australia).

Wobec istotnych przemian zbiorowisk leśnych, jakie obserwuje się na wielu obszarach, ważnym zadaniem jest wyróżnienie gatunków wskaźnikowych lasów naturalnych, będących w ciągłym użytkowaniu leśnym (Brunet, Belgia; Lawesson, Dania). Listę takich gatunków dla Polski południowej przedstawiła A. Orczewska z Uniwersytetu Śląskiego w referacie „Preservation of woodland flora in isolated ancient woods of Southern Poland”. Analizowano także wpływ historii lasu na procesy kolonizacji i sukcesji, m.in. na tempo zasiedlania lasów młodych przez gatunki wybitnie związane z siedliskami leśnymi w warunkach izolacji ekosystemów (Brunet, Belgia). Za niezwykle pilne uznano badania genetyczne izolowanych populacji gatunków o znikomych możliwościach rozprzestrzeniania się (Desender, Belgia).

Kilka wystąpień dotyczyło różnic w odpowiedzi na antropopresję pomiędzy gatunkami z różnych grup ekologicznych i systematycznych, bądź też analizowano reakcje wybranych gatunków. T. Heinken z Niemiec przedstawił wyniki eksperymentalnych badań nad możliwościami migracji i kolonizacji *Melampyrum pratense* w lasach mieszanych pochodzenia antropogenicznego, a K. Flinn (USA) omówiła tempo wnikania różnych gatunków paproci do lasów wtórnie sadzonych na gruntach porolnych.

Powrót lasu na grunty porolne i murawy był przedmiotem badań Prevasto i innych z Francji. Podjęto próby odpowiedzi na pytania, jaki jest wpływ dawnych form użytkowania na bank nasion i jakie jest znaczenie banku nasion w odtworzeniu możliwie pełnej kombinacji gatunków leśnych w lasach nowo sadzonych (Marañón, Hiszpania). Wykazano, że skutki okresowego użytkowania rolniczego siedlisk leśnych są nieodwracalne i utrzymują się przez bardzo długi czas – rozmieszczenie gatunków w lasach współczesnych w okręgu Metz we Francji jest uwarunkowane m.in. oddziaływaniami antropogenicznymi z czasów rzymskich (Dupouey i inni).

Analiza danych paleobotanicznych i archeologicznych pozwoliła badaczom szwedzkim odnotować zjawiska ekstremalne, takie jak pożary czy wiatrołomy (Lindbladh i inni, Östlund, Szwecja), a odtworze-

nie sekwencji wydarzeń, jakie miały miejsce w przeszłości na Półwyspie Skandynawskim umożliwiło bardziej efektywne oszacowanie odpowiedzi ekosystemu na zjawiska katastroficzne oraz określenie tempa sukcesji roślinności borealnej na pożarzyskach.

W wielu wystąpieniach wykazywano wpływ różnorodnych form gospodarowania i eksploatacji lasów na ich aktualny skład gatunkowy i funkcjonowanie (Decocq i inni, Francja; Rochel i inni, Francja). Był to również temat przewodni dwóch prezentacji posterowych autorek z Uniwersytetu Łódzkiego („Diversity of recent and ancient woodland vascular flora” – J. Jakubowska-Gabara oraz „Differentiation of forest communities in the *Tilio-Carpinetum* association habitat as a result of forest management” – B. Woziwoda).

Porównywanie składu florystycznego lasów młodych pochodzenia antropogenicznego oraz lasów wykształcających się spontanicznie na drodze sukcesji wtórnej na gruntach porolnych przedstawili Kirby (Anglia) oraz Petersen (Dania). Analizowano też czynniki warunkujące zróżnicowanie flor lasów naturalnych, starych i lasów nowo sadzonych (Wulf, Niemcy). Możliwościom renaturalizacji monokultur antropogenicznego pochodzenia i sposobom przywrócenia różnorodności biologicznej na terenach użytkowanych i zagospodarowanych przez człowieka

poświęcone były m.in. wystąpienia Elemans i Heil z Holandii.

Związków historii lasu z bioróżnorodnością fauny dotyczyło 8 referatów (m.in: Matthysen, Belgia; Desender i inni, Belgia; Assmann i inni, Niemcy; Coch, Szwajcaria). W wystąpieniach podkreślano konieczność zachowania starych fragmentów lasów, jako biotopów dla bardzo rzadkich gatunków zwierząt.

Uczestnicy sympozjum mieli także sposobność poznania sposobów interpretacji i weryfikacji danych kartograficznych historycznych i współczesnych (Graf i inni, Szwecja; Hirata i inni, Japonia). Bardzo interesujący referat zaprezentował zespół badaczy z Belgijskiego Instytutu Leśnictwa i Rolnictwa – do klasyfikacji potencjalnej roślinności naturalnej wykorzystano dane kartograficzne historyczne i współczesne, przy zastosowaniu systemu GIS (De Keersmaecker i inni).

W trakcie sympozjum wiele uwagi poświęcano możliwościom wykorzystania prezentowanych wyników w ochronie przyrody (Goldberg, Anglia; Navarro & Chaves, Meksyk; Leyman i inni, Belgia), planowaniu przestrzennym (Ingram, Kanada) oraz w gospodarce leśnej (Mortimer, USA). Podkreślano przy tym konieczność aktywnej współpracy naukowców z odpowiednimi organami administracji oraz ze społecznościami lokalnymi. Wskazywano na pilną potrzebę zintegrowanych, interdyscyplinarnych badań nad różnorodnością biologiczną flory i fauny. Za priorytetowe uznano podjęcie działań w celu ochrony pozostałości starych lasów, będących źródłem diaspor gatunków leśnych dla nowo sadzonych monokultur oraz ostoją dla rzadkich gatunków zwierząt. Apelowano o ochronę śródpolnych zadrzewień, zarosli i pojedynczych wiekowych drzew, stanowiących drogi migracji dla zwierząt i roślin, często jedyne dostępne w monotonnym krajobrazie rolnym Europy Zachodniej czy Ameryki Północnej.

O aktualności i ogromnym znaczeniu prezentowanej problematyki świadczy niewątpliwie zbieżność wniosków i wskazań uczestników sympozjum z treścią i programem działań dla Polski, zawartym w „Krajowej strategii ochrony i umiarkowanego użytkowania różnorodności biologicznej”, zatwierdzonym przez Radę Ministrów 25 lutego bieżącego roku.

Sympozjum stanowiło doskonałe forum dyskusyjne. Uczestnicy mieli także możliwość zwiedzenia pięknego Leuven, poznania jego historii i degustowania oryginalnej kuchni.

Więcej informacji można uzyskać pod adresem: <http://www.agr.kuleuven.ac.be/lbh/lbnl/forestbiodiv>.

Beata WOZIWODA

XXVI SYMPOZJUM „GEOLOGIA FORMACJI WĘGLONOŚNYCH POLSKI” (KRAKÓW, 9–10 KWIETNIA 2003)

26th Symposium „Geology of Coal-Bearing Strata of Poland” (Kraków, Poland, 9–10 April, 2003)

W dniach 9 i 10 kwietnia 2003 r. odbyło się na Akademii Górniczo-Hutniczej im. S. Staszica w Krakowie XXVI Sympozjum „Geologia formacji węglonośnych Polski”. Po raz pierwszy współorganizatorem sympozjum był Instytut Nauk Geologicznych Państwowej Akademii Nauk Ukrainy obok Zakładu Geologii Złóż Węgla AGH, Oddziału Górnośląskiego im. S. Doktorowicza-Hrebnińskiego Państwowego Instytutu Geologicznego i Oddziału Krakowskiego Polskiego Towarzystwa Geologicznego. Tak więc coroczne spotkania, w których od lat biorą udział goście z Polski, Czech i Ukrainy formalnie nabrały charakteru sympozjum międzynarodowego.

W pierwszym dniu sympozjum obrady zapoczątkował referat prof. dr hab. inż. Barbary Kwiecińskiej (AGH w Krakowie) poświęcony osobie profesora Tadeusza Bocheńskiego (1901–1958) – geologa, paleobotanika i petrografa węglowego. Okazją do jego wygłoszenia była przypadająca w tym roku czterdziesta piąta rocznica śmierci Profesora. Prelegentka omawiając dorobek prof. Bocheńskiego zwróciła uwagę, między innymi, na powszechnie znane i cytowane do dziś prace na temat organów rozmnażania karbońskich widlaków drzewiastych oraz nowe techniki preparacyjne opracowane przez Profesora, które są cały czas stosowane w badaniach palinologicznych i anatomicznych materiału kopalnego.

W drugim dniu spotkania odbyła się sesja referatowa poświęcona zagadnieniom paleobotanicznym. Zaprezentowano na niej pięć referatów dotyczących makro-, mezo- i mikroskamieniałości roślinnych z utworów karbonu i trzeciorzędu Polski i Ukrainy. Sesja rozpoczęła się referatem dr hab. Danuty Zdebskiej (Instytut Botaniki UJ) prezentującym nowo otwarte Muzeum Paleobotaniczne Instytutu Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego. Następnie prof. dr hab. inż. Ireneusz Lipiarski (AGH) przedstawił przygotowany wspólnie z dr inż. Teresą Migier (Sosnowiec) temat „Następstwo flory kopalnej w formacji zaclerskiej (górny namur – westfal) w profilu odwiertu Grzędy IG-1 koło Wałbrzycha w depresji śródsudeckiej”. Temat ten jest częścią przygotowywanego większego opracowania dotyczącego flory karbońskiej Dolnośląskiego Zagłębia Węglowego. Bardzo cennym elementem prac podjętych przez autorów jest wspomniana w referacie próba ustalenia zasięgów geogra-

ficznych różnych gatunków makroflory karbońskiej w obrębie Zagłębia Dolnośląskiego. W kolejnym referacie, zatytułowanym „Czy rośliny szpilkowe występowały w westfalu A na Górnym Śląsku?”, dr Sławomir Florjan (IB UJ) przedstawił okazy kutykul roślinnych, które posiadają cechy właściwe dla roślin szpilkowych. Prezentowany materiał pochodzi z pokładu węgla o indeksie 353, którego wiek określa się na westfal A, co za tym idzie mogą to być najstarsze na świecie skamieliny roślin szpilkowych. Dr Elżbieta Worobiec (Instytut Botaniki PAN) zapoznała słuchaczy z kopalnymi grzybami z rodziny *Microthyriaceae*, pochodzącymi ze środkowomiocenijskich osadów z Legnicy. Autorka przedstawiła perytecja nalistnych workowców klasyfikowane do rodzajów *Phragmothyrites*, *Microthyriacites*, *Plochrompeltinites* i *Trichothyrites* pochodzące z dwóch rdzeni wiertniczych z pola wschodniego legnickiego złoża węgla brunatnego. Mgr Grzegorz Pacyna (IB UJ) przedstawił temat „Organy rozrodcze roślin karbońskich z nowego stanowiska w Sosnowcu; wstępna informacja”. Prowadzone od kilku lat prace nad florą z konkrety syderytowych z rejonu Sosnowca dostarczyły nowych danych o florze karbońskiej Górnego Śląska. Autor przedstawił w referacie, między innymi, po raz pierwszy stwierdzone w osadach karbońskich z terenu Polski okazy z rodzajów *Mazocarpon*, *Codonotheca* i *Schopfiheca*. Mgr Anna Kotasowa i mgr Adam Kotas (Sosnowiec) oraz prof. Vitaly F. Shulga (Państwowa Akademia Nauk Ukrainy, Kijów) przedstawili wyniki badań nad występowaniem flory w profilu karbonu Lwowsko-Wołyńskiego Zagłębia Węglowego. Autorzy zanalizowali ponad trzysta próbek z pięćdziesięciu otworów wiertniczych, w których stwierdzono ponad 120 taksonów makroflory. Wyniki tej pracy mają znaczenie dla zagadnień stratygrafii profilu karbonu Lubelskiego i Lwowsko-Wołyńskiego Zagłębia Węglowego.

W równoległe odbywającej się sesji, poświęconej genezie pokładów węgla, przedstawiono dwie prace, w których zagadnienia paleobotaniki czy palinologii ściśle wiążą się z zagadnieniami petrografii i sedimentologii. Dr Dariusz Gmur i dr Marzena Oliwkiewicz-Mikłasińska (Instytut Nauk Geologicznych PAN, Kraków) przedstawili temat „Środowisko powstawania pokładów węgla z najwyższej części warstw porębskich (dolny namur) w świetle badań palinologicznych i petrograficznych węgla”. Autorzy scharakteryzowali różne typy torfowisk, które dały początek dolnonamurskim pokładom węgla w Górnośląskim Zagłębiu Węglowym. Dr Jacek Misiak (AGH) zapoznał słuchaczy z projektem diagramu do analizy facjalnej pokładów węgla kamiennego. W

proponowanym diagramie autor powiązał skład petrograficzny węgla w pierwszej kolejności z poziomem zwierciadła wody w torfowisku. Ponadto w trakcie sympozjum wygłoszono szereg referatów dotyczących zagadnień nie związanych z paleobotaniką.

Teksty wystąpień zostały opublikowane w tomie materiałów z Sympozjum, pod redakcją prof. Ireneusza Lipiarskiego.

Sławomir FLORJAN

**46 SYMPOZJUM MIĘDZYNARODOWEGO
STOWARZYSZENIA DO BADAŃ
ROŚLINNOŚCI (IAVS)
„ZASOBY WODY A ROŚLINNOŚĆ”
(NEAPOL, WŁOCHY, 8-14 CZERWCA 2003)**

**46th Symposium of the International Association for
Vegetation Science (IAVS)
„Water Resources and Vegetation”
(Napoli, Italy, 8-14 June 2003)**

W tym roku konferencja IAVS odbyła się w Neapolu. Neapol, położony w południowej części Włoch, w pełnej czarujących krajobrazów i starożytnych zabytków Kampanii, założony w VII wieku przed Chr. jako kolonia grecka, ma bardzo bogatą hi-

Fot. 1. Wycieczka na zbocza Wezuwiusza; wśród uczestników (w pierwszym rzędzie, w środku) prowadzący wycieczkę prof. S. Pignatti (fot. M. Kotańska).

Phot. 1. Excursion on the slopes of Vesuvio Mt; among participants (in the first row, in the middle) prof. S. Pignatti – leader of the trip (phot. M. Kotańska).

Fot. 2. Sukcesja roślinności na zboczu Wezuwiusza; na nagiej skale porost *Stereocaulon vesuvianum*, w szczelinach lawy *Centranthus ruber* (Valerianaceae), na dalszym planie – endemit *Helichrysum lithoreum* (Asteraceae) (fot. M. Kotańska).

Phot. 2. Vegetation succession on the slope of Vesuvio Mt; on the bare rock the lichen *Stereocaulon vesuvianum*, in crevices of lava *Centranthus ruber* (Valerianaceae), and in the background endemic plant *Helichrysum lithoreum* (Asteraceae) (phot. M. Kotańska).

storię. Obecnie jest również ważnym ośrodkiem ekonomicznym i kulturalnym regionu, z tradycyjnym stylem życia mieszkańców.

Przewodniczącym Komitetu Organizacyjnego tegorocznego Sympozjum był prof. S. Pignatti z Rzymskiego Uniwersytetu „La Sapienza”, a sekretariatem kierowała dr hab. A. Savoia Ubrizsy z Ogrodu Botanicznego w Rzymie. Prof. F. Pedrotti przewodniczył Komitetowi Naukowemu, a sekretarzem był dr R. Canullo (obaj z Uniwersytetu w Camerino). Sympozjum odbywało się pod patronatem Accademia Nazionale dei Lincei, Agenzia per la Protezione dell' Ambiente e Territorio oraz Fondazione Idis Citta' della Scienza.

Sympozjum poprzedziła trzydniowa wycieczka w centralne obszary Włoch, a po zakończeniu konferencji odbyła się pięciodniowa wycieczka na dalekie południe kraju i na Sycylię.

Organizatorzy jako temat konferencji obrali „Zasoby wody a roślinność” ponieważ ograniczone zasoby wody stają się poważnym problemem na całym

świecie, a rok 2003 został ogłoszony przez Narody Zjednoczone rokiem wody – „The UN year of water”. Zaproponowany program, obejmujący zależności między wodą a roślinnością na prawie wszystkich poziomach przyrody, w różnych skalach przestrzennych i geograficznych, spotkał się z zainteresowaniem 548 uczonych z całego świata. Zgłoszono 123 referaty i 120 plakatów o bardzo zróżnicowanej tematyce. Tak wielkie zainteresowanie konferencją spowodowało przeniesienie wcześniej planowanych obrad w Ogrodzie Botanicznym w Neapolu do Centrum Konferencyjnego w „New Europe Hotel”. Ten wyraźnie kontrastujący z otoczeniem hotel znajdował się w pobliżu Placu Garibaldiiego, miejsca, którego klimat i gwar przynosiły posmak bazarów Południa.

Otwarcie konferencji odbyło się 9 czerwca, po czym wygłoszone zostały 4 referaty plenarne, stanowiące myśli przewodnie obrad. Były to: 1. Habitats and vegetation type of ephemeral wetlands – a global view (U. Deil, Niemcy), 2. Soil – plant atmospheric interaction in a changing environment (F. Controfe,

Włochy). 3. Information models for managing plot records and multiple taxonomic in vegetation data-banks (R. Peet, USA), 4. Regeneration and restoration of nemoral peatlands – shortcoming and possibilities (K. Dierssen, Niemcy).

Po referatach plenarnych zostały wygłoszone laudacje i wręczone dyplomy za długoletnią działalność w Stowarzyszeniu. Otrzymali je profesorowie: Eddy van der Maarel, Hartmut Dierschke i Akira Miyavaki. Po południu zaś rozpoczęły się obrady. Wyodrębniono aż 22 tematy sesji, które nawiązywały do referatów plenarnych. Najważniejsze ich tematy dotyczyły: 1. efemerycznej roślinności siedlisk mokrych (9 referatów), 2. zależności między wodą a roślinnością, rozważane w różnych strefach klimatycznych, na różnych poziomach przyrody, z uwzględnieniem różnych procesów np. zasolenia, eutrofizacji, desertyfikacji (45), 3. baz danych i systemów informacyjnych w fitysocjologii (11), 4. klasyfikacji fitysocjologicznej roślinności siedlisk wilgotnych (6), 5. bioróżnorodności w środowiskach wilgotnych i wodnych (4), 6. kartografii roślinności na tle warunków wilgotnościowych podłoża (6), 7. bioindykacji właściwości wodnych gleb i wilgotności powietrza (5), 8. zmian klimatu (3), 9. ochrony i rekultywacji mokradeł w celu poprawienia bilansu wodnego i zachowania zasobów wody (10).

Prezentacje badań w formie referatów i plakatów zawierały zarówno wyniki wielkich programów badawczych, jak i prac wycinkowych. Formy prezentacji stały przeważnie na wysokim poziomie. 247 abstraktów z 46 Sympozjum IAVS zostało starannie wydanych przez Uniwersytet w Camerino pod redakcją prof. F. Pedrotiego.

W czasie trwania konferencji jeden dzień został poświęcony na wycieczki w okolice Neapolu. Na zboczach Wezuwiusza uczestnicy oglądali roślinność wulkaniczną (Fot. 1 i 2), na wyspie Capri – roślinność śródziemnomorską, a na półwyspie Sorrento – roślinność brzegów morskich.

Organizatorzy włożyli wiele trudu w przygotowanie konferencji. Ujmowali typową dla Włochów serdecznością i bezpośredniością. Szczególnie dobrym pomysłem było włączenie w opłatę konferencyjną południowych posiłków (typowa włoska kuchnia), które serwowano na miejscu w hotelu, obok sal obrad. Wspólny, uroczysty obiad wszystkich uczestników odbył się w słynnym naukowym centrum kongresowym i wystawowym Citta' della Scienza. Był on połączony ze zwiedzaniem tego ośrodka i koncertem.

Z Polski przyjechało do Neapolu 9 uczestników: 4 osoby z Warszawy, 3 z Krakowa, 1 z Torunia i 1 ze

Szczecina. Polacy wygłosili 4 referaty i zaprezentowali 5 plakatów. Zróżnicowana tematyka tych wystąpień i prezentacji koncentrowała się wokół wilgotności gleb. Dr hab. E. Roo-Zielińska przewodniczyła sesji „Plant indicators”.

Kolejne, 47 Sympozjum IAVS na temat: „Ecosystem Disturbance and Resilience: Continents and Islands” odbędzie się na Hawajach w lipcu 2004 roku.

Małgorzata KOTAŃSKA, Krystyna TOWPASZ

IV MIĘDZYNARODOWE WARSZTATY ARCHEOBOTANIKI AFRYKI (GRONINGEN, HOLANDIA, 30 CZERWCA – 2 LIPCA 2003)

**4th International Workshop of African
Archaeobotany
(Groningen, Netherlands, 30 June – 2 July 2003)**

Międzynarodowe spotkanie archeobotaników pracujących nad materiałami subfossylnymi ze stanowisk archeologicznych w Afryce zorganizowane zostało przez dra René T. J. Cappersa z Instytutu Archeologii Królewskiego Uniwersytetu w Groningen (*Rijksuniversiteit Groningen*). Było to kolejne z cyklicznych spotkań, które odbywają się co trzy lata, poczynając od pierwszego, zorganizowanego przez Zakład Paleobotaniki Instytutu Botaniki im. W. Szafera PAN w Mogilanach koło Krakowa w 1994 r. Następne miały miejsce w Leicester w Wielkiej Brytanii i we Frankfurcie nad Menem w Niemczech. Gościem honorowym obecnej konferencji była prof. Krystyna Wasylkowa, inicjatorka pierwszych warsztatów.

W IV Warsztatach wzięło udział 50 osób z 12 krajów. Najwięcej uczestników pochodziło z Holandii (17 osób), Niemiec (9 osób) i Wielkiej Brytanii (7 osób), mniej licznie były reprezentowane Stany Zjednoczone (4 osoby), Włochy (3 osoby), Francja (3 osoby), Polska (2 osoby) oraz Belgia, Austria, Hiszpania, Indie i Egipt (po 1 osobie). Spotkanie odbywało się w budynku *Open University* w Groningen, którego dyrektor otworzył obrady, witając uczestników konferencji w imieniu organizatorów.

W ciągu trzech dni odbyło się pięć sesji referatowych, w czasie których wygłoszono 20 referatów dotyczących różnorodnych zagadnień. Część z nich koncentrowała się na możliwościach odtworzenia przebiegów gospodarczych, związanych z użytkowaniem roślin przez dawnych mieszkańców Afryki. Wśród wystąpień dotyczących wczesnego użytkowania traw i innych roślin dzikich należy wymienić prezentację A. M. Mercuri i E. Garcea (Włochy). Na podstawie analizy karpologicznej i pyłkowej ze stanowiska Uan Tabu (południowo-zachodnia Libia) stwierdziły one

znaczne różnice w subfossylnych zespołach szczątków roślinnych, pochodzących z późnego plejstocenu oraz wczesnego i środkowego holocenu, wskazujące na zmianę charakteru osadnictwa od łowiecko-zbierackiego do pasterskiego. Do interesujących należał referat U. Thanheiser (Austria), która mówiła o początkach uprawy roślin w okresie Starego Państwa, w oazie Dahla w Egipcie. C. Newton (Francja) porównała zasoby szczątków znalezione na kilku stanowiskach z Górnego Egiptu. Dwa z nich, Adaima z okresu predynastycznego (IV tys. BC) oraz Dendara z okresu przejściowego (III tys. BC), pochodziły z doliny Nilu, a grupa stanowisk z okresów od perskiego do rzymskiego w Ayn-Manawir (V w. BC – II w. AD) z oazy Kargha. Gospodarka ludności osad położonych nad Nilem była podobna i opierała się na uprawie roślin rocznych (zboża i len) oraz eksploatacji roślin dzikich. W oazie większą rolę odgrywała hodowla roślin wieloletnich, a zbieractwo było zmarginalizowane.

Kilku prelegentów skoncentrowało się na omówieniu wybranych gatunków roślinnych. Roli pszenic wymłacających się w gospodarce starożytnego Egiptu poświęcony był referat R. Cappersa i J. Jans (Holandia). Poddali oni krytycznej ocenie stosowane powszechnie kryteria rozróżniania ziarniaków nagich pszenic tetra- i hexaploidalnych i na tej podstawie dokonali przeglądu pszenic ze stanowisk archeologicznych w Egipcie. Pozwoliło im to na stwierdzenie, że pszenica twarda sporadycznie pojawiała się w Egipcie już w neolicie, pomimo że dopiero w czasach grecko-rzymskich nabrała tam znaczenia gospodarczego. Nowe dane dotyczące początków udomowienia ryżu afrykańskiego (*Oryza glaberrima*) w Mali przedstawił S. Murray (Stany Zjednoczone). R. Blench (Wielka Brytania) omówił historię baobabu (*Adansonia digitata*) i puchowca pięciopięciowego (*Ceiba pentandra*) w zachodniej Afryce, wykorzystując do tego celu źródła lingwistyczne i etnobotaniczne, świadczące o kultowym znaczeniu obu tych drzew.

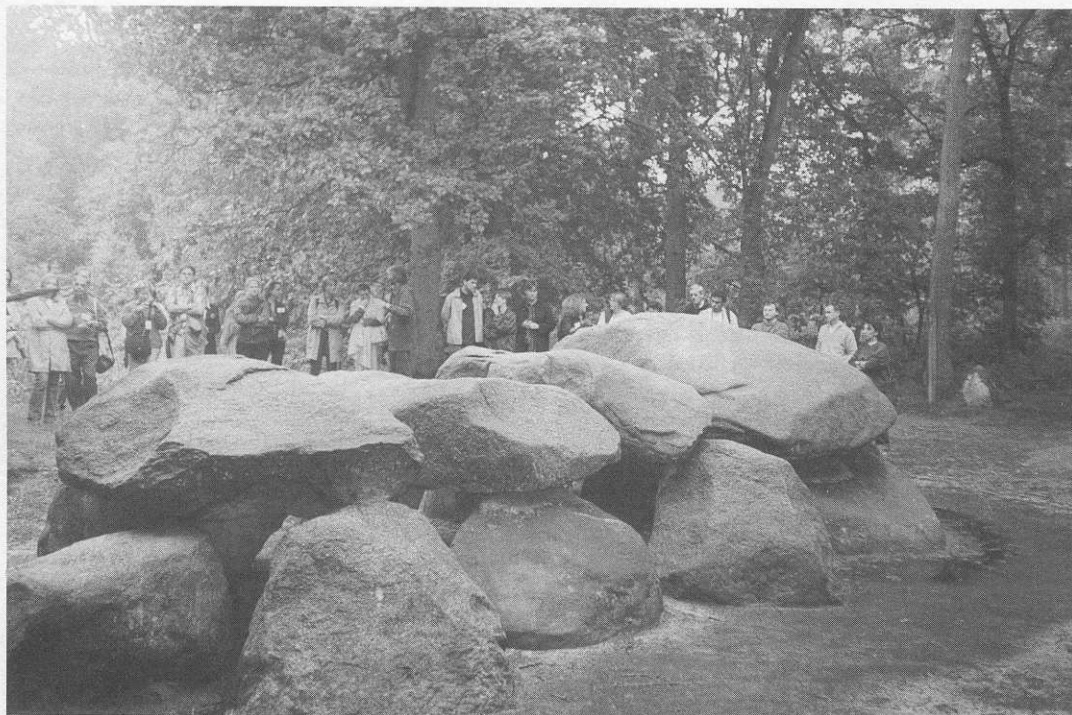
Znaczna część referatów miała charakter wstępnych doniesień o materiałach roślinnych uzyskanych w trakcie aktualnie prowadzonych prac wykopiskowych. Do tej grupy należał referat M. A. Murray (Wielka Brytania), która przedstawiła wyniki badań osady rzemieślniczej, związanej z budową dwu piramid w Gizie. Rezultaty analizy materiałów roślinnych z wykopalisk na wyspie Pemba w Tanzanii, zreferowane przez S. Walshaw (Stany Zjednoczone), po raz pierwszy dostarczyły bezpośrednich dowodów użytkowania roślin przez lud Suahili w okresie 800–1600 AD. A. J. Clapham (Wielka Brytania) mówił o

badaniach prowadzonych od kilkunastu lat w Qasr Ibrim w Nubii. Bardzo interesujące było wystąpienie D. Q. Fullera (Wielka Brytania), który omówił historię rolnictwa w Nubii na podstawie nowych materiałów ze stanowiska Kawa w Sudanie, z I tys. BC. W zakresie interpretacji materiałów do interesujących należała prezentacja E. Hildebrand (Stany Zjednoczone). Dane archeobotaniczne i własne obserwacje etnograficzne, przeprowadzone na terenie południowo-zachodniej Etiopii, pozwoliły autorce na stworzenie modelu stopniowego udomowienia niektórych rodzimych gatunków roślin dzikich (np. banana *ensete* *Musa ensete* i pochrzynu *Dioscorea rotundata*). J. M. Mateos (Hiszpania), wykorzystując znaleziska archeobotaniczne i dane etnograficzne, omówił ekonomiczną i społeczną rolę figi na Wyspach Kanaryjskich w czasach przed kolonizacją hiszpańską. P. Crawford (Stany Zjednoczone) pokazała, na podstawie źródeł archeologicznych, różne sposoby użytkowania roślin z rodziny Cyperaceae w Egipcie, w okresie predynastycznym i dynastycznym. Zachowane w muzeach egipskich girlandy i bukiety, którymi ozdabiano starożytne mumie egipskie, były przedmiotem referatu R. S. Hamdy (Egipt), która dokonała analizy składu gatunkowego oraz pokazała sposoby ich wykonywania. O znaleziskach roślin zachowanych w miejscach postojowych na trasie karawan na Pustyni Zachodniej, w okolicy starożytnych Teb, i ich potencjalnym wykorzystywaniu jako pokarmu dla ludzi i paszy dla zwierząt mówiła L. Sicking (Holandia).

Znacznie mniej referatów dotyczyło rekonstrukcji naturalnego środowiska przyrodniczego na podstawie analizy węgla drzewnych. Zmianom w zbiorowiskach drzew w Sahelu poświęcony był referat A. Höhn (Niemcy). O początkach badań antrakologicznych materiałów pochodzących z terenu Namibii mówiła B. Eichhorn (Niemcy).

Wystąpienie M. Kajale (India) było poświęcone wczesnym kontaktom między Afryką i subkontynentem indyjskim, w związku z pojawianiem się zbóż prosowatych pochodzenia afrykańskiego na stanowiskach archeologicznych w Indiach, poczynając od ok. 2500 r. BC (manieczka łękowata *Eleusine coracana*, sorgo *Sorghum bicolor*, proso perłowe *Pennisetum glaucum*).

W trakcie jednej sesji posterowej zaprezentowano 8 plakatów ilustrujących najnowsze wyniki badań archeobotanicznych prowadzonych w różnych częściach Afryki i na stanowiskach różnego wieku (R. Pelling, Wielka Brytania, materiały z Sahary datowane na okres przełomu er; D. Fuller i A. De Vareilles, produkcja roślinna w islamskim Maroku; M. A. Murray i D. Fuller, uprawa i użytkowanie roślin nad rzeką

Fot. 1. Uczestnicy Warsztatów przy grobowcu megalitycznym w rezerwacie archeologicznym „Strubben/Kniphorstbos” (fot. M. Lityńska-Zajac).

Phot. 1. The participants of Workshops at the megalithic tomb in the archeological reserve „Strubben/Kniphorstbos” (phot. M. Lityńska-Zajac).

Senegal w pierwszych latach po Chr.). Plakat D. Fullera, K. MacDonalda i R. Verneta poruszał problem udomowienia prosa perłowego (*Pennisetum glaucum*). A. Lentini i P. Davoli (Włochy) przedstawili wyniki badań szczątków makroskopowych i analizy pyłkowej z osadów oazy Fayum w Egipcie. S. Murray prezentował sposoby użytkowania bawełny i pszenicy w delcie Nigru w Mali. Plakat autorstwa M. Nesbitta (Wielka Brytania) przedstawiał informacje na temat kolekcji materiałów roślinnych ze starożytnego Egiptu, znajdujących się w Ogrodzie Botanicznym w Kew. F. Feindt (Niemcy) pokazała sposób wyrabiania sandałów w starożytnym Egipcie oraz używane do ich produkcji surowce roślinne. Sesja posterowa połączona była z demonstracją materiałów kopalnych przywiezionych przez uczestników konferencji. Oba spotkania odbyły się w Zakładzie Paleobotaniki Instytutu Archeologii Uniwersytetu Królewskiego. Na zakończenie konferencji odbyła się generalna dyskusja, w trakcie której zaproponowano, aby następne spotkanie odbyło się Londynie.

W drugim dniu konferencji uczestnicy zostali zaproszeni na kilkugodzinną wycieczkę do rezerwatu archeologicznego „Strubben/Kniphorstbos” w prowincji Drenthe, w którym, w pięknym przyrodniczym otoczeniu, znajduje się wiele grobowców megalitycznych i świetnie zachowanych kurhanów (Fot. 1). Przeważająca większość z nich wiąże się z epoką neolitu, a część datowana jest na epokę brązu i okres wczesnego średniowiecza. Grobowce przebadane zawierały pochówki zbiorowe lub pojedyncze. Przy chowaniu zmarłych przeważał obrządek szkieletowy, choć w części komór grobowych znajdowały się też urny ze skremowanymi zwłokami.

Miłym akcentem tego dnia było spotkanie towarzyskie w trakcie uroczystej kolacji. Odbyło się ono w uroczym położonej nad małą rzeką Aa restauracji *De Drentsche Aa*. Uczestnicy spotkania mieli okazję samodzielnie upiec sobie różne potrawy mięsne i rybne pod czujnym okiem restauratorów.

Streszczenia referatów i posterów zostały udostępnione w materiałach konferencyjnych. Planowany

jest również druk całościowych opracowań w czasopiśmie *Groningen Archaeological Studies*.

Konferencja była dobrze zorganizowana. Towarzyszyła jej miła i serdeczna atmosfera, która sprzyjała liczny nieformalnym kontaktom oraz dyskusjom. Większość referatów była doskonale ilustrowana przy użyciu komputera i programów prezentacyjnych. Jak widać z przedstawionego tu przeglądu, większość badań archeobotanicznych prowadzonych w Afryce dotyczy Egiptu, na terenie którego koncentrują się liczne wykopaliskowe prace archeologiczne. Pozostała część kontynentu, o bardzo interesującej prehistorii, jest trudno dostępna dla badań.

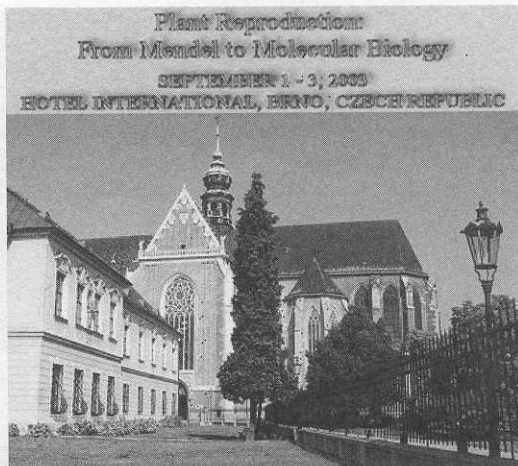
Maria LITYŃSKA-ZAJĄC, Krystyna WASYLIKOWA

**XI MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA
EMBRIOLOGII ROŚLIN „ROZMNAŻANIE
ROŚLIN: OD MENDLA DO BIOLOGII
MOLEKULARNEJ”
(BRNO, REPUBLIKA CZESKA,
1-3 WRZEŚNIA 2003)**

**11th International Conference on Plant Embryology
„Plant Reproduction: from Mendel to Molecular
Biology” (Brno, Czech Republic, 1-3 September 2003)**

Głównym organizatorem XI Międzynarodowej Konferencji Embriologii Roślin był Zakład Fizjologii i Anatomii Roślin Uniwersytetu Masaryka w Brnie, z oficjalnym udziałem m.in. Czeskiego Towarzystwa Botaniki Eksperymentalnej, Instytutu Biofizyki Czeskiej Akademii Nauk w Brnie, Uniwersytetu Rolnictwa i Leśnictwa im. G. Mendla w Brnie, Instytutu Botaniki Uniwersytetu Wiedeńskiego i Instytutu Molekularnej Biologii Roślin im. Grzegorza Mendla we Wiedniu. Przewodniczącą Komitetu Organizacyjnego była RNDr Jaroslava Dubová, CSc. z Uniwersytetu Masaryka, a przewodniczącym Komitetu Naukowego prof. Boris Vyskot DrSc. z Instytutu Biofizyki Czeskiej Akademii Nauk w Brnie. Ponadto wśród członków tego ostatniego Komitetu było czterech badaczy czeskich, a z innych krajów – Maria Charzyńska (Polska), O. Erdelská (Słowacja), Dieter Schweizer (Austria), Philip M. Gilmartin (UK) i Valayamghat Raghavan (USA).

Konferencja brneńska należy do serii spotkań naukowych zapoczątkowanych pierwszą tego typu imprezą krajową przez prof. dr hab. A. Górską-Bryllass w roku 1981 w Toruniu-Bachotku (Tabela 1). Inicjatorem i głównym propagatorem przekształcenia ich w konferencje międzynarodowe (na początku polsko-słowacko-czeskie) był prof. dr hab. Bohdan Rodkiewicz. Jego propozycję przedstawioną w 1986 r. na III

Konferencji Polskich Embriologów Roślin w Lublinie z entuzjazmem zaakceptowała, poza obecnymi wówczas Polakami, stosunkowo liczna grupa kolegów z Czechosłowacji. Należy ich zatem uznać obok uczestników z Polski za założycieli nowej mutacji spotkań embriologicznych. Należeli do nich m.in. referujące wyniki prac ze Słowacji: O. Erdelská oraz G. M. Ostrolucká i A. Murín prezentujący poster, a z Czech referująca swoją pracę J. Hendrychová oraz M. Kovanda (wspólnie z A. Jankunem z Polski). Wygłoszono wówczas ogółem 20 referatów i wystawiono 16 posterów, w tym z Polski 15 referatów (jeden wspólny polsko-czeski) i 14 posterów. Z pozostałych krajów czynny udział w konferencji wzięli G. Halle (Niemcy, poster) i B. Walles (Szwecja, referat).

Tym sposobem dalsze polskie spotkania embriologiczne przekształciły się w konferencje środkowo-europejskie, ściśle mówiąc polsko-słowacko-czeskie, aż w końcu stały się imprezami w pełni międzynarodowymi, o czym świadczy m.in. skład Komitetu Naukowego oraz lista uczestników aktualnie omawianej Konferencji.

W tym czasie utrwaliła się już tradycja europejskich spotkań embriologów roślin, które rozpoczął w 1968 r. w Paryżu prof. dr M. Favre-Duchartre z Uniwersytetu w Reims, pod skromną nazwą kolokwium. Stały się one następnie Międzynarodowymi Sympozjami Embriologicznymi powtarzającymi co 2 lata w różnych światowych ośrodkach naukowych, a od roku 1990 znalazły oparcie w wyłonionej z nich międzynarodowej organizacji embriologów roślin (International Organization of Plant Sexual Reproduction Research).

Europa środkowa ze swoimi specyficznymi problemami wynikającymi z sytuacji politycznej i prze-

pisów bankowych potrzebowała wówczas pilnie formalnie uorganizowanej wymiany doświadczeń, metod naukowych i wyników badań w sposób, który byłby finansowo do opanowania i umożliwiał udział we wspólnych spotkaniach większej liczbie środkowo-europejskich embriologów, żyjących i pracujących za żelazną kurtyną. Wymienne organizowanie konferencji, głównie przez ośrodki uniwersyteckie w Polsce i na Słowacji, a ostatnio w Czechach, okazało się bardzo produktywne i stosunkowo łatwe w realizacji. Nawiązywały się i utrwały naukowe więzi oraz wzrastała wzajemna znajomość problematyki i osiągnięć grup badawczych w poszczególnych krajach „słowiańskiego trójkąta”.

W pierwszej fazie przeważała możliwość referowania wyników badań i wymiany poglądów i ich publikacji w rodzimych językach: polskim, słowackim i czeskim. Takie były ustalenia m.in. z myślą o początkujących adeptach embriologii, dla ewentualnego ułatwienia im startu i nabywania umiejętności prezentowania wyników badań przed międzynarodowym audytorium. Wkrótce okazało się to niepotrzebne i język angielski stawał się samorzutnie, a od 1995 r. już oficjalnie, wyłącznym językiem w prezentacjach konferencyjnych.

Od początku zapraszano na konferencje wybitnych badaczy oraz partnerów współpracujących z poszczególnymi ośrodkami organizacyjnymi z pozostałych krajów europejskich i pozaeuropejskich. Udział tych gości wzrastał w liczbę, zwłaszcza iż zaczęto wysyłać zaproszenia do wzięcia udziału w imprezie nie tylko do uczestników poprzednich konferencji, ale i do innych zainteresowanych instytucji i osób. Konferencje nabierały w pełni europejskiego charakteru. Fakt ten zaznaczył się brakiem nazw trzech krajów należących do nieformalnej grupy organizatorów w kolejnych modyfikacjach tytułu: „VIII Konferencja Embriologów Roślin” (Gdańsk 1997), „IX Międzynarodowa Konferencja Embriologów Roślin (Kraków – Osieczany 1999). W omawianej w niniejszym sprawozdaniu Konferencji w Brnie pojawił się wśród organizatorów po raz pierwszy nowy, niesłowiański kraj – Austria, reprezentowany przez ośrodek embriologiczny we Wiedniu.

Przegląd lat, miejsca i nazwisk głównych organizatorów dotychczasowych spotkań embriologicznych zestawiony jest w Tabeli 1.

Hasłem XI Międzynarodowej Konferencji Embriologii Roślin Brno 2003 stał się jej podtytuł: „Embriologia Roślin od Mendla do Biologii Molekularnej”. Podkreśla ono korzenie genetycznej linii badawczej embriologii zawarte w mendlowskich podstawach współczesnej genetyki oraz aktualność pro-

blemów opracowywanych obecnie coraz szerzej metodami biologii molekularnej.

Znaczenie historycznego wkładu naukowego Jana Grzegorza Mendla i drogi jego rozwoju było przedmiotem inauguracyjnego referatu-przemówienia Dietera Schweizera, przedstawiciela Uniwersytetu Wiedeńskiego z Instytutu Biologii Molekularnej im. G. Mendla. Referaty na zaproszenie oraz doniesienia konferencyjne – referaty i postery zgrupowane zostały w czterech sesjach. W nawiasach podana jest liczba wygłoszonych referatów (ogółem 39) i prezentowanych posterów (50): 1. Determinacja płci i formowanie kwiatu (13 + 16), 2. Microsporogeneza i rozwój pyłku (12 + 7), 3. Megasporogeneza i zapłodnienie (4 + 7), 4. Embriogeneza i rozwój nasienia (10 + 26). Liczba referatów regulowana jest obecnie, jak ogólnie wiadomo, czasem przewidzianym w programie, liczba posterów z reguły nie jest limitowana. Sądząc zatem po liczbie posterów w poszczególnych sekcjach, wśród uczestników dominowało zainteresowanie ostatnimi etapami cyklu rozmnażania – rozwojem zarodka i nasienia.

Pierwsza sesja była wśród dotychczasowych konferencji najbogatszym zbiorem referatów i posterów z zakresu problematyki determinacji płci i rozwoju kwiatów, opracowywanych z punktu widzenia genetyki molekularnej. Pozostałe trzy sekcje pozornie dotyczyły faktów embriologicznych rutynowo uwzględnianych na wszystkich konferencjach. W istocie jednak większość tych referatów i posterów stanowiła przyczynek do biologii molekularnej w opracowywaniu poszczególnych problemów, struktur i procesów embriologicznych do niedawna badanych głównie z punktu widzenia morfologii, cytologii, biochemii, fizjologii i biologii rozwoju. Należy podkreślić, że nie chodziło tu o negowanie dotychczasowych wyników, ale o ich dalsze rozwijanie i pogłębianie na innym niż dotychczas poziomie poznania. Równocześnie można twierdzić, że ten upowszechniający się poziom badań połączony z jakościowo różnym, metodycznie nowym wyposażeniem w środki badawcze, wymagał znaczącej wymiany pokoleniowej pracowników naukowych. Należałoby wszakże dążyć aby w przyszłości reorientacja badań w kierunku biologii molekularnej nie ograniczała w zbyt wysokim stopniu liczby innych badaczy – specjalistów koniecznych dla kontynuacji poznawania podstawowych procesów biologicznych na wszystkich poziomach biologii rozwoju. W przeciwnym przypadku bowiem zbiory najnowszych wiadomości obejmujących zakresem organy generatywne i biologię rozmnażania stałyby się owym przysłowiowym kolosem na glinianych nogach.

W Konferencji wzięło udział około 200 uczestni-

Tabela 1. Konferencje embriologów roślin w środkowej Europie (1981–2003).

Table 1. Conferences of plant embryologists in Central Europe (1981–2003).

Rok i kraj	Nazwa (w oryginalnym brzmieniu), data, miejsce obrad, instytucja organizująca	Główny organizator
1981; Polska	I Ogólnopolska Konferencja Embriologów Roślin, 20–23.09.1981, Toruń-Bachotek. Zakład Cytologii i Embriologii Roślin, Uniwersytet im. M. Kopernika w Toruniu.	A. Górską-Brylars
1984; Polska	II Ogólnopolska Konferencja Embriologów Roślin, 17–19.09.1984, Kraków. Zakład Cytologii i Embriologii Roślin, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie.	E. Pogan
1986; Polska	III Konferencja Embriologów Roślin, 19–20.09.1986, Lublin. Instytut Biologii, Uniwersytet im. M. Curie-Skłodowskiej w Lublinie.	B. Rodkiewicz
1988; Słowacja	IV konferencia embriológov rastlín Slovenska, Česka a Pol'ska. 24–26.1988, Zvolen. Katedra lesného postrieda Vysokej školy lesnickej a drevárskej, Zvolen.	M. Križo
1991; Polska	V Konferencja Embriologów Roślin z Polski, Słowacji i Czech, 16–17.09.1991, Toruń-Bachotek. Zakład Cytologii i Embriologii Roślin, Uniwersytet im. M. Kopernika w Toruniu.	A. Górską-Brylars
1993; Słowacja	VI konferencia rastlinných embriológov Slovenska, Česka a Pol'ska. Proces embryogenézy rastlín in situ a in vitro, 20–23.09.1993, Nitra. Department of Plant Genetics and Biotechnology Slovak Academy of Sciences in Nitra.	A. Pret'ová
1995; Polska	VII Conference of Plant Embryologists from Slovakia, Bohemia and Poland, 14–16.09.1995, Lublin. Institut of Biology, M. Curie-Skłodowska University, Lublin.	B. Rodkiewicz
1997; Polska	VIII Conferemce of Plant Embryologists, 16–18.09.1997, Gdańsk. Institut of Biology, University of Gdańsk.	J. Bohdanowicz
1999; Polska	IX International Conference of Plant Embryologists, 20–22.09.1999, Kraków-Osieczany. Department of Plant Cytology and Embryology, Jagellonian University, Cracow.	L. Przywara
2001; Słowacja	X International Conference on Plant Embryology. From Gametes to Embryos, 05–08.09.2001, Nitra. Department of Plant Genetics and Biotechnology Slovak Academy of Sciences in Nitra.	A. Pret'ová
2003; Czechy	XI International Conference on Plant Embryology. Plant Reproduction from Mendel to Molecular Biology, 01–03.09.2003, Brno, Czech Republic. Masaryk University in Brno.	J. Dubová

ków pochodzących z krajów europejskich: Austrii, Czech, Francji, Hiszpanii, Holandii, Niemiec, Polski, Rosji, Słowacji, Szwajcarii, Węgier, Włoch, Zjednoczonego Królestwa (Anglia i Szkocja), a z innych kontynentów – Brazylii, Japonii, Kanady, Korei, Sta-

nów Zjednoczonych. Spośród krajów – inicjatorów konferencji ogółem siedem referatów wygłosili uczestnicy z Czech (J. Hejálko; D. Honys i D. Twell; A. Kovařík i A. Leitch; J. Matoušek i in.; B. Vyskat i in.; L. Zoma), z Polski: R. Czapik oraz R. Śnieżko i in., ze

Słowacji wygłoszony był jeden referat (O. Erdelská i Ovečka). Po analizie listy uczestników nasuwa się uwaga, że należałoby szerzej propagować udział w konferencjach wśród studentów, a zwłaszcza wśród „młodzieży embriologicznej”, kandydatów na ich przyszłych czynnych członków.

Podkreślić należy wysoki poziom treści i strony formalnej referatów i posterów, doskonałą pracę organizatorów i przyjacielską atmosferę towarzyszącą spotkaniom, a nadto wspomagający udział stosunkowo licznych sponsorów imprezy i firm prezentujących nową aparaturę naukową.

W ramach dopełniających imprez Konferencja nie mogła pominąć wizyty w Centrum Mendla i zaznajomienia się uczestników z działalnością niedawno utworzonej Fundacji imienia tego uczonego. Zwiedzono wystawę i historyczne poletko doświadczalne Mendla oraz fragmenty kompleksu opactwa Augustianów z Bazyliką Wniebowzięcia Marii Panny, gdzie działał J. G. Mendel jako opat i równocześnie aktywny, głęboko wykształcony brneński uczoney. Półdniowa wycieczka dała uczestnikom wyobrażenie o pięknie Morawskiego Krasu i jego jaskiń.

Następna, dwunasta konferencja ma odbyć się w 2005 roku, po raz trzeci w Krakowie.

Olga ERDELSKÁ, Romana CZAPIK

VI WARSZTATY ARCHEOBOTANICZNE (IGOŁOMIA, 16–18 WRZEŚNIA 2003)

6th Archaeobotanical Workshop
(Igołomia, Poland, 16–18 September 2003)

VI Warsztaty Archeobotaniczne zorganizowane zostały przez krakowski Oddział Instytutu Archeologii i Etnologii PAN i Instytut Botaniki im. W. Szafera PAN. Tradycyjnie spotkanie miało miejsce w klasycystycznym pałacu w Igołomi koło Krakowa, będącym siedzibą Pracowni Archeologicznej IAE PAN.

W konferencji udział wzięło 51 osób reprezentujących środowisko archeologów, archeobotaników, palinologów, botaników, geomorfologów i fizyków z kilku ośrodków badawczych w kraju. W ciągu trzech dni obrad odbyło się pięć sesji referatowych i jedna posterowa. Prelegenci wygłosili 25 referatów i 3 komunikaty. Poświęcone one były przede wszystkim rezultatom badań szczątków kopalnych pozyskiwanych na stanowiskach archeologicznych i w złożach naturalnych oraz korelacji wyników archeologicznych z przeszłym obrazem flory i roślinności. Część z nich ogniskowała się wokół rezultatów obserwacji współczesnej flory zasiedlającej wyróżniające się w terenie

ślady dawnej działalności człowieka, takie jak grodziska czy kurhany. Nowym zagadnieniem, poruszonym po raz pierwszy w trakcie Warsztatów, były fizykochemiczne badania nad dziegiem.

W imieniu organizatorów gości powitał i konferencję otworzył kierownik Pracowni Archeologicznej krakowskiego Oddziału Instytutu Archeologii i Etnologii PAN, dr Krzysztof Tunia.

Pierwszą sesję referatową poprowadziła prof. dr hab. Krystyna Wasylkowa. Część referatową konferencji otworzyła prof. dr hab. Magdalena Ralska-Jasiewiczowa, która mówiła o śladach działalności człowieka widocznych na mapach izopolowych z obszaru Polski. Dr Agnieszka Wacnik przedstawiła historię roślinności zapisaną w diagramie pyłkowym z Jeziora Miłkowskiego na Pojezierzu Mazurskim. Zwróciła uwagę także na początki zaburzeń antropogenicznych widoczne w wymienionym diagramie. Następnie uczestnicy wysłuchali dr Aldony Bieniek, która mówiła o badaniach archeobotanicznych neolitu naddunajskiego na Kujawach. Dr Andrzej Pelisiak, w dwóch swoich wystąpieniach zaprezentował na wybranych przykładach organizację osadnictwa w późnym neolicie i wczesnym okresie epoki brązu we wschodniej części Karpat polskich. Skupił się również na zagadnieniach związanych z gospodarką tego okresu, której ślady widoczne są w diagramach pyłkowych omawianego przez niego regionu. Bardzo interesujący był głos ekologa, mgr Stefana Gawrońskiego, który prezentował ekologiczne uwarunkowania wczesnoneolitycznego osadnictwa na wyżynach lessowych. Przedstawił własną interpretację funkcji i schemat budowy tzw. długich domów.

W drugim dniu obrad pierwszej sesji przewodniczyła prof. dr hab. Magdalena Ralska-Jasiewiczowa. Dr hab. Adam Walanus i dr Dorota Nalepka omówili zagadnienia związane z określeniem wieku rzeczywistego granic arbitralnie wyznaczonych w latach radiowęglowych. Wiele uwagi poświęcono również zagadnieniom szczegółowym. Wyniki badań szczątków makroskopowych roślin ze stanowiska kultury ceramiki wstęgowej oraz pucharów lejkowatych w Barłoznie, gmina Skórcz, zaprezentowali dr Joanna Jarońska i dr Olgierd Felczak. Materiałom archeobotanicznym ze wczesnośredniowiecznego Gdańska poświęcony był referat prof. dr hab. Małgorzaty Latałowej, dr Moniki Badury, mgr Joanny Świętej i dr Andrzeja Gołembnika. Dr Mirosław Makohonienko mówił o badaniach palinologicznych obiektów archeologicznych i warstw kulturowych na przykładzie stanowisk wczesnośredniowiecznych środkowej Wielkopolski. Następnie uczestnicy wysłuchali zespołu badaczy zajmujących się interdyscyplinarnymi stu-

diami nad środkową Krasówką w Kotlinie Szczercowskiej. Dr Błażej Muzolf, dr Piotr Papiernik i dr Wojciech Siciński przedstawili wybrane zagadnienia związane z osadnictwem pradziejowym i wczesnośredniowiecznym tego regionu. Dr Paweł Marosik skoncentrował się na prezentacji pochodzenia i wieku osadów dna doliny Krasówki w rejonie stanowisk archeologicznych, a mgr Zofia Balwierz przedstawiła ślady działalności człowieka czytelne w diagramach pyłkowych z dwóch profili z Parchlin i Chabielic z Kotliny Szczercowskiej.

Po przerwie obiadowej spotkaniu przewodniczył dr hab. Adam Walanus. Antropogeniczne przeobrażenia szaty roślinnej okolic Uścia w ciągu ostatnich 2 tysięcy lat przedstawiła dr Agnieszka M. Noryśkiewicz. Dr Aldona Bieniek, dr Agnieszka Wacnik, inż. Zofia Tomczyńska i mgr Emil Zaitz zaprezentowali wstępne wyniki badań osadów wczesnośredniowiecznych z ulicy Kanoniczej nr 17 w Krakowie. Mgr Joanna Koszałka mówiła o historii i najnowszych wynikach badań archeobotanicznych na Ostrowie Tumskim w Poznaniu. Wystąpienie to poprzedzone było dwoma krótkimi komunikatami. O geomorfologii badanego terenu mówił prof. dr hab. Bolesław Nowaczyk, a dr Iwona Okuniewska-Nowaczyk przedstawiła wyniki analiz palinologicznych warstw kulturowych z Ostrowa Tumskiego. Nieco innych charakter miało wystąpienie dr Zbigniewa Celki, który zaprezentował relikty dawnych upraw we współczesnej florie Polski.

W sesji posterowej, której przewodniczyła dr Iwona Okuniewska-Nowaczyk, zaprezentowano pięć plakatów – autorstwa Doroty Bienias o zasiedleniu okolic Kałdusa od pradziejów po czasy nowożytne, Anny Cwener o roślinach naczyniowych kurhanów w dorzeczu Szreniawy i Nidzicy, Doroty Nalepki o gospodarce człowieka w świetle analizy palinologicznej materiałów z małego torfowiska w Osłonkach na Kujawach, Agaty Sady o materiałach botanicznych ze stanowiska w Krzanowicach oraz Krystyny Towpasz i Małgorzaty Kotańskiej o współczesnej szacie roślinnej grodziska w Stradowie. Obejmowały one różnorodną tematykę i wywołały ożywioną dyskusję.

W ostatnim dniu obrad sesji przedpołudniowej przewodniczył dr Mirosław Makohonienko. W pierwszym referacie autorzy, dr Halina Dobrzańska, dr Tomasz Kalicki i dr Maria Lityńska-Zajac, postawili pytanie czy czarne dęby, datowane na okres rzymski, a znajdujące w aluwialach Wisły w rejonie Krakowa są wskaźnikiem zmian klimatycznych czy działalności człowieka. Skłaniali się oni ku tezie drugiej. Najstarszym kulturom neolitycznym i ich śladom w diagramach pyłkowych, w dorzeczu górnej Cisy, po-

święcone było wystąpienie dr Marka Nowaka. Kolejne dwa referaty dotyczyły badań dziegciu, którego ślady wystąpiły w naczyniu pochodzącym z wczesnosłowiańskiej osady w Igołomi (dr Halina Dobrzańska, mgr Sławomir Pietrzak i mgr Bartłomiej Sz. Szmoniewski) i w naczyniu ze wczesnośredniowiecznej osady z Nowej Huty-Mogiły (mgr Ewa Kubicka-Kabacińska, mgr Sławomir Pietrzak i mgr Bartłomiej Sz. Szmoniewski).

Po przerwie przewodnictwo w obradach objął prof. dr hab. Janusz Kruk. Jako pierwsza zabrała głos mgr Barbara Baczyńska. W swoim wystąpieniu przedstawiła kataplazm z dziegciu i ziół, który mógł być śladem zabiegów medycznych lub magicznych stosowanych we wczesnym okresie epoki brązu. Uzupełnieniem tego wystąpienia był komunikat dr M. Lityńskiej-Zajac poświęcony polskiemu stanowiskom archeobotanicznym, na których znalezione zostały szczątki nawrotu lekarskiego. Dwa kolejne referaty skupiły się wokół śladów roślinnych zachowanych w prążnicach wczesnośredniowiecznych. Pierwszy, dotyczący zabytków z grodziska w Stradowie, w woj. świętokrzyskim, zaprezentowali mgr Bartłomiej Sz. Szmoniewski i dr Maria Lityńska-Zajac, a drugi dotyczący prążnicy z Nowej Huty-Mogiły ze stanowiska numer 62 zaprezentowała dr Irena Gluza. Ostatni referat wygłosiła prof. dr hab. Krystyna Wasylińska, która, w oparciu o najnowsze badania archeobotaniczne, zapoznała słuchaczy z najstarszymi ośrodkami udomowienia roślin.

Wszystkie referaty były doskonale ilustrowane, a prezentacje przedstawiano metodami tradycyjnymi jak i komputerowymi. Sprawność obsługi sprzętu uczestnicy zawdzięczają pomocy dr hab. Adama Walanusa i dr Doroty Nalepki.

W trakcie Warsztatów sporo miejsca poświęcono na dyskusję. Odbывała się ona po każdej sesji referatowej i posterowej, jak i na zakończenie obrad. Dyskusję końcową poprowadził prof. dr hab. Janusz Kruk. Koncentrowała się ona wokół zagadnień szczegółowych poruszanych w wystąpieniach prelegentów. Omawiano również problemy związane z korelacją wyników badań archeologicznych i palinologicznych. Uczestnicy Warsztatów podkreślili konieczność współpracy archeobotaników z geobotanikami umożliwiającą pełniejszą interpretację rozwoju i historii flory synantropijnej. Na zakończenie uzgodniono, że spotkania archeobotaniczne będą kontynuowane.

Materiały z konferencji mają ukazać się drukiem w roku 2004, w tomie *Botanical Guidebooks*.

Poza sesjami naukowymi w programie Warsztatów znalazło się spotkanie o charakterze towarzyskim. Odbędzie się ono w parku otaczającym budynek Pracow-

ni. W miłej atmosferze, przy pieczonych kielbasach i mięsie, kontynuowano mniej formalne dyskusje.

Maria LITYŃSKA-ZAJĄC

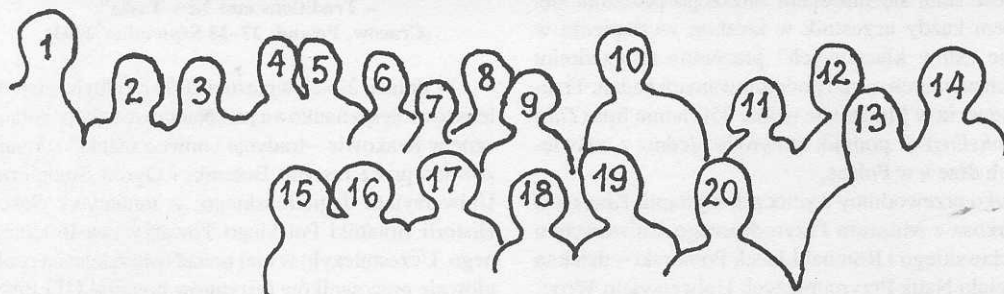
**I KONGRES TAKSONOMII POLSKIEJ
(WROCŁAW, 18–21 WRZEŚNIA 2003)**

**Ist Congress of Polish Taxonomy
(Wrocław, Poland, 18–21 September 2003)**

Pierwszy Kongres Taksonomii Polskiej odbył się we Wrocławiu, w dniach 18–21 września 2003 r.

Kongres pod względem organizacyjnym przygotowali i przeprowadzili zoologowie z Instytutu Zoologii Uniwersytetu Wrocławskiego, gdzie od chwili powstania mieści się Zarząd Główny Polskiego Towarzystwa Taksonomicznego. Jakkolwiek Towarzystwo zgodnie ze statutem zrzesza w swoich szeregach wyłącznie zoologów, to na uznanie zasługuje fakt zaproszenia do udziału w Kongresie braci botaników.

W kongresie wzięło udział około 100 osób z różnych ośrodków naukowych Polski, głównie z Wrocławia, Katowic, Krakowa, Łodzi, Poznania, Warszawy.

Fot. 1. I Kongres Taksonomii Polskiej – sesja terenowa w Górach Kaczawskich (Dolny Śląsk) (fot. M. Jędrzejczyk):

Phot. 1. Ist Congress of Polish Taxonomy – excursion to Kaczawskie Mts. (Lower Silesia, Poland) (phot. M. Jędrzejczyk):

1 – J. Pomorski, 2 – B. Lis, 3 – J. Lis, 4 – T. Zatwarnicki, 5 – K. Latowski, 6 – A. Rostański, 7 – W. Wesołowska, 8 – J. Gorczyca, 9 – M. Dutka, 10 – M. Liana, 11 – M. Graniszewska, 12 – J. Proćków, 13 – M. Jędrzejczyk, 14 – D. Tarnawski, 15 – E. Świdnicka, 16 – M. Kadej, 17 – R. Stelmaszczuk, 18 – K. Żuk, 19 – A. Stroński, 20 – J. Szewo.

wy, Gdańsk, a także Lublina, Opola, Częstochowy i Olsztyn.

Półtora dnia poświęcono na sesję referatową i posterową. Łącznie wygłoszono 11 referatów, z czego udziałem botaników były 3 wystąpienia dotyczące klasyfikacji owoców na tle systemu okrytozalążkowych (K. Latowski – Poznań), biosystematyki rodzaju *Aconitum* (J. Mitka, A. Joachimiak, T. Ilnicki, A. Sutkowska – Kraków), a także klasycznych badań taksonomicznych na podstawie rewizji cech diagnostycznych podgatunków *Juncus bulbosus* (J. Proćków – Wrocław).

Natomiast wśród zaprezentowanych 21 posterów aż 12 było autorstwa botaników. Zawierały one wyniki interesujących badań nad taksonomią wybranych rodzajów roślin naczyniowych: *Viola*, *Potentilla*, *Euphorbia*, *Oenothera*, *Carex*, oraz kompleks badań nad storczykami z rodzajów: *Vanilla*, *Dactylorhiza*, *Habenaria* i podplemionami *Malaxidinae* oraz *Cypripogoninae* (Ameryka Środkowa). Tematykę posterową uzupełniła prezentacja badań nad taksonomią porostów z rodzaju *Lepraria*.

W przerwach między obradami odbyła się wystawa zagranicznych książek naukowych (International Publishing Service Sp. z o.o.), wystawa książek Wrocławskiego Wydawnictwa Uniwersyteckiego i prezentacja mikroskopów (Olympus Optical Polska Sp. o.o.). Uczestnikom zaprezentowano sprzęt wizualno-optyczny dla pracowni taksonomicznych (EDUKO) oraz mikroskopy, aparaty i kamery cyfrowe (PREOPTIC).

Kolejne dwa dni Kongresu, przy pięknej pogodzie, wypełniły sesje terenowe po Przedgórzu Sudeckim i Górach Kaczawskich (Fot. 1). Miejscem zakwaterowania była rezydencja w Muchowie, gdzie odbyła się uroczysta kolacja, która za sprawą organizatorów stała się miejscem bliższego poznania się, bowiem każdy uczestnik w krótkim wystąpieniu w formie „słów kluczowych” prezentował przedmiot swoich zainteresowań i podejmowanych badań. Trzeba dodać, iż w Muchowie rośnie 350-letnia lipa (*Tilia platyphyllos*) – pomnik przyrody, jedno z największych drzew w Polsce.

Jako przewodnicy wycieczek wystąpili Krzysztof Świerkosz z Muzeum Przyrodniczego Uniwersytetu Wrocławskiego i Romuald Jacek Pomorski – dziekan Wydziału Nauk Przyrodniczych Uniwersytetu Wrocławskiego. Uczestnicy zobaczyli m.in. zamek w Bolkowie, okolice rezerwatów „Miłek” k. Wojcieszowa oraz „Ostrzyca Proboszczowicka”. Uczestnikom sesji terenowej udało się zaobserwować jedną z dużych ciekawostek florystycznych Przedgórza Sudeckiego – stanowisko nie podawanej dotąd dla Polski paproci

– włosocienia delikatnego *Trichomanes speciosum* Willd., wymienionej dopiero w 2. wydaniu „Krytycznej listy roślin naczyniowych Polski” (Mirek i in. 2002). Paproć ta w Europie pozaatlantyckiej występuje tylko w formie trwałego przedrośla.

W kolejnym dniu sesji terenowej eksplorowano teren Parku Krajobrazowego „Chelmy”, w tym unikatowy rezerwat przyrody „Wąwóz Myśluborski”.

Kongres umożliwił lepsze poznanie uniwersalnych problemów stojących przed zoologami i botanikami, a także uzmysłowił specyficzne metody badań, związane z charakterem organizmów zwierzęcych i roślinnych.

Materiały kongresowe zostały wydane w formie suplementu do międzynarodowego czasopisma dotyczącego taksonomii bezkręgowców – *Genus* (Supplement 2003, pp. 194) – zamieszczono tam artykuły i streszczenia wystąpień uczestników biorących udział w Kongresie.

Dziękujemy kolegom zoologom za zorganizowanie tak interesującej Konferencji oraz za zaproszenie botaników do współpracy.

Monika JĘDRZEJCZYK, Adam ROSTAŃSKI

**SESJA JUBILEUSZOWA 90-LECIA INSTYTUTU
BOTANIKI I 200-LECIA OGRODU
BOTANICZNEGO UNIWERSYTETU
JAGIELLOŃSKIEGO „NAUKOWE SZKOŁY
BOTANICZNE W KRAKOWIE – TRADYCJE
I NOWE ZADANIA”
(KRAKÓW, 27–28 WRZEŚNIA 2003)**

**Jubilee of 90th anniversary of Institute of Botany
and 220th anniversary of Botanic Garden of the
Jagiellonian University – Scientific session:
„Botanical Schools in Cracow
– Traditions and New Tasks”
(Cracow, Poland, 27–28 September 2003)**

W dniach 27–28 września 2003 r. odbyła się jubileuszowa sesja naukowa pt. „Naukowe szkoły botaniczne w Krakowie – tradycje i nowe zadania” zorganizowana przez Instytut Botaniki i Ogród Botaniczny Uniwersytetu Jagiellońskiego, z inicjatywy Sekcji Historii Botaniki Polskiego Towarzystwa Botanicznego. Uczestniczyło w niej ponad osiemdziesiąt osób, głównie pracowników instytutów botaniki UJ i PAN, oraz gości z innych instytutów i ogrodów botanicznych w Polsce. Pierwszy dzień obchodów jubileuszu rozpoczął się odnowieniem doktoratu prof. dr Anny Medweckiej-Kornaś w auli Collegium Maius Uniwersytetu Jagiellońskiego (Fot. 1). W laudacji prof. dr hab. Adam Zajac wymienił cztery główne prace

Jubilatki, które swoim nowatorstwem wpłynęły na rozwój botaniki w Polsce (np. fitosocjologiczne badania glonów dna morskiego Zatoki Gdańskiej). Wspominał też, że nadal bierze ona czynny udział w życiu naukowym Instytutu Botaniki UJ. Prof. dr Anna Medwecka-Kornaś w podziękowaniu zaznaczyła, że miała szczęście poznać środowiska wszystkich stref geograficznych oraz dane jej było pracować w czasie, gdy zanieczyszczenie środowiska nie osiągnęło dzisiejszego poziomu. Wspominała też historię swojego życia i z satysfakcją mówiła o pracach prowadzonych wspólnie z mężem, prof. dr Janem Kornasiem, uwieńczonych m.in. dziełem ich życia – podręcznikiem *Geografia roślin*.

Sesję jubileuszową, której pierwsza część odbywała się w zabytkowej auli budynku Collegium Maius, otworzył dyrektor Instytutu Botaniki UJ prof. Adam Zajac, a słowo wstępne wygłosił JM Rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego prof. Franciszek Ziejka. Podkreślał w nim wagę, jaką dla rozwoju nauki mają relacje uczeń – mistrz, dając za przykład krakowską szkołę geobotaniczną. Po słowie wstępnym dyrektor Ogrodu Botanicznego prof. Bogdan Zemanek odczytał listy gratulacyjne, jakie z okazji jubileuszu otrzymał Ogród Botaniczny oraz Instytut Botaniki.

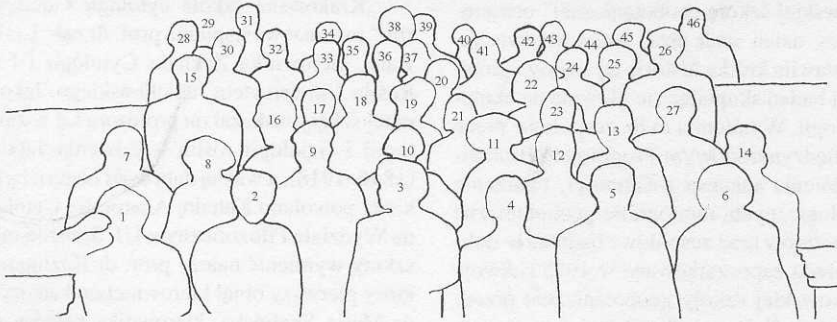
W referacie „Badania ekologiczne i fitosocjologiczne w krakowskiej szkole geobotanicznej” otwierającym pierwszy dzień sesji prof. Anna Medwecka-Kornaś przedstawiła krótką historię tej szkoły i główne kierunki jej badań skupiając się głównie na ekologii i fitosocjologii. Wymieniła m.in. zespołowe prace związane z Międzynarodowym Programem Biologicznym, zagadnienia sukcesji roślinności, tworzenie map fitosocjologicznych, monografie geobotaniczne wybranych obszarów oraz zespołowe badania w dolinie Wierzbanówki zapoczątkowane w 1975 r. Swoje widzenie krakowskiej szkoły geobotanicznej przedstawił prof. Adam Zajac, podkreślając, że powstała ona w drugiej połowie XIX w., tworzyli ją wówczas pracownicy Uniwersytetu Jagiellońskiego w ścisłym związku z Komisją Fizjograficzną AU. Krakowska szkoła geobotaniczna (w szerokim rozumieniu geobotaniki) w okresie międzywojennym XX w. była produkującym zespołem badawczym w kraju, w zakresie takich dyscyplin jak fitogeografia, paleobotanika, systematyka roślin, fitosocjologia, pod kierunkiem Władysława Szafera. Referent podkreślił jednak, że porównywalne zasługi dla polskiej botaniki położył Józef Paczowski, którego uważa za jednego z najwybitniejszych uczonych europejskich tego czasu. W okresie powojennym znaczenie ośrodka krakowskiego zmalało, ale przyjął on rolę inicjatora, twórcy i wydawcy podstawowych dzieł botanicznych.

Fot. 1. Prof. dr hab. A. Medwecka-Kornaś i JM Rektor UJ, prof. dr hab. F. Ziejka podczas uroczystości odnowienia doktoratu, Coll. Maius UJ (fot. A. Mróz).

Phot. 1. Prof. dr hab. Anna Medwecka-Kornaś and JM Rektor UJ prof. dr hab. F. Ziejka during ceremonial of renewal of doctorate, Coll. Maius UJ (phot. A. Mróz).

„Krakowska szkoła cytologii i embriologii roślin” to temat wystąpienia prof. dr hab. Lesława Przywary, kierownika Zakładu Cytologii i Embriologii Roślin Uniwersytetu Jagiellońskiego. Jako prekursora tej szkoły wskazał on profesora UJ w zakresie anatomii i fizjologii roślin – Edwarda Janczewskiego (1846–1918), a ważną datą w jej historii był rok 1932, kiedy powołano Katedrę Anatomii i Cytologii Roślin na Wydziale Filozoficznym UJ. Spośród mistrzów tej szkoły wymienić należy prof. dr Kazimierza Piecha, który pierwszy objął kierownictwo katedry oraz prof. dr Marię Skalińską, kierownika katedry po drugiej wojnie światowej. Dzięki działalności jej zespołu Kraków stał się liczącym się w świecie ośrodkiem badań kariologicznych, cytotaksonomicznych i embriologicznych. Prof. Maria Skalińska była też pierwszym redaktorem powstającego w 1958 r. czasopisma *Acta Biologica Cracoviensis Series Botanica*, które jako jedno z nielicznych polskich czasopism naukowych znajduje się na „liście filadelfijskiej”. Problem zadań ogrodów botanicznych podjął prof. dr hab. Bogdan Zemanek, dyrektor Ogrodu Botanicznego UJ w referacie „Ogród Botaniczny UJ – nauce i społeczeństwu”. Na przykładzie krakowskiego Ogrodu Botanicznego zaprezentował on zmiany, jakim podlegały cele stawiane podobnym instytucjom na całym świecie oraz zadania, jakie spełniają dzisiaj. Jest więc

Fot. 2. Uczestnicy sesji „Naukowe szkoły botaniczne w Krakowie – tradycje i nowe zadania”, Collegium Śniadeckiego UJ (fot. A. Mróz):

Phot. 2. Participants of session „Botanical Schools in Cracow – Traditions and New Tasks”, Collegium Śniadeckiego UJ (phot. A. Mróz).

1 – Krystyna Falińska, 2 – Danuta Tumidajowicz, 3 – Maria Górską-Zajęzkowska, 4 – Krystyna Grodzińska, 5 – Krystyna Towpasz, 6 – Anna Medwecka-Kornaś, 7 – Janusz Faliński, 8 – Zdzisława Wójcik, 9 – Maria Zając, 10 – Romana Czapik, 11 – Krystyna Harmata, 12 – Romuald Olaczek, 13 – Kazimiera Mamakowa, 14 – Jerzy Kordakow, 15 – Jerzy Puchalski, 16 – Bogdan Zemanek, 17 – Kazimierz Kozak, 18 – Zbigniew Mirek, 19 – Anna Drozdowicz, 20 – Teresa Bielska, 21 – Ewa Bylińska, 22 – Maria Olech, 23 – Danuta Zdebska, 24 – Wanda Grębecka, 25 – Helena Trzecińska-Tacik, 26 – Konrad Wołowski, 27 – Krzysztof Rostański, 28 – Marcin Nobis, 29 – Robert Zubel, 30 – Agnieszka Michalewska, 31 – Tomasz Majewski, 32 – Maja Graniszewska, 33 – Piotr Stolarczyk, 34 – Eugeniusz Dubiel, 35 – Piotr Klepacki, 36 – Józef Mitka, 37 – Halina Piękoś-Mirkowa, 38 – Elżbieta Nowotarska, 39 – Piotr Köhler, 40 – Zygmunt Holcer, 41 – Andrzej Jankun, 42 – Adam Zając, 43 – Sławomir Florian, 44 – Alicja Zemanek, 45 – Iwona Gajda, 46 – Józef Gajda.

Ogród Botaniczny miejscem prowadzenia badań naukowych, bierze udział w ochronie gatunkowej roślin w warunkach *ex situ*, pełni rolę edukacyjną, zarówno na potrzeby nauczania botaniki, jak i edukacji przyrodniczej. Ta ostatnia aktywność ma duże znaczenie w kształtowaniu właściwej postawy wobec przyrody, stąd duża rola społeczna Ogrodu Botanicznego, wzmacniana jeszcze przez funkcje rekreacyjne i działania artystyczne, jakie mają w nim miejsce. Ważny temat: „Sens i znaczenie badań regionalnych w geobotanice (doświadczenia Krakowa: od doniesień lokalnych do wielkiej syntezy ogólnopolskiej)” podniósł prof. dr hab. Janusz Bogdan Faliński z Białowieskiej Stacji Geobotanicznej Uniwersytetu Warszawskiego. Podkreślając znaczenie badań lokalnych i regionalnych, wskazał na ich powiązanie z nurtem badań globalnych. Nie szczędził zarówno słów uznania, jak i krytyki pod adresem instytutów botanicznych PAN i UJ. Za pilne prof. Janusz Faliński uważa: „ustalenie aktualnego stanu inwazji biologicznych w Polsce, poznanie poziomu introgresji w naszej florze, pogłębienie studiów nad historią flory, roślinności i krajobrazu, zaktualizowanie wiadomości na temat przemian flory polskiej wobec postępujących przekształceń środowiska, krytyczne spojrzenie na funkcjonowanie populacji i zasięgów geograficznych, na tzw. geografizmy we florze polskiej z szerokiej perspektywy europejskiej”. Prelegent zasygnalizował też potrzebę większej współpracy między ośrodkami botanicznymi oraz konieczność uporządkowania eksploracji naukowej poza granicami kraju.

Popołudniowa część sesji odbywająca się w Collegium Śniadeckiego UJ (Fot. 2) rozpoczęła się wystąpieniem „Geneza krakowskich botanicznych szkół naukowych”. Prof. dr hab. Alicja Zemanek przedstawiła w nim ogólny podział szkół naukowych oraz zaprezentowała trzy szkoły botaniczne działające w Uniwersytecie Jagiellońskim w drugiej połowie XIX w.: florystyki, systematyki i geografii roślin; anatomii, systematyki grzybów i roślin naczyniowych; oraz szkołę fizjologii i chemii rolnej. Pierwsza z nich przekształciła się w krakowską szkołę geobotaniczną, dwie pozostałe znalazły się w obrębie Akademii Rolniczej, będącej kontynuatką Wydziału Rolniczego UJ. W 1932 r. powstała druga szkoła botaniczna na Uniwersytecie Jagiellońskim – cytologii i embriologii roślin. W aspekcie bliższym współczesności zaprezentował swe wystąpienie „Taksonomia, florystyka i fitogeografia w ośrodku krakowskim” prof. dr hab. Zbigniew Mirek, dyrektor Instytutu Botaniki im. W. Szafera Polskiej Akademii Nauk. Przedstawiając dorobek naukowy i wydawniczy ostatniego półwiecza zwrócił uwagę na wiodącą rolę Instytutu Botaniki

PAN w badaniach florystycznych tego okresu. Interesująco przedstawił również kierunki badań ośrodka krakowskiego zwracając szczególną uwagę na te z nich, które nie znajdują odpowiedników w skali kraju. Jednym z nich jest na pewno metoda kartogramowa, której historię i współczesne kierunki rozwoju w Polsce przedstawiła prof. dr hab. Maria Zajac. Największym osiągnięciem zastosowania tej metody jest wciąż uaktualniany *Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce* (ATPOL), który jest wynikiem współpracy wielu botaników i jej uwieńczeniem. Częściowo na krytyczne uwagi profesora Janusza Falińskiego odpowiedział prof. dr hab. Bogdan Zemanek w referacie „Karpaty – poligon badawczy krakowskich botaników”, omawiając *genius loci* jednego z „najlepiej poznanych łańcuchów górskich świata”. Zauważył również, że większość botaników krakowskich pewną część życia związała z Karpatami, a mimo to wiele pozostaje do odkrycia i na długo jeszcze pozostaną one polem badawczym botaników.

Podczas przerwy można było odbyć spacer po Ogrodzie Botanicznym lub obejrzeć wystawę fotograficzną Andrzeja Mroza „Impresje z Ogrodu Botanicznego” zorganizowaną w Muzeum Ogrodu Botanicznego. Wieczorem, w szklarni Ogrodu odbyło się spotkanie towarzyskie, którego niepowtarzalną atmosferę tworzyli znakomici goście, w otoczeniu wspaniałych palm oświetlonych świecami. Wieczór uświetnił też występ teatru „Stygmaty” widowiskiem „Poezja i Muzyka w Ogrodzie” (reż. Violetta Zygmunt), w którym zaprezentowano wiersze współczesnych poetów o krakowskim Ogrodzie Botanicznym.

W drugim dniu zaprezentowano cztery referaty; przedstawiono m.in. historię badań fykologicznych (prof. Jadwiga Siemińska), których pionierami byli Józef Rostafiński i Edward Janczewski. Wielkie zasługi na tym polu położył również Karol Starmach, organizator pierwszego w Polsce zakładu poświęconego studiom taksonomicznym glonów – w Instytucie Botaniki PAN, założyciel kilku nowych jednostek naukowych oraz inicjator szeregu ważnych wydawnictw w tej dziedzinie. W referacie „Badania lichenologiczne i eksploracje polarne” prof. Maria Olech przedstawiła krótko historię badań lichenologicznych prowadzonych w Instytucie Botaniki oraz rozwinęła temat współczesnych badań (we współpracy z ośrodkami zagranicznymi i Instytutem Fizyki Jądrowej im. H. Niewodniczańskiego) oraz wypraw polarnych. Zbiory porostów antarktycznych w Zakładzie Badań Polarnych UJ są jedyną tego typu kolekcją w Polsce i należą do największych na świecie. Zasługi ośrodka krakowskiego w dziedzinie paleobotaniki przedsta-

wiła dr hab. Danuta Zdebska („Paleobotanika – główne kierunki badań”). Paleobotanika polska narodziła się w Krakowie dzięki pracom Mariana Raciborskiego i znajduje kontynuację w tym ośrodku do dziś, mogąc się poszczycić dużymi osiągnięciami. Prelegentka zwróciła uwagę na fakt, że Instytut Botaniki UJ jest jedynym, gdzie prowadzony jest pełny kurs paleobotaniki dla studentów biologii i geologii. Ostatnim był referat „Teoria i praktyka ochrony przyrody w krakowskiej szkole geobotanicznej”, wygłoszony przez prof. Halinę Piękoś-Mirkową, a przygotowany wspólnie z prof. Zbigniewem Mirkiem. Zaprezentowano w nim „...te kwestie, w których formułowaniu i rozwiązywaniu krakowscy geobotanicy odegrali rolę wiodącą lub z innych względów podstawową”. Należą do nich m.in. przedsięwzięcia dokumentacji różnorodności biologicznej (koordynacji tych działań), badania z zakresu ekologii, fitosocjologii i ich zastosowań w ochronie przyrody, bogata działalność wydawnicza. Wydarzeniem zamykającym sesję było zwiedzanie niedawno otwartego Muzeum Zakładu Paleobotaniki Instytutu Botaniki UJ, po którym oprowadziła uczestników sesji dr hab. Danuta Zdebska.

Sesja miała charakter jubileuszowy, wystąpienia były swoistą syntezą dokonań naukowych Instytutu Botaniki UJ, Ogrodu Botanicznego i całego ośrodka krakowskiego. Podkreślano historyczną ciągłość krakowskich szkół botanicznych, wspomniano ich założycieli i kontynuatorów, nie brak było też wspomnień o mistrzach i zabawnych anegdot.

Piotr KLEPACKI

Z ŻYCIA PTB

POLISH BOTANICAL SOCIETY NEWS

ZEBRANIE SEKCJI HISTORII BOTANIKI PTB (KRAKÓW, 15 KWIETNIA 2003)

Meeting of the Section of History of Botany
of the Polish Botanical Society
(Kraków, Poland, 15 April 2003)

W dniu 15 kwietnia 2003 r. w sali konferencyjnej Instytutu Botaniki UJ odbyło się zebranie Sekcji Historii Botaniki PTB, podczas którego doc. dr hab. Wanda Grębecka (Instytut Historii Nauki PAN, Warszawa) wygłosiła referat pt. „Historia botaniki w Polsce z punktu widzenia Zespołu Historii Botaniki przy Instytucie Historii Nauki PAN”. Swe wystąpienie

prelegentka rozpoczęła od omówienia okresu poprzedzającego powstanie Zespołu Historii Botaniki i własnych działań w tamtych latach. W drugiej połowie lat pięćdziesiątych XX w. zaznaczył się wzrost zainteresowania historią nauk biologicznych. Jednym z tego powodów była zbliżająca się rocznica darwiniowska (stulecie opublikowania *O powstawaniu gatunków* [...]). Pracowano wtedy nad przygotowaniem i opublikowaniem wypisów z ewolucjonizmu, a także kilku tomów poświęconych rozwojowi myśli ewolucyjnej. Drugim powodem, a raczej motorem był Władysław Szafer (1886–1970), który razem z Bolesławem Skarżyńskim (1901–1963) zorganizował ośrodek myśli historycznej afiliowany przy Zakładzie Historii Nauki i Techniki PAN (noszącym w latach 1974–1977 nazwę: Zakład Historii Nauki, Oświaty i Techniki, 1977–1994 – Instytut Historii Nauki, Oświaty i Techniki, a od 1994 – Instytut Historii Nauki). Formalne zebranie założycielskie Zespołu Historii Botaniki przy Zakładzie Historii Nauki i Techniki PAN odbyło się w Warszawie w dniu 5 XII 1964 r. Przewodniczącą Zespołu została doc. dr hab. Ludmiła Karpowiczowa (1903–1973), która odcisnęła piętno swego charakteru na pracach Zespołu. Stała się zachęcią do udziału w Zespole wybitnych uczonych empirycznych, by rozpoczęli prace nad historią ich własnych dziedzin botaniki. Była również redaktorem 7 zeszytów botanicznych opublikowanych w serii B *Studiów i Materiałów z Dziejów Nauki Polskiej*. Po śmierci doc. L. Karpowiczowej przewodniczącym Zespołu został prof. dr hab. Henryk Bukowiecki (1903–1986). Miał on inną koncepcję pracy Zespołu, który powinien być stać się szkołą dla młodych badaczy i nie profesjonalistów. Zgodnie z tą ideą Zespół otworzył się na takich młodych badaczy. Na zebraniach prezentowano wyniki własnych badań, nie narzucano tematów. Prawie wszystkie ważniejsze publikacje z historii botaniki referowano wcześniej na forum Zespołu. Kolejnym przewodniczącym była w latach 1986–1989 doc. dr hab. Alina Doroszevska (1925–1989), która utrzymała styl pracy swego poprzednika. Od 1989 r. Zespołem kierowała doc. dr hab. Wanda Grębecka. W maju 1991 r. Zespół przekształcił się w Zespół Ogólnych Problemów Biologii [3], a wkrótce – w Zespół Historii Biologii, który rozpoczął ścisłą współpracę z Komisją Historii Nauk Przyrodniczych Komitetu Historii Nauki i Techniki Polskiej Akademii Nauk.

Głównym dziełem, nad którym Zespół pracował od lat sześćdziesiątych XX w., był *Słownik Biologów Polskich*, który ukazał się w końcu po wielu latach pracy w 1987 r. pod redakcją Stanisława Feliksiaka. Pomimo kilkukrotnej zmiany koncepcji *Słownika* i

zakresu biogramów, jest to nadal najbardziej kompletne źródło informacji o polskich biologach.

W następnej części swego wystąpienia prelegentka omówiła udział Zespołu w organizacji różnych sesji poświęconych rocznicom wydarzeń z historii nauki. Spośród sesji współorganizowanych z Instytutem Historii Nauki, Oświaty i Techniki PAN, na uwagę zasługuje kilka: zorganizowana w Łomży w 1972 r. poświęcona Jakubowi Wadze (1800–1872), dwie sesje odbyte w Ciechanowcu, a poświęcone Krzysztofowi Klukowi (1739–1796) – w 1973 r. [5] i w 1996 r. (ta ostatnia z udziałem prymasa Józefa Glempa), a także zorganizowana w Łomży w 1980 r. międzynarodowa sesja poświęcona ochronie przyrody i jej historii. Zespół Historii Botaniki organizował również sesje samodzielnie lub we współpracy z Sekcją Historii Botaniki PTB, m.in. w 1985 r. w Warszawie – poświęconą 200-leciu urodzin wybitnych botaników Wilibalda Bessera (1784–1842) i Antoniego Andrzejewskiego (1785–1868) [1] (sesji towarzyszyła duża wystawa prac tych botaników [6]), w 1985 r. w Warszawie – poświęcona 200-leciu podręcznika *Botanika dla Szkół Narodowych* K. Kluka [2], w 1988 r. w Poznaniu – poświęcona Adamowi Wodziczce (1887–1948) (uzupełniona była wycieczką śladami koncepcji przyrodniczych tego botanika), w 1995 r. w Warszawie – poświęcona 130 rocznicy powstania Komisji Fizjograficznej [4]. Na zakończenie swego referatu prelegentka wspomniała też o czynnikach negatywnych (m.in. brak funduszy) wpływających hamująco na działalność Zespołu.

Po wystąpieniu rozwinęła się ożywiona dyskusja. Omawiano m.in. przyczyny pogarszającej się dostępności materiałów archiwalnych znajdujących się na Litwie, Białorusi i Ukrainie. Rozważano również zakres prac przygotowawczych, jakie należy podjąć przy organizowaniu we własnym zakresie sesji poświęconej 200. rocznicy założenia Liceum Krzemienieckiego, wobec całkowitej odmowy współpracy ze strony ukraińskiej.

Na zakończenie poinformowano o zbliżających się sesjach współorganizowanych przez Sekcję Historii Botaniki PTB, z których najbliższa planowana jest w Krakowie z okazji 220-lecia Ogrodu Botanicznego UJ i 90-lecia Instytutu Botaniki UJ.

LITERATURA

- [1] GRĘBECKA W. 1986. Sesja naukowa poświęcona 200-leciu urodzin wybitnych botaników Wilibalda Bessera (1784–1842) i Antoniego Andrzejewskiego (1785–1868). *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki* **31**(2): 602–604.

- [2] GRĘBECKA W. 1986. Zebranie poświęcone 200-leciu ukazania się podręcznika Krzysztofa Kluka „*Botanika dla Szkół Narodowych*”. *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki* **31**(2): 608–614.
- [3] KÖHLER P. 1992. Zebranie Zespołu Ogólnych Problemów Biologii i Komisji Historii Nauk Biologicznych (Warszawa, 28 maj 1991). *Wiad. Bot.* **36**(1/2): 81–82.
- [4] KÖHLER P. 1996. 130. rocznica powstania Komisji Fizjograficznej Akademii Umiejętności. *Wiad. Bot.* **40**(1): 57.
- [5] MAŚLANKIEWICZ K. 1973. Sesja naukowa poświęcona pamięci Krzysztofa Kluka. *Wszechświat* **12**(2122): 332–333.
- [6] NOGIEĆ E. 1986. Wystawa z okazji 200-lecia urodzin Wilibalda Bessera i Antoniego Andrzejewskiego. *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki* **31**(2): 604–608.

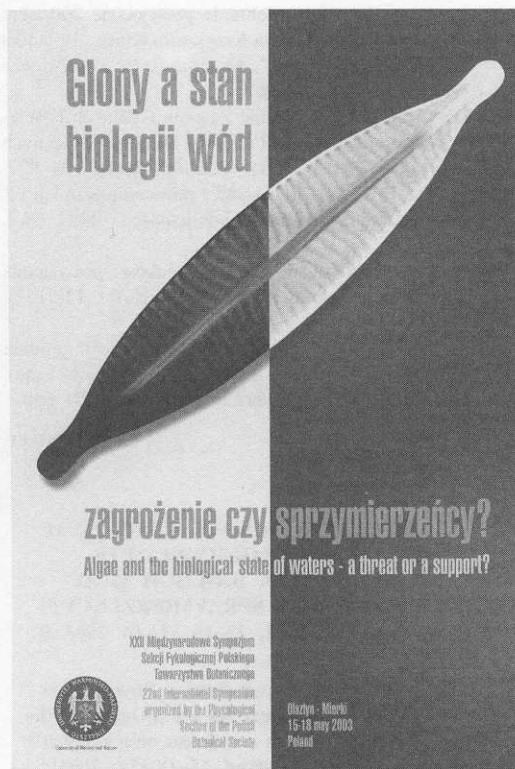
Piotr KÖHLER

XXII MIĘDZYNARODOWE SYMPOZJUM SEKCJI FYKOLOGICZNEJ PTB „GLONY A STAN BIOLOGII WÓD. ZAGROŻENIE CZY SPRZYMIERZEŃCY?” (OLSZTYN – MIERKI, 15–18 MAJA 2003 R.)

22nd International Symposium of Phycological
Section of Polish Botanical Society „Algae and the
biological state of waters – a threat or a support?”
(Olsztyn – Mierki, Poland, 15–18 May 2003)

Kolejne spotkanie fykologów zostało zorganizowane przez Katedrę Botaniki i Ochrony Przyrody Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie wraz z Oddziałem Olsztyńskim Polskiego Towarzystwa Botanicznego. Patronat nad sympozjum objął dziekan Wydziału Biologii UWM, prof. dr hab. Czesław Hołdyński. Dużym wsparciem dla organizatorów sympozjum byli liczni sponsorzy (miedzy innymi Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska) i wystawcy sprzętu mikroskopowego: firma Eduko, Centrum Mikroskopii Sowińskich.

W konferencji wzięło udział 110 osób, w tym około 20 naukowców z zagranicy (z Czech, Rosji, Litwy, Ukrainy, Węgier, Rumunii, Finlandii, Francji, Niemiec i USA). Ceremonia otwarcia sympozjum wraz z filmową prezentacją Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego nastąpiła w Auli Collegium Biologiae w Olsztynie – Kortowo. Wykłady plenarne zostały wygłoszone przez czterech prelegentów. Dr S. Różański omówił rolę monitorowania jakości wód powierzchniowych w rekreacji. Z kolei dr J. Dziedzic i dr H. Ciecierska przedstawili rozmieszczenie wybranych gatunków ramienic jezior na tle obszaru badań ośrodka olsztyńskiego w programie ATPOL. Kontynuując tematykę glonów makroskopowych

dr W. Kowalski zaprezentował zróżnicowanie tej grupy w ekosystemach morskich i wskazał na perspektywę, jakie roztaczają się przed tą dziedziną wiedzy fykologicznej. Ostatni z prelegentów, doc. dr hab. K. Wołowski, wprowadził nas w zagadnienia taksonomii euglenin, prezentując ultrastrukturę i zmienność domków *Trachelomonas caudata*.

Po bardzo intensywnej sesji plenarnej wszyscy uczestnicy sympozjum zostali przewiezieni do ośrodka konferencyjnego w Mierkach. Przerwa na zakwaterowanie pozwoliła nabrać sił przed I sesją referatową, która trwała do późnych godzin nocnych.

Otwarcie I sesji przez przewodniczącą Sekcji Fykologicznej, prof. dr hab. L. Burchardt odbyło się już w ścisłym gronie fykologów i związane było ze wspomnieniem tragicznie zmarłej dr Małgorzaty Tarczyńskiej, zilustrowanym materiałami nadesłanymi przez dr Katarzynę Izydorczyk z Zakładu Ekologii Stosowanej Uniwersytetu Łódzkiego. Z ogromnym żalem żegnaliśmy naszą koleżankę, przypominając Jej aktywność naukową, wyniki badań, współpracę z zagranicą. Na zawsze zostanie w naszej pamięci Jej pasja naukowa, a przede wszystkim Jej ujmująca osobowość.

Temat przewodni I sesji plenarnej wskazywał na glony jako sprzymierzeńców w funkcjonowaniu ekosystemu wodnego. Przewodniczącym tej sesji był prof. H. G. Marshall z USA, który pilnując reżimu czasowego pozwolił równocześnie na swobodną dyskusję i wymianę poglądów po kolejnych wystąpieniach, co dodatkowo wzbogaciło zakres omawianych zagadnień. W referacie S. Jodłowskiej i A. Latały o procesie fotoadaptacji glonów na przykładzie bałtyckiej sinicy *Phormidium amphibium* przedstawiono wyniki badań, które wskazują, że wzrost intensywności oświetlenia przy niższym zakresie temperatury (15 °C) wpływa niekorzystnie na wzrost tej sinicy. Dokładne analizy wpływu składu spektralnego światła na zawartość barwników fikobilynowych (fikocyjaniny i fikoerytryny) wykazały istnienie dwóch mechanizmów fotoadaptacji: zmianę w ilości jednostek fotosyntetycznych i zmianę w rozmiarze fotoukładów.

W bardzo interesującym referacie J. Kwadrans i P. Eloranta zajęli się analizą zbiorowiska okrzemek bentosowych z litoralu jezior, które wskazują na spadek efektu antropogennego procesu zakwaszenia wód. Autorzy omówili również ocenę okrzemek pod względem ich przydatności jako bio wskaźników. Z tym wystąpieniem bardzo ściśle tematycznie powiązany był referat B. Rakowskiej, dotyczący okrzemek bentosowych w rzekach polskich i europejskich. Do porównania wzięto gatunki dominujące, stałe, charakterystyczne i wskaźnikowe. Rzeki podlegają wahaniom poziomu wody i dlatego trudno w nich o wyraźną sezonowość, jak w przypadku jezior. W zmienności sezonowej w rzekach gatunki zastępowane są innymi, ale grupa dominująca nie ulega zmianie. Autorka wykazała, że pod wpływem zrzedu ścięć nie obserwuje się sezonowości u okrzemek żyjących w rzekach.

Sesję referatową zakończył blok komunikatów, które dotyczyły m. in. wpływu specyficznych warunków środowiska wodnego w zbiorniku będącym wyrobiskiem po starej kopalni siarki na fitoplankton (H. Bucka i E. Wilk-Woźniak), stabilizującej roli ramienic w jeziorach Pojezierza Pomorskiego (H. Ciecierska i inni), próby oceny roli zbiorowisk sinic i glonów w potokach Tatrzańskiego Parku Narodowego, czy ich obecności, która może być przejawem stabilności, destabilizacji czy regeneracji środowiska wodnego (B. Kawecka).

W czasie przerw w obradach istniała możliwość dodatkowego pokazania własnych, oryginalnych kolekcji fotografii, nie tylko przyrodniczych, ilustrujących „talenty i pasje fotograficzne”. Mieliśmy okazję podziwiać kunszt profesjonalny J. Słupskiego i bogaty warsztat prof. I. Wojciechowskiego Należy przy-

puszczać, że organizatorzy następnego spotkania w Toruniu w roku 2004 pozwolą nam kontynuować ten zakres bioróżnorodności.

Na zakończenie pierwszego dnia obrad odbyło się ognisko, które ze względu na intensywne opady deszczu przekształciło się w uroczystą kolację przy kominku. W jej trakcie nastąpiło, zgodnie z wieloletnią tradycją, przekazanie zapalek kolejnym organizatorom Sympozjum Fykologów, które odbędzie się w przyszłym roku w Toruniu w ramach 53 Zjazdu Polskiego Towarzystwa Botanicznego. Pod nieobecność naszych koleżanek fykologów z Torunia zapalki odebrały z rąk Organizatorów Bogna Paczuska i Marzena Wiśniewska. Dla najbardziej wytrwałych pierwszy dzień obrad zakończył się wraz ze wschodem słońca.

Następny dzień sympozjum okazał się również pracowity, jak pierwszy. Wygłoszono 4 referaty, 4 komunikaty i zaprezentowano 56 plakatów. Temat II sesji referatowej to „Głony jako zagrożenie dla funkcjonowania zrównoważonego ekosystemu wodnego”. Przewodnicząca sesji, prof. dr hab. J. Siemińska czuwała nad dyscypliną czasową licznych prezentacji, poruszających zróżnicowane problemy. Badania A. Kosakowskiej i M. Nędzy wykazały, że naturalna substancja organiczna (np. kwasy fulwowe, humusowe) i zwiększona dostępność przyswajalnej formy żelaza może w sposób istotny modyfikować rozwój sinic, a tym samym wpływać na tworzenie się zakwitów. Autorzy wykazali również, że żelazo III w formie jonowej powoduje intensyfikację wzrostu, jak i produkcji chlorofilu *a* w komórkach sinicy *Microcystis aeruginosa* (PCC 7820).

Problemom dominacji sinic w ekosystemach wodnych poświęcony był także referat B. Messyasz i współautorów, którzy szczegółowo omówili przyczyny dominacji *Planktothrix rubescens* w powulkanicznym jeziorze na terenie Niemiec, z uwzględnieniem ekologii tego gatunku. Równocześnie K. Stefaniak i współautorzy w odniesieniu do badanych przez nich jezior, w których występuje utrwalona struktura zbiorowisk sinic, niska różnorodność gatunkowa oraz brak roślinności zanurzonej, wykazali obecność alternatywnego stanu stabilnego.

Interesujący był blok wystąpień z zakresu badań nad toksycznością glonów morskich, głównie dinofitów, prowadzonych przez zespół prof. H. Marshalla z Old Dominion University w Norfolk (USA). Prezentacje te były przedstawione głównie w formie referatów, co pozwoliło na dokładne przeanalizowanie z autorami najnowszych wyników badań dotyczących toksyczności *Pfisteria piscicida*, *Dinophysis acuminata*, *Prorocentrum minimum* oraz skutków zakwitu tych gatunków dla wód Zatoki Chesapeake.

O problemach sukcesji zespołów okrzemkowych w holocenijskich osadach Zalewu Szczecińskiego na tle historii lokalnej roślinności oraz rozwoju paleogeograficznego mówił A. Witkowski wraz z zespołem badawczym. Wyniki uzyskane ze wszystkich rdzeni wyraźnie wskazywały na dominację taksonów charakterystycznych dla wód zeutrofizowanych.

Plakaty poświęcone były podobnej jak sesje referatowej tematyce; zaprezentowano 18 plakatów podkreślających pozytywną rolę glonów w ekosystemie, 15 negatywną i 23 postery dotyczące badań sinic i glonów z zakresu *varia*. Sesja posterowa prowadzona była przez prof. Horsta Lange-Bertalota i prof. Andrzeja Witkowskiego. Przewodniczącym komisji konkursowej na najlepszy plakat był prof. Iwo Wojciechowski. W tym roku główną nagrodę zdobył poster J. Żelaznej-Wieczorek, która prezentowała *Vaucheria* De Candolle występującą w źródłach.

Po południu odbyła się sesja warsztatowa prowadzona przez prof. L. Burchardt, w czasie której uczestnicy sympozjum starali się odpowiedzieć na pytanie będące tematem spotkania: „Czy glony są zagrożeniem czy sprzymierzeńcami dla ekosystemów wodnych?”. Każdy z uczestników tej dyskusji, prezentując swój indywidualny pogląd na temat roli jaką w różnym czasie może pełnić określony takson, podkreślał znaczenie badań bioindykacyjnych. Nową formułą tych badań powinna być kompleksowa ocena cech morfologicznych, ekologicznych i genetycznych.

Konferencja była przygotowana pod względem organizacyjnym bardzo starannie. Koleżanki i koledzy: Iwona Łaźniewska, H. Ciecierska i J. Dziedzic wraz z zespołem pracowników z Katedry Botaniki i Ochrony Przyrody UWM dołożyli wszelkich starań, aby uczestnicy byli w pełni usatysfakcjonowani zarówno pod względem merytorycznym, jak i organizacyjnym. Wyposażenie sali w nowoczesny sprzęt audiowizualny pozwoliło uczestnikom na każdą formę prezentacji wyników. Warto dodać, że przy ośrodku konferencyjnym znajdowało się boisko, co umożliwiło rozegranie kilkunastu meczy piłki siatkowej w różnych kombinacjach: wiekowych, tytułarnych, specjalizacyjnych, a także pomiędzy różnymi ośrodkami naukowymi, nie tylko krajowymi. Trudno w tej chwili ocenić, gdzie toczyła się bardziej zagorzala rywalizacja, na sali obrad czy na boisku. Nie ulega jednak wątpliwości, że oba miejsca jeszcze bardziej skonsolidowały nasze środowisko fykologiczne.

Zgodnie z tradycją, także i w trakcie XXII zjazdu Sekcji Fykologicznej uczestnicy mieli możliwość wzięcia udziału w wycieczce. Jest to bardzo miły zwyczaj pozwalający wyczerpanym całodziennymi obradami miłośnikom fykologii zrelaksować się pod-

czas zwiedzania najciekawszych okolic i zabytków charakterystycznych dla rejonu, w którym odbywa się sympozjum. W tym roku organizatorzy przygotowali dla uczestników konferencji zwiedzanie prawdziwych perełek Warmii i Mazur. Pierwszym punktem programu była twierdza krzyżacka w Malborku. Ten zapierający dech w piersiach obiekt algodłody podziwiali w zadumie i skupieniu. Przyczynił się do tego napięty czas oraz charyzmatyczny przewodnik, szybkim krokiem przemierzający kolejne sale zamku. Tempo było tak duże, iż w pewnym momencie trzech zwiedzających straciło kontakt wzrokowy z resztą grupy. Wybawieniem okazał się telefon komórkowy.

Po obiedzie, który miał miejsce w restauracji zamkowej, uczestnicy udali się na drugą część sesji wyjazdowej. Tym razem miała ona charakter wybitnie plenerowy, ponieważ był to rejs stateczkiem po Kanał Elbląskim na odcinku Buczyniec – Elbląg. Wielu z uczestników miało okazję po raz pierwszy zapoznać się z unikatowym na skale światową szlakiem wodnym. Warto w tym miejscu podkreślić, iż Kanał Elbląski znajduje się – podobnie jak zamek krzyżacki w Malborku – na liście światowego dziedzictwa kulturowego UNESCO. Najwięcej emocji w szanownym gronie wzbudziło transportowanie statku przez ląd za pomocą specjalnych budowli hydrotechnicznych, jakimi są pochylne wodne. Składały się one ze specjalnych platform ustawionych na szynach, napędzanych za pomocą systemu kanałów, ogromnych kół, przekładni i lin.

Sesja plenerowa nie miała jednak tylko charakteru krajoznawczego. W trakcie pięciogodzinnej rejsu dokonano poboru prób wody z kanału, a następnie dzięki zapewnionemu przez firmę Eduko zapleczu technicznemu wybitni specjaliści od różnych grup glonów dokonali wstępnej analizy fykologicznej. Ostatni odcinek rejsu przebiegał przez objęte ochroną rezerwatową jezioro Drużno, będącego ostoją dla ptactwa wodnego i błotnego. Wspaniała atmosfera wycieczki sprzyjała nawiązywaniu kontaktów, dyskusji nad nowymi projektami badawczymi i aktywniejszemu integrowaniu się młodego pokolenia z wieloletnimi członkami sekcji fykologicznej.

Na koniec wypełnionej różnymi atrakcjami dnia Jerzy Łaźniewski zaprosił na pokaz przeźroczy zatytułowany „Diaporama: Warmia i Mazury – krajo-braz znany i nieznan”. Pomimo późnej już pory sala była szczelnie wypełniona, a przepiękne przeźrocza i znakomita oprawa muzyczna wzbudzały cichy zachwyt wśród zgromadzonych.

Referaty i prezentowane plakaty będą opublikowane w języku angielskim w recenzowanym czaso-

pismie naukowym *Acta Botanica Warmiae et Masuriae*.

Mikołaj KOKOCIŃSKI, Beata MESSYASZ

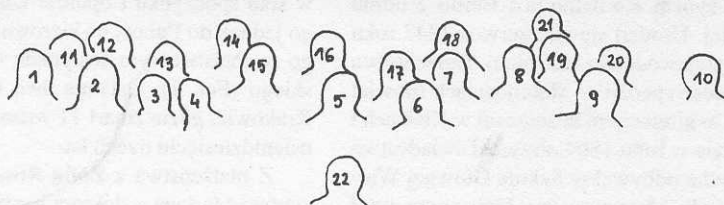
**WARSZTATY BRIOLOGICZNE SEKCJI
BRIOLOGICZNEJ PTB „PUSZCZA
BIAŁOWIESKA 2003”
(BIAŁOWIEŻA, 10–14 WRZEŚNIA 2003)**

**Bryological workshop of the Bryological Section
of the Polish Botanical Society
„Białowieża Primeval Forest 2003”
(Białowieża, Poland, 10–14 September 2003)**

Dzięki życzliwej aprobacie kierownika Stacji Geobotanicznej UW w Białowieży – prof. dr hab. J. B. Falińskiego oraz dyrektora Białowieskiego Parku Narodowego, mgr inż. J. Popiela tegoroczne wrześniowe spotkanie briologów mogło odbyć się w samym sercu Puszczy Białowieskiej. Tematem wiodącym warsztatów briologicznych zorganizowanych przez Sekcję Briologiczną PTB było zróżnicowanie gatunkowe oraz spektrum siedliskowe i biocenotyczne mszaków puszczańskich, ze szczególnym uwzględnieniem wielokolistnych epifitów oraz brioflory próchniejącego drewna. Podstawowym ich celem były studia terenowe nad morfologią tych gatunków i ich zmiennością, a także zapoznanie się z metodyką i przebiegiem programu CRYPTO w miejscu jego realizacji oraz wspólne opracowanie brioflory rezerwatu „Wysokie Bagno”. Uczestnikami warsztatów byli członkowie Sekcji Briologicznej PTB, dwoje briologów z Czech (Dr M. Zmrhalová i Dr V. Plašek) oraz „młodzież briologiczna”, czyli doktoranci i magi-stranci rozmaitych uczelni rozpoczynający swoją przygodę z briologią (Fot. 1).

Podczas 10-godzinnej przejazdu bryczkami przez Obszar Ochrony Ścisłej BPN, trasą specjalnie opracowaną dla potrzeb warsztatów przez Henryka Klameę, poznaliśmy najpiękniejsze fragmenty zbiorowisk budujących szatę roślinną Puszczy oraz florę mszaków związaną z tymi fitocenozami. W problematykę użytkowania lasów BPN przez człowieka oraz pozostawionych przez niego śladów wprowadził nas niezwykle leśnik-przyrodnik, a zarazem miłośnik Puszczy Białowieskiej, Andrzej Keczyński, a o przebiegu badań do programu CRYPTO usłyszeliśmy od Jana Żarnowca stojąc na słynnej powierzchni V-100.

Główną ideą warsztatów była praca w terenie, w trakcie której można było rozszerzyć swoją znajomość gatunków i ich morfologii, ale nie został też pominięty aspekt pogłębiania teoretycznej wiedzy briologicznej. W godzinach wieczornych odbywały się

Fot. 1. Uczestnicy warsztatów briologicznych „Puszcza Białowieża 2003” (fot. V. Plašek):

Phot. 1. The participants of bryological workshop „Białowieża Primeval Forest 2003 (phot. V. Plašek):

1 – M. Zmrhalová, 2 – E. Fudali, 3 – S. Wierzcholska, 4 – M. Staniaszek, 5 – A. Rusińska, 6 – A. Mowińska, 7 – B. Wlizio, 8 – L. Gos, 9 – B. Trzpil-Zwierzyk, 10 – D. Szukalska, 11 – M. Podolski, 12 – H. Klama, 13 – A. Stebel, 14 – K. Gos, 15 – J. Żarnowiec, 16 – J. Sawicki, 17 – A. Suligowska, 18 – B. Hajek, 19 – M. Szczepański, 20 – P. Górski, 21 – P. Urbański, 22 – B. Fojcik.

seminaria, podczas których poznaliśmy historię badań nad mszakami Puszczy Białowieżskiej przedstawioną przez Annę Rusińską oraz Henryka Klameę, klasyfikacje epiksyli oraz problemy metodyczne związane z prowadzeniem badań nad tą grupą ekologiczną zreferowane przez Monikę Staniaszek, a także założenia i propozycje nowelizacji wykazu chronionych mszaków omówione przez Pawła Urbańskiego.

Wspaniałym poza-briologicznym wzbogaceniem treści warsztatów był wykład Janusza B. Falińskiego na temat badań długoterminowych.

Tak duże nagromadzenie briologów w jednym miejscu zaowocowało m.in. stwierdzeniem kilku stanowisk nie podanego dotąd z Puszczy Białowieżskiej epifitycznego wątrobowca *Porella platyphylla* (L.) Pfeiff. oraz wzbogaceniem znajomości brioflory rezerwatu „Wysokie Bagno” o wiele nowych gatunków. Planowane jest opublikowanie tych wyników we wspólnej pracy.

Ewa FUDALI

VARIA

MATERIAŁY DO BIOGRAFII EMILA
GODLEWSKIEGO SEN. (1847–1930)Materials for biography of Emil Godlewski senior
(1847–1930)

WSTĘP

Emil Godlewski sen. był jednym z naszych największych botaników. Ceniony przez mu współczesnych, dziś niestety jest niedoceniany i można powiedzieć zapomniany, a przecież był wybitnym uczonym, który wniósł ogromny wkład w rozwój fizjologii roślin i naukowego rolnictwa w naszym kraju. Odkrycia, których dokonał mają podstawowe znaczenie dla nauki. Jego prace publikowane w czasopiśmie polskich i zagranicznych zapewniły mu wysoką pozycję międzynarodową, a nazwisko Godlewskiego było wymieniane obok nazwisk tak znakomitych pionierów fizjologii roślin jak Juliusz Sachs czy Wilhelm Pfeffer.

Emil Godlewski sen. pochodził z rodziny ziemiańskiej, był synem Korneliusza i Emilii z domu Kietlicz-Rajskiej. Urodził się 30 czerwca 1847 roku w Krasocinie (województwo kieleckie). Dzieciństwo i wczesną młodość spędził w Marchocicach (powiat miechowski). Do gimnazjum uczęszczał w Kielcach i Warszawie, gdzie w roku 1864 otrzymał świadectwo dojrzałości. Studia odbywał w Szkole Głównej Warszawskiej na Wydz. Matematyczno-Fizycznym, tytuł magistra otrzymując w 1869 r. Jego rozprawa pt. „Opis własnych doświadczeń nad własnością absorbującą ziemi ornej i przegląd prac dotychczas w tym przedmiocie dokonanych” została wydana nakładem „Gazety Rolniczej” w 1870 r. Naukę kontynuował w Jenie u prof. Edwarda Strasburgera, gdzie spędził półrocze letnie 1869 r. i zimowe 1870 r. Swoją wiedzę uzupełniał potem w Krakowie uczęszczając na niektóre wykłady na Uniwersytecie Jagiellońskim. W tym czasie pełnił również obowiązki asystenta, najpierw przy prof. Bronisławie Radziszewskim wykładającym chemię ogólną w Instytucie Technicznym, następnie zaś przy prof. Ignacym Rafale Czerwiakowskim wykładającym botanikę na UJ. Półrocze letnie 1872 r. spędził w pracowni profesora Juliusza Sachsa na uniwersytecie w Würzburgu – najśłynniejszej pracowni fizjologii roślin w owym czasie. Badając asymilację CO₂ przez różne rośliny odkrył, że intensywność asymilacji zależy od koncentracji CO₂ w powie-

trzu. Zaraz też udał się do Jeny, gdzie złożył egzamin doktorski na podstawie rozprawy związanej z tym zagadnieniem. Po powrocie do Krakowa uzyskał nostryfikację dyplomu na UJ. W 1873 r. habilitował się przedstawiając rozprawę pt.: „Wpływ zewnętrznych warunków na proces asymilacji u roślin” i został pierwszym docentem fizjologii roślin na ziemiach polskich. W roku akademickim 1873/74 wykładał fizjologię roślin w Uniwersytecie Jagiellońskim.

Jesienią 1874 r. Godlewski wyjechał do Lwowa, gdzie otrzymał wykłady z botaniki i zoologii na Politechnice Lwowskiej, później również z botaniki na Uniwersytecie Lwowskim. W 1878 r. przeniósł się do pobliskich Dublan, gdzie został mianowany profesorem zwyczajnym botaniki, z obowiązkiem wykładania chemii rolnej w Krajowej Wyższej Szkole Rolniczej. Szkoła ta przechodziła w tym czasie gruntowną reorganizację, w czym Godlewski miał swój udział. W pierwszych dwóch latach dojeżdżał również do Lwowa, gdzie na Politechnice Lwowskiej wykładał chemię rolną. W 1884 r. założył w Dublanach Stację Oceny i Kontroli Nasion, którą prowadził do 1890 r.

W 1891 roku powrócił do Krakowa, by objąć Katedrę Chemii Rolnej z obowiązkiem wykładania fizjologii roślin na nowo utworzonym Studium Rolniczym UJ. Po ukończeniu 71 roku życia musiał przejść w stan spoczynku i opuścić Uniwersytet. Powołano go jednak do Puław, na kierownika Wydziału Rolnego w Państwowym Instytucie Gospodarstwa Wiejskiego (Fot. 1). Ostatnie dwa lata życia spędził w Krakowie, gdzie zmarł 11 września 1930 r. w wieku osiemdziesięciu trzech lat.

Z małżeństwa z Zofią Roszkowską miał trzech synów: Mariana – doktora medycyny, wziętego krakowskiego lekarza, Emila – profesora embriologii zwierząt na UJ, oraz Tadeusza – profesora fizyki, rektora Politechniki Lwowskiej.

Był członkiem wielu krajowych i zagranicznych akademii nauk i towarzystw naukowych. Otrzymał tytuł doktora *honoris causa* uniwersytetów: Warszawskiego (1921), Jagiellońskiego (1927), Lwowskiego (1927) i Wileńskiego (1929).

Ukoronowaniem naukowej i pedagogicznej działalności Godlewskiego było dwutomowe dzieło „Myśli przewodnie fizjologii roślin”. Pierwszy tom ukazał się za życia uczonego w 1923 r., a drugi już po jego śmierci w 1933 r. W uznaniu zasług naukowych Akademia Umiejętności dokonała zbiorowego wydania prac profesora: w 1930 r. wyszedł tom I, w 1935 r. – tom II, w 1937 r. – tom III [10].

Godlewski jest twórcą własnej szkoły naukowej, z jego bowiem pracowni wyszło wielu późniejszych uczonych. Zawsze znajdował czas dla swoich ucz-

Fot. 1. Profesor E. Godlewski sen. z synem Emilem w parku, Puławy 4.VI.1928.

Phot. 1. Professor E. Godlewski senior with his son Emil in the park, Puławy 4.VI.1928.

niów i chętnie dzielił się z nimi swoją wiedzą i doświadczeniem. Nie myślał nigdy o zaszczytach i sławie, ale miał na uwadze dobro ojczyzny – dla niej żył i pracował.

OSIĄGNIĘCIA NAUKOWE

Wiele z prac Godlewskiego uważa się za klasyczne. Zajmował się on takimi zagadnieniami z zakresu fizjologii roślin i chemii rolniej, jak: asymilacja dwutlenku węgla, oddychanie, wzrost, przewodzenie wody, wypłnienie (etiolacja) oraz odżywianie mineralne. Jego najważniejsze dokonania naukowe można skreślić w następujących punktach:

1. Odkrył, że wzbogacenie dwutlenkiem węgla atmosfery otaczającej roślinę zwiększa intensywność asymilacji, aż do określonego stężenia tego gazu. Zauważył, że natężenie światła ma wpływ na przyswajanie CO_2 ; 2. Udowodnił hipotezę J. Sachs'a mówiącą, że pierwszym widocznym produktem fotosyntezy jest skrobia. Stwierdził, że u roślin gromadzących

tłuszcz jako materiał zapasowy (bananowate) pierwotniejszym związkiem jest właśnie skrobia; 3. Wykazał, że źródłem węgla w odżywianiu się bakterii nitryfikacyjnych jest dwutlenek węgla, a nie węglan magnezu czy lotne związki organiczne jak sugerowano wcześniej. Udowodnił, że energia potrzebna do tego procesu pochodzi z utleniania amoniaku do kwasu azotawego; 4. Badając oddychanie stwierdził, że stosunek objętościowy wydzielanego CO_2 do pochłanianego O_2 zależy od rodzaju materiału zapasowego i w kiełkujących nasionach skrobiowych wynosi ok. 1, a w nasionach oleistych ok. 0,6. Zasugerował, że oddychanie beztlenowe jest częścią oddychania zasadniczego. W celu badania wymiany gazowej u roślin zbudował oryginalny aparat, nazwany później „aparatem Godlewskiego” i używany w wielu pracowniach fizjologicznych na świecie; 5. Zwrócił uwagę na udział żywych komórek drewna w transporcie wody w naczyniach; 6. Udowodnił, że wypłnienie jest wywołane brakiem światła, a nie zatrzymaniem asymilacji CO_2 ; 7. Prowadząc szereg doświadczeń nad

wzrostem roślin stwierdził, że dobowy przebieg wzrostu nie wykazuje stałych maksimów i minimów. Odkrył także, że światło może znacząco wpływać na ten proces; 8. Dostrzegł rolę badania składu chemicznego roślin w określaniu potrzeb nawozowych gleby w celu optymalnego stosowania nawozów.

ZACHOWANE MATERIAŁY

MATERIAŁY DRUKOWANE

Publikacje, które poświęcone są Emilowi Godlewskiemu sen. odnoszą się do wielu aspektów jego działalności i twórczości naukowej, zawierają także jego dane biograficzne. Są one dostępne w Bibliotece Jagiellońskiej oraz w Bibliotece Akademii Rolniczej w Krakowie. Główną część tych materiałów stanowią artykuły w czasopismach oraz dziennikach wydawane za życia uczonego oraz bezpośrednio po jego śmierci [5, 7, 8, 9, 12]. Mniej jest natomiast publikacji, które ukazały się w latach późniejszych. Wśród tych ostatnich dominują takie, które dotyczą działalności uczonego związanej ze Studium Rolniczym UJ [3, 4]. Krótkie rysy biograficzne można napotkać również w encyklopediach i słownikach [2, 11]. Ostatnio wydany życiorys pióra profesora Stanisława Więckowskiego znajdujemy w Złotej Księdze Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Jagiellońskiego [13].

Na szczególną uwagę zasługują publikacje o charakterze wspomnieniowym autorstwa osób, które znały Godlewskiego osobiście. Wskazują one na jego cechy charakteru, poglądy, zwyczaje, przypominają różne zdarzenia z jego życia wzbogacając wspomnienia o tym uczonym [5, 6, 7, 8, 12]. Do najcenniejszych należy autobiografia profesora, wydana w 1927 r. w *Gazecie Rolniczej* [1].

MATERIAŁY ARCHIWALNE

Zachowane materiały archiwalne dotyczą różnych kwestii związanych zarówno życiem prywatnym, jak i naukowym Godlewskiego. Znaczny ich procent znajduje się w Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego. Materiały te pochodzą z dwóch źródeł. Część z nich została zgromadzona przez administrację Wydziału Filozoficznego oraz Studium Rolniczego UJ, a część przez samego profesora, tworząc archiwum osobiste uczonego zwane jego spuścizną. Spuścizna Godlewskiego została przekazana do archiwum przez Jadwigę z Dydyńskich Godlewską – żonę E. Godlewskiego jun.

MATERIAŁY BIOGRAFICZNE

Wśród materiałów biograficznych znajdują się dokumenty dotyczące przebiegu nauki oraz kariery zawodowej. Zbiór ten obejmuje: świadectwo ukończenia gimnazjum (1864), dyplom magistra nauk przyrodniczych Szkoły Głównej Warszawskiej (1869), dyplom doktora Filozofii Uniwersytetu w Jenie (1872) [18]. Zawiera również dokumenty dotyczące habilitowania się Godlewskiego na prywatnego docenta fizjologii roślin: prośbę o dopuszczenie do habilitacji, opinię referenta – prof. Ignacego Rafała Czerwiakowskiego o kandydacie, protokół Kolegium Profesorskiego, pismo zatwierdzające habilitację decyzją Ministerstwa Oświaty z dnia 12 września 1873 r. [15]. Istnieje także dokument nadania tytułu honorowego profesora fizjologii roślin przez Prezydenta Rzeczypospolitej decyzją z dnia 16 lutego 1924 r. [14].

Zachowały się również dyplomy doktora *honoris causa* uniwersytetów: Warszawskiego (1921), Lwowskiego (1927) i Wileńskiego (1929), oraz dyplomy członkowskie: Kółka Rolników UJ (1898), Polskiego Towarzystwa Przyrodników (1907), Centralnego Towarzystwa Rolniczego (1912), Polskiego Towarzystwa Botanicznego (1922), Polskiego Towarzystwa Chemicznego (1924) oraz Czechosłowackiej Akademii Rolniczej (1926), a także zbiór wycinków z prasy francuskiej dotyczących powołania profesora na członka-korespondenta Francuskiej Akademii Nauk (1911) [18].

Wśród dokumentów osobistych: dowód osobisty, legitymacja urzędnicza na zniżkowy przejazd koleją, dwie książeczki wkładkowe. Pozostała również dokumentacja działalności filantropijnej – kwity wpłat i składek różnych towarzystw i instytucji (wysokie wpłaty na Książęco-Biskupi komitet Pomocy dla Dotkniętych Klęską Wojny) [18].

Z odejściem profesora wiąże się następujące dokumenty: nekrologi, telegramy z kondolencjami z różnych instytucji (1930), dokumentacja związana z przygotowaniem Akademii ku jego czci (1930–1931), podziękowanie od Rady Wydziału za ofiarowanie przez rodzinę biblioteki Godlewskiego dla Zakładu Chemii Rolnej, pismo dotyczące pensji wdowiej dla Stefani Godlewskiej – drugiej żony uczonego [14].

MATERIAŁY DZIAŁALNOŚCI NAUKOWEJ, DYDAKTYCZNEJ I ORGANIZACYJNEJ

Dużą część tych materiałów stanowi dokumentacja odnosząca się do początków Studium Rolniczego przy Uniwersytecie Jagiellońskim. Była to pierwsza na ziemiach polskich wyższa szkoła rolnicza związa-

na z Uniwersytetem. Godlewski poświęcał dużo czasu i energii, aby mogła ona funkcjonować na wysokim poziomie. Zachowane dokumenty mówią o takich problemach, jak: sprawa obsady katedr, założenie pracowni, borykanie się z kwestiami finansowymi, budowa budynku dla Studium, sprawa reorganizacji.

Zanim Studium rozpoczęło swoją działalność, Godlewski i Edward Janczewski odbyli na przełomie kwietnia i maja 1890 r. podróż naukową mającą na celu zapoznanie się z organizacją zagranicznych uczelni rolniczych i wytyczenie jak najlepszego kierunku rozwoju powstającego Studium [17]. Zaraz też Wydział Filozoficzny UJ przedstawił kandydaturę Godlewskiego (wtedy pracującego w Dublinach) na profesora zwyczajnego chemii rolniczej oraz kierownika pracowni rolniczo-chemicznej (dokument z dnia 3 czerwca 1890 r.) [17]. Decyzja Ministerstwa nie była natychmiastowa, ponieważ stała się prawomocna dopiero z dniem 1 kwietnia 1891 r. Godlewski został też pierwszym dyrektorem Studium Rolniczego i piastował ten urząd przez szesnaście lat (1892–1908) – istnieje dokumentacja nominacji uczonego na kolejne trzyletnie kadencje [16].

Pewna część materiałów jest świadectwem problemów finansowych, z którymi musiał borykać się profesor. Znajdują się tu prośby o dotacje dla Katedry, o przyznanie funduszy na różne zakupy (np. na zakup 6 ławek w związku ze zwiększoną frekwencją studentów), dokumenty dotyczące plac. Wystosowana jest też prośba o pozwolenie na budowę szklarni, którą wybudowano z własnych funduszy prof. Franciszka Czarnomskiego [16].

Wśród dokumentów znalazły się również pisma z roku 1908 dotyczące reorganizacji Studium Rolniczego, między innymi referat w języku niemieckim autorstwa Godlewskiego i Waleriana Kleckiego [17]. Godlewski jako dyrektor Studium dostrzegał konieczność zmian organizacyjnych.

Zachowały się dokumenty dotyczące mianowania kolejnych asystentów przy Katedrze Chemii Rolnej oraz posługaczy przy laboratorium. Natomiast opis sytuacji personalnej w czasie I wojny światowej stanowi treść pisma wystosowanego przez Dziekana Wydziału Filozoficznego z dnia 9 sierpnia 1917 r. W momencie wybuchu wojny Godlewski stracił swoich trzech asystentów. Jednego internowano w Rosji i ślad po nim zaginął, drugiego zatrzymano na terenie zaboru rosyjskiego i nie mógł już powrócić, a trzeciego powołano do wojska austriackiego do służby przy szpitalu polowym na froncie włoskim [16].

Znalazły się tu też dokumenty dotyczące obsady Katedry Chemii Rolnej po ustąpieniu z niej Godle-

wskiego. Musiał on w myśl obowiązującej ustawy opuścić stanowisko z dniem 1 października 1918 r. w związku z ukończeniem 71 roku życia. Na jego następcę proponowano Bronisława Niklewskiego, ale gdy przyjął on katedrę Uniwersytetu w Poznaniu, wysunięto kandydaturę Władysława Vorbrodta. Do czasu uzyskania przez niego habilitacji Godlewski nadal sprawował dotychczasowe obowiązki [16].

O uznaniu zasług profesora dla Studium Rolniczego UJ świadczą: pismo powołania uczonego na Honorowego Prezesa Komitetu Jubileuszowego obchodów 35-lecia założenia Studium Rolniczego UJ (1925), prośba o napisanie szkicu dotyczącego historii założenia Studium Rolniczego do książki pamiątkowej (1926), powołanie uczonego przez Radę Wydziału Rolniczego do grona profesorskiego na rok 1928/1929 [23], zaproszenia na konferencję w sprawie obchodów 40-lecia Studium Rolniczego (1930) [18].

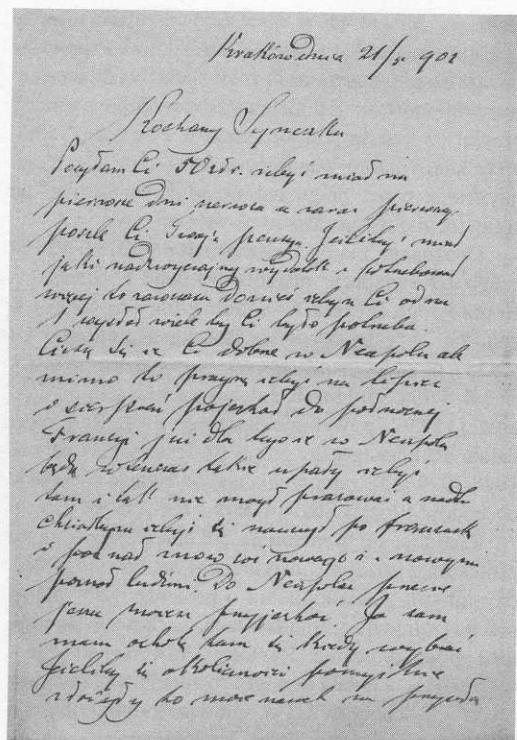
Znajdują się tu materiały dokumentujące kontakt profesora z różnymi instytucjami naukowymi. Między innymi zawiadomienia o posiedzeniach, zebraniach i walnych zgromadzeniach. Zachowało się również podziękowanie Rektora Uniwersytetu Lwowskiego za uchwałę Senatu i rezolucję zebrania profesorów i docentów UJ w sprawie obrony polskości Uniwersytetu Lwowskiego, a także uchwała Senatu UJ w tej kwestii (1913) [18].

Wśród materiałów archiwalnych znajdują się również dokumenty fundacji stypendialnej im. Korneliusza Godlewskiego – ojca E. Godlewskiego sen. Między innymi akt tej fundacji zatwierdzony 6 marca 1914 roku, oraz wnioski pierwszych kandydatów [17, 18]. Stypendium to miało wesprzeć ubogich studentów Studium Rolniczego UJ.

Działalności Godlewskiego w Państwowym Instytucie Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach dotyczą następujące dokumenty: nominacja (1920), zaproszenie na zebranie Kuratorium Puławskiego (1920), brudnopis listu autorstwa profesora broniącego Instytut w Puławach wystosowanego w odpowiedzi na artykuł prasowy, spis publikacji pracowników Instytutu, zamówienie siewnika do nawozów (1922), sprawozdania z działalności Wydziału Rolniczego Instytutu Puławskiego (1923–1924), prośba o urlop zdrowotny (1928), prośba o przeniesienie w stan spoczynku (1928) [18].

DOKUMENTACJA PRACY NAUKOWEJ

Dużą część w spuściźnie Godlewskiego zajmują notatki z prac doświadczalnych [22]. Oprócz nich zachował się program i tekst wykładów z roku akademickiego 1872/1873 oraz dyspozycje do wykładów z

Fot. 2. List autorstwa E. Godlewskiego sen. do syna Emila,
Kraków 21.V.1902.

Phot. 2. Letter written by E. Godlewski senior to his son Emil, Kraków 21.V.1902.

fizjologii roślin z lat: 1884 i 1893–1917 i chemii rolniczej z lat: 1881 i 1893–1917 [21].

Znajdują się tu także notatki naukowe uczonego. Dotyczą one zagadnień z fizjologii roślin i rolnictwa. Wśród materiałów naukowych znalazły się również opinie i recenzje prac. Odnoszą się one do osób związanych z Uniwersytetem Jagiellońskim i z Polską Akademią Umiejętności [21].

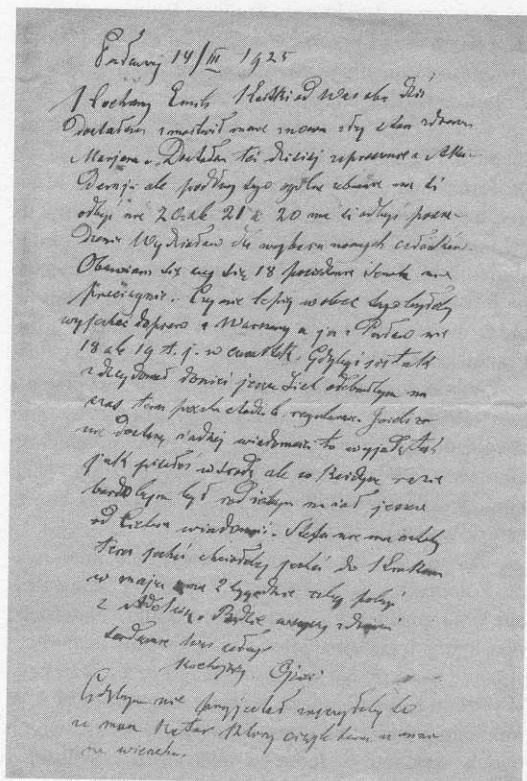
KORRESPONDENCIA

W obrębie spuścizny uczonego zachowała się bogata korespondencja. Godlewski prowadził ją z rodziną, przyjaciółmi, środowiskiem naukowym i uczniami. Listy przez niego otrzymywane ukazują nam człowieka oddanego nauce i innym ludziom. W każdym niemal z nich widoczne są cześć i szacunek w stosunku do profesora.

Redakcje różnych czasopism wysyłały do niego prośby o stały kontakt i dostarczanie artykułów auto-

rstwa uczonego. Zapraszano go również na zjazdy naukowe, zebrania, proszono o wygłaszanie referatów. Listy te są dowodem wysokiej pozycji profesora w środowisku naukowym. Świadczy o tym także fakt, że różne instytucje zwracały się do niego o typowanie kandydatów do nagród, a uczelnie radziły się w sprawach obsady katedr.

W korespondencji osobistej najwięcej listów (66) pochodzi od przyjaciela uczonego – Edwarda Janczewskiego [19]. Przeważają w nich wiadomości związane z działalnością PAU, organizacją Studium Rolniczego UJ oraz sprawami naukowymi. Drugą pod względem liczebności grupę (44) stanowią listy od syna – Emila Godlewskiego juniora [19]. Pierwsze z nich były pisane przez niego z gimnazjum we Lwowie i dotyczą nauki w szkole. Późniejsze związane są z działalnością naukową, organizacyjną i polityczną oraz sprawami rodzinnymi. Istnieją także listy od braci uczonego [19] – poruszane są w nich sprawy ro-

Fot. 3. List autorstwa E. Godlewskiego sen. do syna Emila, Puławy 14.III.1925.

Phot. 3. Letter written by E. Godlewski senior to his son Emil, Puławy 14.III.1925.

Fot. 4. Berło z postacią E. Godlewskiego seniora wykonane w latach 1947/1948 dla Wydziału Rolniczego UJ.

Phot. 4. Sceptre with the figure of the E. Godlewski senior made in 1947/1948 for Agricultural Department of UJ.

dzinne, głównie dotyczące zdrowia ojca i kwestii majątkowych. Zachowało się dziesięć listów autorstwa uczonego adresowanych do najstarszego z synów – Mariana [20]. W większości są to kartki z miejsc wypoczynkowych.

W spuściźnie Emila Godlewskiego jun. przekazanej również do Archiwum Uniwersytetu Jagielloń-

skiego znajduje się 249 listów pisanych przez ojca do syna [23]. Korespondencja wskazuje na bliski i stały kontakt pomiędzy nimi, ale także z pozostałymi synami i ich rodzinami. Największa część tych listów pochodzi z lat 1900–1902 (Fot. 2.) oraz z lat 1920–1928 (Fot. 3). Pierwszy okres wiąże się z pobytem syna – Emila na studiach na uczelniach zagranicznych, drugi obejmuje lata pracy profesora w Puławach. Okres puławski łączył się z pogarszaniem się zdrowia i ubywaniem sił uczonego, wciąż jednak wypełniony był pracą naukową. W tym czasie profesor uczestniczył w wielu posiedzeniach Akademii Umiejętności w Krakowie, w różnych zjazdach, przygotowywał do druku „Myśli przewodnie fizjologii roślin”.

PRZEDMIOTY ZWIĄZANE Z E. GODLEWSKIM SEN.

Posiadaczem niektórych pamiątek jest Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego. Zgromadzone są tam następujące przedmioty: portret profesora autorstwa Zofii Skalskiej, mikroskop optyczny, przycisk na biurko, orderzy oraz portret ks. Zibermana z dedykacją dla profesora.

Własnością Biblioteki PAU jest portret E. Godlewskiego sen. z 1917 roku pędzla Jacka Malczewskiego, zdobiący jedną z sal PAU. Został on ofiarowany przez wdowę po uczonym – Stefanę Godlewską.

W uznaniu zasług E. Godlewskiego sen. dla Studium Rolniczego UJ umieszczono jego postać na jednym z berła Uniwersytetu Jagiellońskiego (Fot. 4.). Berło to powstało w 1946/1947 z przeznaczeniem dla Wydziału Rolniczego. W związku ze zmianami organizacyjnymi w latach 1950–1954 berło to przydzielono Wydziałowi Biologii i Nauk o Ziemi. Obecnie należy ono do berła rektorskich.

LITERATURA

- [1] GODLEWSKI E. (sen). 1927. Autobiografia. *Gazeta Rolnicza* 67(24–25): 745–753
- [2] HRYNIEWIECKI B. 1959–1960. Godlewski Emil (1847–1930). W: *Polski Słownik Biograficzny*, VIII. PAN, Zakł. Narod. im. Ossolińskich, Wydawn. PAN, Wrocław-Kraków-Warszawa, s. 172–173.
- [3] JURKOWSKA H. 1991. Emil Godlewski sen. W: *Doktorzy honoris causa Studium, Wydziału Rolniczego UJ, Akademii Rolniczej im. H. Kołłątaja w Krakowie i pracownicy Wydziału rolniczego UJ, Akademii Rolniczej im. H. Kołłątaja w Krakowie, doktorzy honoris causa innych uczelni*. AR w Krakowie, Kraków, s. 11–20.
- [4] JURKOWSKA H., KOMORNICKI T., LITYŃSKI T. 1965. *Dzieje studiów rolniczych (1890–1962)*. PWN, Kraków.
- [5] KORCZEWSKI M. 1936. Emil Godlewski (senior) jako człowiek i badacz. *Nauka Polska* 21: 99–120.

- [6] KORCZEWSKI M. 1951. Emil Godlewski., *Postępy wiedzy rolniczej* 2: 30–37.
- [7] KRZEMIENIEWSKI S. 1930. Prof. Dr. Emil Godlewski, sen. zarys działalności naukowej. *Wszechświat* 9: 265–275.
- [8] KRZEMIENIEWSKI S. 1931. Prof. Dr. Emil Godlewski (sen.), jako organizator i pedagog. *Kosmos* 56(II–IV): 125–137.
- [9] MIKUŁOWSKI-POMORSKI J. 1931. Ś.p. prof. dr. Emil Godlewski. Jego stosunek do rolnictwa. *Gazeta Rolnicza* 71(1–2): 19–23.
- [10] Pisma Emila Godlewskiego starszego. 1930–1937, T I–III. Vorbrodt W. (red.), PAU, Drukarnia UJ, Kraków.
- [11] ŚRÓDKA A., SZCZAWIŃSKI P. 1985. Biogramy uczonych polskich. Część druga: Nauki biologiczne, Zakł. Narod. Ossolińskich, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź, s. 532–534.
- [12] VORBROT W. 1930. Wspomnienie pośmiertne i spis prac., *Roczniki nauk rolniczych i leśnych* 24: 1–44.
- [13] WIĘCKOWSKI S. 2000. Emil Godlewski senior. W: Zemanek A. (red.), *Złota Księga Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi. Uniwersytet Jagielloński*. Część pierwsza: Biografie uczonych. Wydawnictwo Naukowe DWN, Kraków, s. 83–88.

MATERIAŁY ARCHIWALNE (ARCHIWUM UNIwersYTETU JAGIELLOŃSKIEGO)

- [14] S II 619:teczka osobowa E. Godlewskiego sen.
- [15] WF II 121:teczka habilitacyjna E. Godlewskiego sen.
- [16] SR 6, SR 22: akta Studium Rolniczego UJ
- [17] WF II 102, WF II 181: akta Wydziału Filozoficznego UJ
- [18] D IV 1 – D IV 5: spuścizna E. Godlewskiego sen. – materiały biograficzne
- [19] D IV 7 – D IV 10: spuścizna E. Godlewskiego sen. – korespondencja wpływająca
- [20] D IV 11: spuścizna E. Godlewskiego sen. – korespondencja wypływająca
- [21] D IV 14, D IV 15: spuścizna E. Godlewskiego sen. – materiały do prac naukowych
- [22] D IV 16 – D IV 18: spuścizna E. Godlewskiego sen. – notatki naukowe
- [23] D IV 70: spuścizna E. Godlewskiego jun. – korespondencja

Izabela KRZĘPTOWSKA

LEKSYKON BOTANIKÓW POLSKICH

Dictionary of Polish Botanists

47. IRENA ANTONINA DĄBKOWSKA

1. Data i miejsce urodzenia i śmierci – 28 II 1901 Radom, – 1942? [data, ani miejsce śmierci nieznane].
2. Rodzina – ojciec – Adam, urzędnik, handlowiec,

matka – Stefania z Rodziewiczów, rodzeństwo – brat – Witold, inż. rolnik, siostra – Alina Chylińska, artysta plastyk, mąż – Jan Zimosz, oficer rezerwy zamieszkały na Polesiu [ślub ok. 1933, brak bliższych informacji; związek okazał się nieudany i w krótkim czasie został zakończony rozwodem]

3. Wykształcenie – naukę na poziomie podstawowym i średnim pobierała w domu; 1913 zdała egzamin i została przyjęta do prywatnej szkoły żeńskiej p. Kowalczykówny w Warszawie, jednakże już w IV 1914 została ze szkoły usunięta za złe wyniki w nauce i naganne zachowanie. 1916–1922 – kursy maturalne w Krakowie. Na mocy rozporządzenia Kuratorium Okręgu Szkolnego Krakowskiego z dnia 14 IV 1922 (L. 2143/II) zdawała w charakterze eksternistki maturę w Państwowym Gimnazjum Żeńskim [dawnym Prywatnym Gimnazjum Żeńskim J. M. Lewickich] w Krakowie: w dniu 27 IX 1922 – nie zdała, ponownie zdawała w tej samej szkole w dniu 21 II 1923 – i wtedy otrzymała świadectwo dojrzałości. 1922/1923–1926/1927 [inne lata – błędnie podawane] – studia na Wydziale Filozo-

- ficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego: początkowo (trymestr I i II pierwszego roku) była wolnym słuchaczem, a od 19 IV 1923 – studentem zwyczajnym; przez pierwsze dwa lata studiowała filologię romańską i polską, a od roku akademickiego 1924/1925 – głównie botanikę. Studia zakończyła uzyskaniem absolutorium 15 IX 1927.
4. Stopnie naukowe i dane bibliograficzne rozpraw – 5 III 1932 – dr filozofii w zakresie botaniki i geologii [promotor: prof. Stanisław Kulczyński] „Zatorfienia dolinne Łani” [praca napisana w Instytucie Systematyki Roślin Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, obroniona na Wydziale Przyrodniczym UJK], opublikowana pod tytułem: Zatorfienie dolinne Łani. (Les Tourbières de la vallée de la Lania). *Acta Soc. Bot. Pol.* 1932 9: 157–205.
 5. Przebieg pracy zawodowej – w czasie studiów utrzymywała się z korepetycji. 1927/1928 – nauczycielka w Gimnazjum Filologicznym Żeńskim im. Marii Konopnickiej w Radomiu. 1928/1929–1929/1930 – wolontariuszka w Instytucie Botanicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego, opracowywała wtedy m.in. roślinność Polesia, a jej badania finansowane były przez Komisję Fizjograficzną Polskiej Akademii Umiejętności: w 1928 przeprowadzała badania florystyczne w powiecie pińskim i drohiczyńskim (azalia pontyjska, orzech wodny), a w 1929 – badania florystyczne w okolicy Równego, na Polesiu i Wołyniu oraz zbierała materiał zielnikowy z azalii pontyjskiej. 1930[1929?]-1933 – Biuro Projektu Melioracji Polesia we Lwowie; w tym czasie współpracowała z prof. S. Kulczyńskim (np. w 1930 razem z jego zespołem brała udział w wyróżnianiu i kartowaniu typów torfowych wschodniej, północno-wschodniej i północnej części Polesia). 1930–1936 – współpraca z prof. Bolesławem Hryniewieckim i jego Zakładem Systematyki i Geografii Roślin Uniwersytetu Warszawskiego oraz 1934–1938 – z Państwowym Instytutem Geologicznym w Warszawie (1933–1937 – badania przynajmniej częściowo finansowane przez Fundusz Kultury Narodowej, a następnie przez Kasę im. Mianowskiego): badała i rejestrowała torfowiska północno-wschodniej Polski, np. VIII 1935 – przeprowadzała badania botaniczno-geologiczne na terenie województw nowogródzkiego i wileńskiego, 1936 – w ramach prac zespołowych Zakładu Mineralogii i Petrografii Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie prowadziła badania torfowisk na terenie Wileńszczyzny (m.in. skartowała arkusze „Michaliszki” i „Święciany”), 25 V 1937 – powołana została przez Państwowy Instytut Geologiczny do kierowania pracami badawczymi nad poleskimi torfami: w ciągu dwóch sezonów (25 V – 10 XII 1937 i 1938) kierowała 4 ekipami badawczymi w północno-wschodniej Polsce (w 1937 – prowadziła badania torfowisk na arkuszach „Świr” i „Koziany”), badano wartość energetyczną poszczególnych złóż torfu na wypadek odcięcia dostaw śląskiego węgla na skutek przewidywanych działań wojennych. Co najmniej od 1933 – stałe miejsce zajmowała w Muzeum Fizjograficznym PAU i kontynuowała badania nad okresem dyluwialnym (plejstocenem) w Polsce, uporządkowała też dość bogaty zbiór nasion rodzaju *Carex*, tworząc z niego materiał porównawczy, uczestniczyła również w badaniach szczątków roślinnych uzyskanych z nosorożca włochatego ze Staruni, V 1934 – brała udział w badaniach w Staruni [zbiór materiałów dyluwialnych], VI 1935 – eksplorowała pod względem florystycznym okolice Opatowca – Nowego Korczyna w powiecie pińczowskim. Od maja 1936 do wiosny 1937 – jej praca w Muzeum Fizjograficznym Polskiej Akademii Umiejętności finansowana była przez Wojewódzkie Biuro Funduszu Pracy w Krakowie czyli fundusz dla bezrobotnych: opracowywała zbiory nasion (sporządziła katalog kartkowy, nasiona umieściła w odpowiednich rurkach i pudełkach, zaetykietowała), równocześnie prowadziła badania nad zagadnieniami młodszego dyluwium w Polsce. 1939 – finansowana przez Biuro Planowania Krajowego w Warszawie (ul. Senatorska 29). Od VIII 1940 do wiosny 1942 – zatrudniona przez niemiecką Abteilung Wissenschaft und Unterricht [okupacyjne władze oświatowe dystryktu krakowskiego, które zarządzały m.in. muzeami Akademii] do pomocy przy zbiorach botanicznych Muzeum Fizjograficznego PAU.
 6. Podróże naukowe – poza informacjami o podróżach badawczych na wschodnie tereny Polski (od 1926), brak innych danych.
 - 7a. Zakres badań botanicznych – florystyka, paleobotanika i palinologia, fitogeografia, torfoznawstwo.
 - 7b. Liczba wszystkich publikacji botanicznych, miejsce opublikowania pełnej bibliografii prac, wykaz ważniejszych prac – Autorka co najmniej 12 prac botanicznych. Brak opublikowanej pełnej bibliografii, niepublikowana zestawiona przeze mnie – w Muzeum Botanicznym i Pracowni Historii Botaniki im. J. Dyakowskiej (Ogród Botaniczny UJ). Najważniejszych 10 prac [oprócz pracy doktorskiej]: 1. 1929. Nowe

stanowisko kotewki mucańskiej. (Une nouvelle station de *Trapa muzzanensis* Jäggi). *Acta Soc. Bot. Pol.* **6**(4): 367–369; 2. 1933. Materiały do flory Polesia (*Juncaceae* i *Cyperaceae*). *Acta Soc. Bot. Pol.* **10**(3): 379–387; 3. 1934. Torfowiska jeziorne i dolinne źródeł Szczary. [Tourbières lacustres et fluviales des sources de la Szczara]. *Spraw. Posiedz. Tow. Nauk. Warsz., Wydz. IV nauk biol.* [za 1933] **26**(1–6): 15–43; 4. 1934. Materiały do flory Polesia. III. *Acta Soc. Bot. Pol.* **11** supplementum: 497–511; 5. 1935. O pyłku kilku krzewów i wyróżnianiu ich przy analizie pyłkowej. (On the pollens of some shrubs and on their [sic] designation in pollen analysis). *Spraw. Komis. Fizjogr.* [za 1933 i 1934] **68/9**: 35–38; 6. 1935. O torfowiskach Ziemi Dobrzyńskiej. On the peat bogs of the environs of Dobrzyń on the Vistula. *Spraw. Komis. Fizjogr.* [za 1933 i 1934] **68/9**: 1–34; 7. 1937. Sprawozdanie z badań terenowych torfowisk Wileńszczyzny. C.-R. des recherches sur les tourbières de la région de Wilno. *Posiedzenia Naukowe Państwowego Instytutu Geologicznego* **48**: 55–56; 8. 1938. Nowe stanowiska brzozy karłowatej (*Betula nana* L.) i granica jej w Polsce. New stations of *Betula nana* L. and its limit of repartition in Poland. *Spraw. Komis. Fizjogr.* [za 1936] **71**: 153–160; 9. 1938. Życie i przeszłość torfowisk. *Użytkowanie ich i ochrona*. Nasza Księgarnia, Warszawa–Wilno–Lublin, ss. 2 nb., 75 [publikacja ukazała się w serii: Ze świata przyrody (pod red. Z. Bohuszewiczówny), nr 7]; 10. 1939. Torfowiska i torfy północno-wschodniej Polski. Torflager und Torftypen Nordost-Polens. *Rocznik Ziemi Wschodniej Polski* (Warszawa) **5**: 87–94.

Zachowały się również informacje o 4 pracach, które nie zdążyła opublikować i pozostały w rękopisach [obecnie prawdopodobnie zaginionych].

- 7c. Główne osiągnięcia naukowe – 1. Florystyka – Opublikowała dane o nowym stanowisku kotewki mucańskiej (*Trapa muzzanensis* Jäggi) z jeziora Pohost w powiecie pińskim (patrz: p. 7b, poz. 1); podała na podstawie literatury i własnych badań stanowiska występowania na Polesiu 16 gatunków z rodziny *Juncaceae*, 66 – z *Cyperaceae*, w tym 2 po raz pierwszy podane dla wschodniej Polski (*Carex arenaria* L. i *C. ligerica* J. Gay), 79 – z *Gramineae*, 22 – z *Orchidaceae*, 4 – z *Sparganiaceae* oraz po 2 – z rodziny *Typhaceae* i *Araceae* (patrz: p. 7b, poz. 2 i 4); opisała trzy nowe stanowiska brzozy karłowatej (*Betula nana* L.) w powiecie święciańskim na Wileńszczyźnie (patrz: p. 7b, poz. 8). 2. Paleobotanika – Na podstawie analizy pyłkowej torfo-

wisk leżących wzdłuż rzeki Łani, wokół jeziora Kołdyczewo i początkowego odcinka rzeki Szczary (między Baranowiczami a Nowogródkiem) oraz torfowisk Ziemi Dobrzyńskiej zrekonstruowała sukcesję florystyczną poszczególnych typów torfowiskowych i podzieliła ją na 5 faz leśnych (m.in. dla torfowisk Ziemi Dobrzyńskiej za fazę I uznała okres „między zlodowaceniem dobrzyńskim a transgresją pomorską”), opisała również i w przybliżeniu podała wiek torfowisk każdego z badanych obszarów, w przypadku Ziemi Dobrzyńskiej dokonała również korelacji z wynikami badań innych paleobotaników (patrz: praca doktorska oraz p. 7b, poz. 3 i 6). 3. Palinologia – Opisała budowę pyłku *Viburnum opulus* L., *V. lantana* L., *Staphylea pinnata* L., *Cornus sanguinea* L., *C. mas* L., w stanie kopalnym poprzednio był nieoznaczalny (patrz: p. 7b, poz. 5). 4. Fitogeografia – Wyznaczyła południową granicę zasięgu gatunku *Betula nana* L. na terenie ówczesnej Polski (patrz: p. 7b, poz. 8). 5. Torfoznawstwo – Opisała 8 typów torfów występujących w północno-wschodniej Polsce, podała ich rozmieszczenie, przybliżone zasoby i wartość opałową i rolniczą (patrz: p. 7b, poz. 3, 7, 10). Wydała popularnonaukową publikację przeznaczoną dla starszej młodzieży (patrz: p. 7b, poz. 9); opisała tam skład gatunkowy torfowisk sfagnowych, turzycowych, olszynowych i przejściowych, warunki powstawania i rozwój torfowisk, ich historię oraz sposoby użytkowania, postulowała także utworzenie rezerwatów chroniących najpiękniejsze torfowiska Polesia.

8. Działalność dydaktyczna, organizatorska i kolekcjonerska – w Gimnazjum Filologicznym Żeńskim im. Marii Konopnickiej w Radomiu uczyła przyrodoznawstwa, chemii i propedeutyki filozofii. Zielnik zbierany razem z matką znajduje się obecnie w Muzeum im. Jacka Malczewskiego w Radomiu. 1933 – przekazała do Muzeum Fizjograficznego PAU zielnik z Pomorza, z okolic Dobrzynia nad Wisłą, oraz zbiór *Juncaceae* i *Cyperaceae* z Polesia, 1934 – c.d. zielnika z Polesia obejmujący rodziny *Gramineae*, *Orchidaceae*, *Sparganiaceae*, *Typhaceae* i *Lemnaceae*, zielnik z województwa nowogródzkiego i wileńskiego, zbiór 200 gat. mchów z województwa wileńskiego i nowogródzkiego, czwartorzędowe nasiona kopalne z Saskiej Kępy i Żoliborza, 1935 – zielnik mchów z województwa nowogródzkiego, wileńskiego i białostockiego, 1936 – zielnik roślin naczyniowych z powiatu święciańskiego (452 arkusze) i z Polesia [uzupełnienie

wcześniejszych darów] (919 arkuszy), zbiór *Characeae* z Wileńszczyzny (14 okazów) i zielnik mchów z powiatu święciańskiego (ok. 500 okazów). Przekazane do Muzeum Fizjograficznego PAU kolekcje liczyły w VI 1952 łącznie 32 skrzynki i nie były jeszcze wtedy wcielone do zbioru głównego, obecnie – w Zielniku Instytutu Botaniki im. W. Szafera PAN w Krakowie (KRAM). Jej rękopisy i notatki pozostałe w Muzeum Fizjograficznym PAU – zaginione.

9. Działalność w innych dziedzinach – w czasie studiów działała w Akademickim Kole Kresowym.
10. Ważniejsze godności i stanowiska w instytucjach, towarzystwach naukowych i redakcjach – w czasie studiów była zastępcą redaktora *Gazetki Kresowej*, od 1930 lub 1931 należała do Polskiego Towarzystwa Botanicznego, od 3 VI 1935 – była współpracowniczką Komisji Fizjograficznej Polskiej Akademii Umiejętności.
11. Najważniejsze wyróżnienia i odznaczenia – [brak danych].
12. Inne informacje – Pochodziła ze zubożałej rodziny szlacheckiej (dziadkowie ze strony matki byli kiedyś właścicielami majątku Mazowszany koło Radomia). Pierwszy kontakt z botaniką zawdzięczała matce, której pomagała przy kompletowaniu zielników. Dzieciństwo spędziła z rodzicami w Warszawie i w Zielonce pod Warszawą, a od 1917 – w Sosnowcu. Na ostateczny wybór kierunku studiów (botaniki) duży wpływ miało pierwsze zetknięcie się z prof. Władysławem Szaferem. Jeszcze w czasie studiów pod wpływem kolegów-kresowiaków zainteresowała się i zafascynowała Polesiem. Z terenem tym zapoznał ją geolog Eugeniusz Panow, od 1926 kurator działu geologicznego Muzeum Fizjograficznego Polskiej Akademii Umiejętności. Potem już sama odbywała wycieczki botaniczne. Po powstaniu Biura Projektu Melioracji Polesia we Lwowie podjęła w nim pracę: lato spędzała w terenie na badaniach torfowisk, zimą – w biurze i w laboratorium opracowując zebrany materiał; równocześnie przygotowywała rozprawę doktorską. Była osobą bardzo pracowitą i z wielkim entuzjazmem oddającą się pracy naukowej, a przy tym upartą i pewną siebie. Podczas swych wypraw poleskich pisywała wiersze. W okresie okupacji należała do Związku Walki Zbrojnej. Pracując wtedy w Muzeum Fizjograficznym PAU prowadziła w ukrytym jego zakątku nasłuch radiowy, na podstawie którego opracowywała komunikaty do prasy podziemnej, udzielała też schronienia koleżance z czasów współpracy z

zakładem B. Hryniewieckiego, dr Karolinie Lubliner (1899–1963), briologowi, palinologowi i torfoznawcy, której, jako Żydówce z pochodzenia, groziło getto. Pomogła jej w uzyskaniu fałszywych dokumentów, a nawet wystarała się o zatrudnienie w Muzeum Fizjograficznym. Uczestniczyła również w ramach Akademii Górniczej w pracach zespołów planujących rozwój energetyki w przyszłej Polsce. Kończyła też dzieło „Flora Polesia ongiś i dziś”, w które włożyła całą zdobytą latami badań wiedzę. Wiosną 1942 zgłosiła się do wielkiej akcji pod kryptonimem „Wachlarz” i odbyła w Warszawie szkolenie w zakresie dywersji. Ze względu na znajomość Lwowa i Podola przydzielona została do odtworzenia tam I odcinka, którego dowódcą został prowadzący szkolenie por. „Gotar” (Stanisław Gilewski) i działała w patrolu ppor. „Rywala” (Aleksandra Kułakowskiego). Jesienią 1942 r. dała rodzinie pierwszy i ostatni znak życia: mieszkającej w Warszawie siostrze Alinie Chylińskiej nieznanym młodym człowiekiem dostarczył od niej małą karteczkę zapowiadając, że zgłosi się po odpowiedź. Nie zjawił się jednak nigdy i nigdy nie nadeszła żadna wiadomość ani o I. Dąbkowskiej, ani o innych żołnierzach z jej patrolu. Przypuszcza się, że zginęła pod koniec 1942 roku gdzieś na Polesiu.

13. Wykaz najważniejszych źródeł – Archiwalne: Archiwum Nauki PAN i PAU w Krakowie (ul. św. Jana 26) – PAU KSG 1929 (930), 1935 (792, 1021), 1937 (708), 1939 (936), PAU I 233 (Fundusz Kultury Narodowej, 1928–1935. Pismo 188/35); Archiwum Państwowe w Krakowie (ul. Sienna) – GZL-5 (Prywatne Gimnazjum Żeńskie J. M. Lewickich w Krakowie – Protokół główny egzaminu dojrzałości, 1914–1923); Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego – S II 517 (Album studiosorum Universitatis Cracoviensis, 1922/23–1929/30), S II 647 (Kopie absolutorii i świadectw odejścia, 1926/27), WF II 406 (Katalog słuchaczek zwyczajnych z roku akad. 1922/23: A–Ł), WF II 410 (jak poprzednio, 1923/24: A–R), WF II 414 (jak poprzednio, 1923/25: A–R), WF II 418 (jak poprzednio, 1925/26: A–Ł), WF II 423 (jak poprzednio, 1926/27: A–Ł); Biblioteka Jagiellońska – Przyb. 796/76 „Kronika Instytutu i Ogrodu Botanicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego od roku 1918 – 1938”; Muzeum Botaniczne i Pracownia Historii Botaniki im. J. Dyakowskiej (Ogród Botaniczny UJ) – B-353, B-413. Brat I. Dąbkowskiej, p. Witold Dąbkowski, napisał liczącą około 300 stron maszynopisu „Biografię Ireny Dąbkowskiej”

opartą na rodzinnych wspomnieniach, listach i dokumentach, ilustrowaną zdjęciami; opracowanie to – w posiadaniu rodziny. Publikowane: S. W. Alexandrowicz [w druku]. *Starunia i badania czwartorzędu w tradycji i inicjatywach Polskiej Akademii Umiejętności*. Studia i materiały do dziejów Polskiej Akademii Umiejętności; K. Bohdanowicz, 1938. Działalność Państwowego Instytutu Geologicznego w r. 1937. *Państwowy Instytut Geologiczny. Biuletyn* 1: 1–41; C. S. [C. Szczytowska], 1995. Dąbkowska Irena (1901–1942?). [w:] J. Pietrusza i A. Wyszyńska (red.). *Wychowankowie Uniwersytetu Jagiellońskiego – Ofiary II wojny światowej (1939–1945)*. Biogramy. T. 1. Stowarzyszenie Absolwentów Uniw. Jagiell. Zarz. Gł., Kraków, s. 29–30; P. Köhler, 2002. *Botanika w Towarzystwie Naukowym Krakowskim, Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Umiejętności. Botany at the Academic Society of Cracow, Academy of Sciences and Letters and the Polish Academy of Sciences and Letters (1815–1952)*. Studia i materiały do dziejów Polskiej Akademii Umiejętności, t. 2; U. Perkowska, 1994. *Studentki Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1894–1939. W stulecie immatrykulacji pierwszych studentek*. Biblioteka Krakowska 132, Wydawnictwo i drukarnia „Secesja”, Kraków; W. Szafer, 1973. *Wspomnienia przyrodnika. Moi profesorowie – moi koledzy – moi uczniowie*. Zakł. Narod. im. Ossolińskich, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk. Informacje pisemne uzyskane od brata – p. Witolda Dąbkowskiego, bratanicy – p. Marii Dąbkowskiej-Bilczyńskiej i od prof. dr hab. Aliny Skirgiełło.

14. Materiały ikonograficzne – w posiadaniu rodziny.

Piotr KÖHLER

LEKSYKON BOTANIKÓW POLSKICH

Dictionary of Polish Botanists

48. JAN (JOHANN REINHOLD) ZERNDT

1. Data i miejsce urodzenia i śmierci – 12 I 1894 [według kalendarza gregoriańskiego, natomiast według obowiązującego wtedy w zaborze rosyjskim kalendarza juliańskiego – 31 XII 1893] Zgierz koło Łodzi, – 1945 [data śmierci, ani miejsce nieznanne].
2. Rodzina – ojciec – Rudolf, nauczyciel, matka – Berta z domu Mauch, żona – Erna z domu Belke [ślub 15 VII 1922 w kościele ewangelicko-augsburskim św. Jana w Łodzi].
3. Wykształcenie – szkoła narodowa [w Zgierzu?],

gimnazjum rządowe w Łodzi, VI 1914 – matura tamże. 1916/1917–1917/1918 – studia na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Warszawskiego. 1922/1923–1925 – studia w zakresie geologii na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego.

4. Stopnie naukowe i dane bibliograficzne rozpraw – 21 IV 1931 – dr filozofii w zakresie mineralogii i petrografii na podstawie pracy: Mikroskopische Zirkone als Leitminerale. Mikroskopowe cyrkonie jako minerały przewodnie. *Bull. Int. Acad. Polon. Sci. Lett., Cl. Sci. Math. Nat., Sér. A: Sci. Math.* 1927(6): 363–377 [promocja na Wydziale Filozoficznym UJ, promotor: prof. Stefan Kreutz]. 26 VIII 1931 – dyplom nauczyciela biologii szkół średnich z polskim językiem wykładowym Państwowej Komisji Egzaminacyjnej w Warszawie dla Kandydatów na Nauczycieli Szkół Średnich i Seminarjów Nauczycielskich.
5. Przebieg pracy zawodowej – od IX 1914 – uczył w jednym z gimnazjów w Łodzi, 1915 – sanitariusz w Szpitalu Ewangelickim Sióstr Miłosierdzia w Łodzi, 1915/1916 – nauczyciel w gimnazjum B. Brauna w Łodzi, 1918–1919 i 1921–

- 1922 – nauczyciel w Gimnazjum Miejskim w Łodzi. 1 IX 1919–14 VII 1920 – nauczyciel w Gimnazjum Koedukacyjnym im. T. Kościuszki w Łasku [w dniu następnym wstąpił ochotniczo do Wojska Polskiego i uczestniczył w wojnie polsko-bolszewickiej]. 1 IX 1922–31 I 1924 – nauczyciel w Państwowym Gimnazjum w Mielcu. Równocześnie: IX 1922–31 I 1924 – kustosz działu geologicznego Muzeum Fizjograficznego Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie; ułożył wtedy dział wystawowy minerałów krajowych. 1 II 1924–31 VIII 1931 – nauczyciel w Państwowym Gimnazjum IX Matematyczno-Przyrodniczym im. J. Hoene-Wrońskiego w Krakowie. Równocześnie: 1 V 1924–30 IV 1928 – wykładowca w Studium Pedagogicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego, oraz 1 X 1926 [prawdopodobnie] – 30 IX 1932 – egzaminator dydaktyki mineralogii w Państwowej Komisji Egzaminacyjnej dla Kandydatów na Nauczycieli Szkół Średnich w Krakowie. 1 IX 1931 – IX 1939 – nauczyciel w Państwowym Gimnazjum II im. św. Jacka w Krakowie; 7 III 1932 – mianowany stałym nauczycielem. Równocześnie: 1931/1932 – uczył w VI Państwowym Gimnazjum im. T. Kościuszki w Krakowie. Ok. 1941–1944 – pracownik Amt für Bodenforschung (niemieckiego Państwowego Urzędu Geologicznego) w Krakowie [inne miejsca pracy – podawane błędnie].
6. Podróże naukowe – 1924 – uczestniczył w Zjeździe Czechosłowackich Przyrodników, [brak informacji o innych podróżach naukowych].
- 7a. Zakres badań botanicznych – paleobotanika.
- 7b. Liczba wszystkich publikacji botanicznych, miejsce opublikowania pełnej bibliografii prac, wykaz ważniejszych prac – Autor co najmniej 26 prac botanicznych. Brak opublikowanej pełnej bibliografii, niepublikowana (licząca 50 pozycji) zestawiona przeze mnie – w Muzeum Botanicznym i Pracowni Historii Botaniki im. J. Dyakowskiej (Ogród Botaniczny UJ). Najważniejszych 10 prac paleobotanicznych: 1. 1930. Megaspory z „setnego” pokładu w Libiążu. Megasporen aus einem Flöz in Libiąž (Stéphanien). *Bull. Int. Acad. Polon. Sci. Lett., Cl. Sci. Math. Nat., Sér. B: Sci. Nat. (I)* **1930**(7–10): 39–70; 2. 1930. *Triletes giganteus*, n. sp., olbrzymia megaspora karbońska. *Triletes giganteus*, n. sp., eine riesige Megaspore aus dem Karbon. *Bull. Int. Acad. Polon. Sci. Lett., Cl. Sci. Math. Nat., Sér. B: Sci. Nat. (I)* **1930**(7–10): 71–78; 3. 1931. Megaspory jako skamieliny przewodnie Karbonu produktywnego. Megasporen als Leitfossilien des produktiven Karbons. *Bull. Int. Acad. Polon. Sci. Lett., Cl. Sci. Math. Nat., Sér. A: Sci. Math. Nat., Sér. B: Sci. Nat. (I)* **1932**(1–10): 1–7; 5. 1934. Les mégaspores du bassin houiller polonais. [Les couches anticlinales]. Ière partie. *Comité des Publications Silesiennes – Travaux Géologiques* **1**: 1–56; 6. 1937. Les mégaspores du Bassin Houiller Polonais. II ème partie. [Le groupe marginal]. *Comité des Publications Silesiennes – Travaux Géologiques* **3**: 1–78; 7. 1937. Megaspory z westfalu i stefanu w Czechach. Megasporen aus dem Westfal und Stefan in Böhmen. *Bull. Int. Acad. Polon. Sci. Lett., Cl. Sci. Math. Nat., Sér. A: Sci. Math. Nat., Sér. B: Sci. Nat. (I)* **1937**(9–10): 583–599; 8. 1938. Die Eignung von Megasporen als Leitfossilien. *Congr. Stratigr. Carb.* **2**, s. 1711–1732; 9. 1938. Vertikale Reichweite von Megasporentypen im Karbon des Bassin du Nord. (Pionowy zasięg megaspor w karbonie Bassin du Nord). *Rocznik Polskiego Towarzystwa Geologicznego* **13**: 21–30; 10. 1940. Megasporen des Saarkarbons. *Palaeontographica. Beiträge zur Naturgeschichte der Vorzeit* (Stuttgart) **84** (Abt. B): 133–150.
- Był również autorem co najmniej 7 niepublikowanych opracowań paleobotanicznych (z lat 1941–1944) oraz 19 prac geologicznych, 3 – z dydaktyki mineralogii, a także 2 biogramów geologów.
- 7c. Główne osiągnięcia naukowe – Był jednym z pionierów badań nad megasporami roślin z okresu karbońskiego. Jego prace posiadają do dziś podstawowe znaczenie dla systematyki megaspor karbońskich. Badania prowadził w oparciu o liczącą dziesiątki tysięcy okazów kolekcję megaspor. Początkowo wyróżnił 49 typów morfologicznych megaspor, które oznaczył liczbami od 1 do 49. Później zaczął do opisu megaspor stosować nazewnictwo binominalne, klasyfikując wyróżnione gatunki do pięciu dużych grup morfologicznych (Laevigati, Apiculati, Zonales, Lagenicula i Pollen). Wśród ponad 50 opisywanych w jego pracach gatunków megaspor 32 były opisane po raz pierwszy w świecie. Niektóre opisy nowych gatunków zamieszczone są w pracach, które wykonał wspólnie z J. Nowakiem i E. Stachem. Obok prac systematycznych prowadził

badania nad pionowymi zasięgami megaspor, a w rezultacie, nad znaczeniem tych skamieniałości dla identyfikacji i korelacji pokładów węgla. W ten sposób stał się jednym z pionierów współczesnej palinostratygrafii utworów wieku karbońskiego. Opracowywał materiały przede wszystkim z Górnosląskiego Zagłębia Węglowego oraz jego wschodniego obrzeżenia, a także z rejonu Saary, Ruhry, Zwickau, Lugau-Ölsnitz, Karwiny, Ostrawy i Jedomelic oraz z Zagłębia Północnego (Bassin du Nord) we Francji. Badał także materiały z rejonu Tuły, a nawet z Brazylii. Przedmiotem jego badań były też megaspory z węgla kamiennego znajdowanego w osadach fliaszowych Karpat.

W spuściźnie S. Czarnieckiego (Archiwum Nauki PAN i PAU w Krakowie) zachowało się 111 plansz J. Zerndta z fotografiami megaspor.

8. Działalność dydaktyczna, organizatorska i kolekcjonerska – 1921 – zorganizował Centralną Pracownię Przyrodniczą dla szkół powszechnych w Łodzi, a w 1923 – podobną pracownię w Krakowie. 1 V 1924–30 IV 1928 – wyładał dydaktykę mineralogii w Studium Pedagogicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego; wygłaszał tam również referaty, np. 3 III 1928 r. – „Uwagi o znaczeniu mineralogii jako przedmiotu nauczania w szkole średniej” [referat ten opublikowało łódzkie *Czasopismo Przyrodnicze*]. W Państwowym Gimnazjum IX Matematyczno-Przyrodniczym im. J. Hoene-Wrońskiego w Krakowie uczył przyrodoznawstwa i opiekował się gabinetem przyrodniczym. W Państwowym Gimnazjum II [od 1937/1938 – Liceum i Gimnazjum] im. św. Jacka w Krakowie uczył przyrodoznawstwa [od 1937/1938 – biologii] i opiekował się gabinetem przyrodniczym, a w 1931/1932 – uczył również matematyki. Od 1931/1932 – urządził praktyczne kursy przyrodnicze dla słuchaczy Studium Pedagogicznego UJ; pod jego kierunkiem przedegzaminacyjną roczną bezpłatną praktykę pedagogiczną w nauczaniu przyrodoznawstwa odbyli przyszli znani przyrodnicy m.in. w 1932/1933 – Jan Walas (1903–1991), botanik, późniejszy profesor Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu i UJ, dyrektor Ogródu Botanicznego UJ, oraz Jerzy Kreiner (1906–1972), zoolog i anatom, późniejszy profesor UJ, a w 1933/1934 – Jan Rydzak (1908–1971), botanik-lichenolog, późniejszy profesor UMCS w Lublinie. Od 15 II 1938 uzyskał decyzją Kuratorium Okręgu Szkolnego Krakowskiego zmniejszenie liczby godzin [z 22 do 11 tygodniowo] do końca roku szkolnego 1937/1938 i

na cały 1938/1939 – na pracę naukową. W czasie II wojny światowej brał udział w tajnym nauczaniu. Zgromadził bardzo liczną kolekcję megaspor roślin karbońskich. W chwili obecnej liczy ona ok. 27000 oryginalnych pojemniczków z okazami (w jednym pojemniczku może znajdować się nawet paręset okazów) przechowywanych na prawie trzystu kartonowych tacach. Według danych z inwentaryzacji przeprowadzonej przez dr inż. E. Żołdani (1989) zbiory obejmują okazy z Górnosląskiego Zagłębia Węglowego oraz jego wschodniego obrzeżenia (256 tac), Karpat (jedna taca), Niemiec (23 tace), dawnej Czechosłowacji (6 tac), Francji (dwie tace) i Rosji (jedna taca). W kolekcji znajdują się holotypy szeregu gatunków. Kolekcja przechowywana jest w Zakładzie Geologii Złóż Węgla Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie. Jej opiekunem jest dr inż. Ewa Żołdani. Kolekcja była prezentowana na XIII International Congress on Carboniferous-Permian (1995), Second International Conference on the Preservation of Biological Collections (1997) oraz 5th European Palaeobotanical and Palynological Conference (1998).

9. Działalność w innych dziedzinach – [brak informacji].
10. Ważniejsze godności i stanowiska w instytucjach, towarzystwach naukowych i redakcjach – od 8 VI 1925 był współpracownikiem Komisji Fizjograficznej Polskiej Akademii Umiejętności.
11. Najważniejsze wyróżnienia i odznaczenia – [brak informacji].
12. Inne informacje – Pochodził z niemieckiej rodziny nauczycielskiej pracującej w niemieckim szkolnictwie podstawowym w Zgierzu. Na chrzcie otrzymał imiona Johann Reinhold, jednakże w publikacjach używał imienia Jan. W czasie studiów w Warszawie słuchał wykładów m.in. Zygmunta Wóycickiego z botaniki, był także członkiem Bratniej Pomocy Uczniów Uniwersytetu Warszawskiego. 15 VII 1920 wstąpił ochotniczo do Wojska Polskiego i uczestniczył w wojnie polsko-bolszewickiej; brał udział w ofensywie od Kocka do Białegostoku jako pielęgniarz-sanitariusz; 14 II 1921 – zdemobilizowany. Po demobilizacji wrócił do Łodzi i uczył w tamtejszym Gimnazjum Miejskim. Brak informacji o małżeństwie zawartym w 1922, w Krakowie mieszkał sam, bez żony. Po powstaniu Towarzystwa Przyrodniczego im. S. Staszica w Łodzi współpracował z nim, np. 12 IV 1931 r. wygłosił tam odczyt pt. „Mikroskopowe badania węgla kamiennego” zawierający m.in. informacje o odkryciu nieznanych dotychczas gatunków

sporomorf roślin karbońskich. Po przeniesieniu się do Krakowa rozpoczął współpracę z Zakładem Geologicznym UJ, gdzie umożliwiono mu prowadzenie badań naukowych [jako współpracownikowi lub wolontariuszowi; nigdy nie był adiunktem, ani tym bardziej docentem UJ]; 13 IV 1937 – ofiarował ogromną, jak na ówczesne warunki, kwotę 20 000 zł na działalność Stacji Doświadczalnej dla Badań Gruntowych istniejącej od 1936 w Zakładzie Geologicznym UJ. 1937–1939 – współpracował z Państwowym Instytutem Geologicznym: przeprowadzał badania megaspor w węglu kamiennym. Odbił kampanię wrześnieową 1939 r., nieco zgorszony klęską i poprzedzającym ją bałaganem. Aresztowany 6 XI 1939 podczas „Sonderaktion Krakau” jako jedna z 11 osób spoza społeczności uniwersyteckiej [inne informacje błędne], więziony był w Krakowie i Wrocławiu, a następnie – od 28 XI 1939 – w obozie koncentracyjnym w Sachsenhausen (więzień nr 005233) [inne informacje, a szczególnie o jego wcześniejszym zwolnieniu, jakoby już w Krakowie, i przyczynie tego zwolnienia – całkowicie błędne i krzywdzące !]. Według niektórych źródeł miał zostać przeniesiony z Sachsenhausen do obozu koncentracyjnego w Dachau. Po zwolnieniu z obozu [być może już 8 II 1940, według innych źródeł – dopiero pod koniec 1940] pracował w tajnym nauczaniu w Krakowie. Miał podpisać reichsliste na usilne prośby matki lub według – innej wersji – na prośbę siostry, co było warunkiem wyjazdu do Łodzi i pożegnania się z umierającą matką. Zwrócił wtedy Władysławowi Szaferowi pieniądze otrzymane za tajne nauczanie z prośbą, by służyły bardziej potrzebującym. Pracując w niemieckim Państwowym Urzędzie Geologicznym (Amt für Bodenforschung) w Krakowie uratował kilku Polaków (m.in. prof. Franciszka Biedę) zatrudniając ich w tej instytucji. W VII 1944 został odesłany do Berlina, ale już jesienią 1944 wrócił do Krakowa. Zginął w niewyjaśnionych okolicznościach w 1945 r. [może został zastrzelony na terenie Austrii przez Niemców wycofujących się przed frontem lub w zbombardowanym przez aliantów pociągu?].

13. Wykaz najważniejszych źródeł – Archiwalne: Archiwum Nauki PAN i PAU w Krakowie (ul. św. Jana 26) – KSG 611/1922, 1010/1925 i 1540/1928, K III-37 (spuścizna S. Czarnieckiego); Archiwum Państwowe w Krakowie – StGKr 456 (Podania o paszporty), StGKr 1045 (Podania o dowody osobiste), StGKr 1158 (Spis przynależnych do stoł. król. m. Krakowa); Ar-

chiwum Państwowe w Łodzi (Plac Wolności 1) – 138 1894/94 (Akta stanu cywilnego parafii ewangelickiej w Zgierzu), oraz oddział przy Al. T. Kościuszki 121 – zespół „Towarzystwo Przyrodnicze im. S. Staszica w Łodzi”, sygn. 49; Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego – PKEN 11 (Państwowa Komisja Egzaminacyjna dla Kandydatów na Nauczycieli Szkół Średnich w Krakowie – Skład komisji z lat 1868–1930, 1937), S II 523 („Liber promotionum Universitatis Jagellonicae”, 1926–1932), S II 619 (Jan Zerndt), S II 881 (Geologia – 1888–1918, Paleontologia – 1908–1939), WF II 504 (Jan Zerndt); Archiwum Uniwersytetu Warszawskiego – WL 1309 (Jan Zerndt); Gedenkstätte und Museum Sachsenhausen (Straße der Nationen 22, 16515 Oranienburg, Niemcy) – D 1 A/1024, Bl. 439; Muzeum Botaniczne i Pracownia Historii Botaniki im. J. Dyakowskiej (Ogród Botaniczny UJ) – B-378, B-414. Publikowane: J. August, 1997. »Sonderaktion Krakau« *Die Verhaftung der Krakauer Wissenschaftler am 6. November 1939*. Hamburger Edition, Hamburg, s. 326; K. Bohdanowicz, 1938. Działalność Państwowego Instytutu Geologicznego w r. 1937. *Państwowy Instytut Geologiczny. Biuletyn* 1: 1–41; J. Buszko, I. Paczyńska (red.), 1995. *Podstępne uwięzienie profesorów Uniwersytetu Jagiellońskiego i Akademii Górniczej (6 XI 1939 r.). Dokumenty*. Uniwersytet Jagielloński, Kraków, s. 857; J. Chrobaczyński, 1989. *Nauczyciele w okupowanym Krakowie 1939–1945*. Prace Monograficzne WSP w Krakowie, t. 96. Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków, s. 279 [błędna pisownia nazwiska]; J. Chrobaczyński (red.), 1995. *Słownik biograficzny nauczycieli w Małopolsce w latach II wojny światowej (1939–1945)*. Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków, s. 249 [błędna pisownia nazwiska]; B. Chrzan, 1968. Ofiary eksterminacji i terroru hitlerowskiego spośród nauczycieli i pracowników szkolnictwa m. Krakowa. *Rocznik Komisji Nauk Pedagogicznych* 1968: 183–233 [błędna pisownia nazwiska i inne błędy]; S. Florjan, E. Żołdani, 1998. *The Carboniferous megaspore collection of Jan Zerndt*. [w:] L. Stuchlik (red.). *Botanical collections throughout the World*. Proceedings of the Second International Conference on the Preservation of Biological Collections. Cracow, June 26–29 1997, s. 125; S. Florjan, E. Żołdani, 1998. *Jan Zerndt's collection of Carboniferous megaspores*. [w:] I. Lipiński (red.). *Fossil plants from Carboniferous coal basins*. Guide to Excursion 1. The 5th European Palaeobotanical and Paly-

nological Conference. June 26–30 1998 Cracow, Poland, s. 40–44; S. Gawęda, 1986. *Uniwersytet Jagielloński w okresie II wojny światowej 1939–1945*. Wyd. II. Wydawnictwo Literackie, Kraków–Wrocław, s. 292 [liczne błędy]; P. Köhler, 2002. *Botanika w Towarzystwie Naukowym Krakowskim, Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Umiejętności. Botany at the Academic Society of Cracow, Academy of Sciences and Letters and the Polish Academy of Sciences and Letters (1815–1952)*. Studia i materiały do dziejów Polskiej Akademii Umiejętności, t. 2; S. Łoza (red.), 1938. *Czy wiesz kto to jest?* Wyd. Gł. Księgarni Wojskowej, Warszawa, s. 844; *Spis nauczycieli szkół wyższych, średnich, zawodowych, seminariów nauczycielskich oraz wykaz zakładów naukowych i władz szkolnych*. (red. Z. Zagórowski). Książnica Polska, Lwów–Warszawa 1926, s. 103; *Sprawozdanie Dyrekcji Państw. Gimnazjum IX Matematyczno-Przyrodn. imienia J. Hoene-Wrońskiego w Krakowie za rok szkolny 1927–8*, Kraków 1928, s. 4; *Sprawozdanie Dyrekcji II. Państwowego Gimnazjum im. św. Jacka w Krakowie za rok szkolny 1931/32*. Kraków 1932, s. 15–17; *Sprawozdanie Dyrekcji II. Państwowego Gimnazjum im. św. Jacka w Krakowie za rok szkolny 1932/33 i 1933/34*. Kraków 1934, s. 25–26, 37–38; *Sprawozdanie Dyrekcji II. Państwowego Gimnazjum im. św. Jacka w Krakowie za rok szkolny 1934/5, 1935/6 i 1936/7*. Kraków 1937, s. 5, 23 i 42; *Sprawozdanie Dyrekcji II Państwowego Liceum i Gimnazjum im. św. Jacka w Krakowie za rok szk. 1937/8 i 1938/9*. Kraków 1939, s. 25, 29, 41 i 46; E. Żołądani, 1989. Kolekcja megaspor J. Zerndta – znaczenie historyczne i praktyczne Wyniki prac inwentaryzacyjnych. *Sprawozdania z Posiedzeń Komisji Naukowych PAN, Oddział w Krakowie*, styczeń–czerwiec 1987, 31(1): 184–185; E. Żołądani, 1995. Jan Zerndt's collection of megaspores. [w:] I. Lipiarski, Z. Vašíček (red.). *Paleontology of the Carboniferous and Permian of the Upper Silesian Coal Basin and the Lublin Coal Basin*. XIII International Congress on Carboniferous–Permian, Guide to Excursion A4, s. 1–13.

14. Materiały ikonograficzne – Archiwum Państwowe w Krakowie: StGKr 456 (Podania o paszporty), StGKr 1045 (Podania o dowody osobiste); Archiwum Uniwersytetu Warszawskiego: WL 1309 (Jan Zerndt); Pracownia Historii Geologii Polskiej dra Stanisława Czarnieckiego (ul. Królowej Jadwigi 32, Kraków); VII Liceum Ogólnokształcące im. Zofii Nałkowskiej (ul. Skarbińskiego 5, 30–071 Kraków): zbiory archi-

walne (autor nieznany: „Kronika zjazdów absolwentów IX Gimnazjum w Krakowie”, t. III).

Piotr KÖHLER

przy współpracy dra Sławomira Florjana

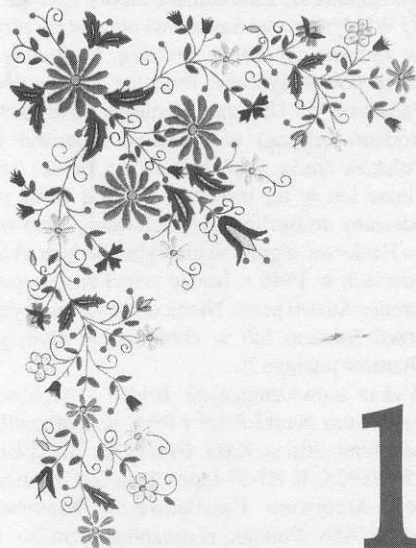
NOWE PERIODYKI I SERIE NEW JOURNALS AND SERIES

ACTA BOTANICA CASSUBICA

W 2000 roku grupa pracowników naukowych Katedry Taksonomii Roślin i Ochrony Przyrody Uniwersytetu Gdańskiego rozpoczęła wydawanie nowego czasopisma botanicznego o charakterze regionalnym, *Acta Botanica Cassubica* (poszczególne tomy opatrzone są numerami ISBN). Według zapowiedzi Redakcji, czasopismo stanowi forum dla szybkiego i regularnego drukowania informacji o szacie roślinnej Pomorza Gdańskiego, w tym z zakresu szeroko pojmowanej florystyki, fitosocjologii i ekologii roślin. Profil omawianego czasopisma najlepiej przybliży czytelnikom *Wiadomości Botaniczne* tytuły kilku

Acta Botanica Cassubica

Katedra Taksonomii Roślin i Ochrony Przyrody Uniwersytetu Gdańskiego

opublikowanych dotychczas prac: *Flora planowanego rezerwatu „Łąki nad Jeziolem Patulskim” na Pojezierzu Kaszubskim* (J. Herbich), *Wstępne wyniki badań nad rozmieszczeniem Orchidaceae na Pojezierzu Iławskim* (P. Rutkowski, K. Szczepaniak), *Grzyby makroskopowe (Macromycetes) występujące na obszarze Gdańska* (M. S. Wilga), *Flora synantropijna Żuław Wiślanych* (C. Hołdyński i in.), *Porosty z rodzajów Lepraria Ach. i Leproloma Nyl. ex Cromb. w regionie gdańskim* (M. Kukwa), *Zbiorowiska psamofilne na wydmach polskiego brzegu Bałtyku* (H. Piotrowska), *Flora zbiorowisk leśnych, zaroślowych i ziotoroślowych Żuław Wiślanych* (A. Jutrzeńka-Trzebiatowski), *Nowe stanowisko Wolffia arrhiza (L.) Wimm. na Żuławach Wiślanych* (R. Afranowicz). Prace publikowane są w języku polskim. Wzorem innych regionalnych czasopism botanicznych wydawanych w językach narodowych, artykuły zamieszczane w *Acta Botanica Cassubica* zaopatrzone są w abstrakty i streszczenia, a także słowa kluczowe, podpisy pod ryciny i opisy tabel w języku angielskim. Taki sposób redagowania znacznie rozszerza krąg odbiorców, którzy nie znają języka polskiego. Publikowane prace są recenzowane przez niezależnych recenzentów, co zapewnia ich wysoki poziom.

Prezentowane czasopismo ukazuje się w cyklu rocznym, redagowane jest w układzie jednołamowym, według dobrych standardów przyjętych dla publikacji przyrodniczych; wydawane jest w formacie B5, a objętość poszczególnych tomów, które ukazały się dotychczas, nie przekracza 150 stron. Więcej informacji o *Acta Botanica Cassubica*, a także spisy treści poszczególnych tomów, zainteresowani znajdą na stronie zamieszczonej w internecie pod adresem <http://www.biotech.univ.gda.pl/ktriop/Abc.htm>.

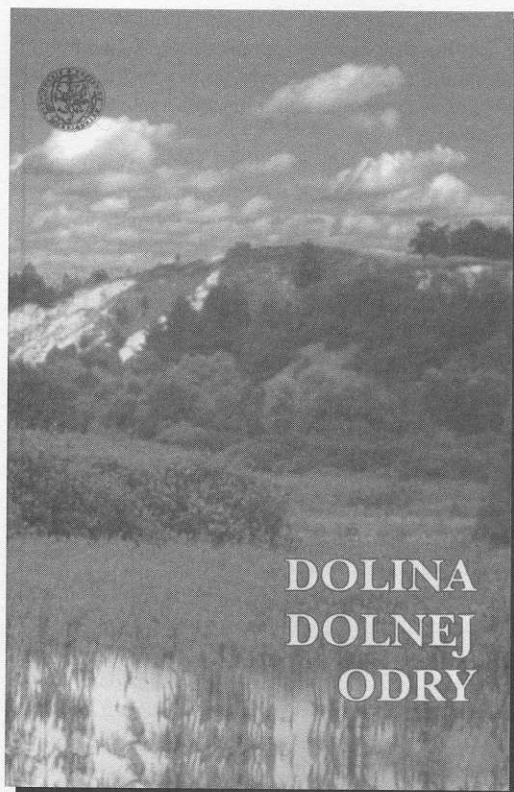
Redakcja: *Acta Botanica Cassubica*

Katedra Taksonomii Roślin i Ochrony Przyrody
Uniwersytet Gdański
Al. Legionów 9
80-441 Gdańsk
e-mail: biopr@univ.gda.pl

Jan J. WÓJCICKI

RECENZJE BOOK REVIEWS

JASNOWSKA J. (red.), *Dolina Dolnej Odry – monografia przyrodnicza parku krajobrazowego (Lower Odra valley – a monograph of the landscape park's*

nature). Szczecińskie Towarzystwo Naukowe, Szczecin 2002, 420 str., 64 barwne fotografie, liczne tabele i mapy. Cena: 40.00 PLN. ISBN 83-89260-01-8.

Monografia Parku Krajobrazowego Doliny Dolnej Odry, pod redakcją profesor Janiny Jasnowskiej, jest dziełem zbiorowym ponad trzydziestu autorów, specjalistów z różnych dziedzin. Współautorami monografii są naukowcy z wyższych uczelni oraz instytutów naukowych Szczecina, w większości członkowie Szczecińskiego Towarzystwa Naukowego – profesorowie Akademii Rolniczej, Politechniki Szczecińskiej i Uniwersytetu Szczecińskiego.

Jest to dzieło naukowe, wzbogacające wiedzę o przyrodzie Parku i zachodzących w nim procesach rozwojowych, zawierające bogate materiały, ważne dla zilustrowania stanu przyrody w obiekcie objętym określoną formą ochrony prawnej. Opracowanie prezentuje wyniki badań prowadzonych w latach dziewięćdziesiątych. Dużym walorem monografii jest wielostronne naświetlenie problemów z pozycji kilku specjalności.

Park Krajobrazowy Doliny Dolnej Odry został utworzony w 1993 r. we współpracy ze stroną nie-

miecką jako transgraniczny obszar chronionej przyrody. Dolina dolnej Odry odznacza się wyjątkowymi walorami naturalnego pejzażu, mimo bliskiego sąsiedztwa dużych aglomeracji miejskich i zakładów przemysłowych.

Na książkę składa się kilka działów. Wprowadzenie stanowi „Studium projektowe utworzenia Polsko-Niemieckiego Parku Narodowego Doliny Dolnej Odry” opracowane wspólnie przez profesorów Mieczysława Jasnowskiego dla strony polskiej i Michaela Succowa dla strony niemieckiej.

Rozpoznanie geograficzne doliny dolnej Odry obejmuje wiadomości z zakresu geomorfologii i geologii (R. Dobracki, A. Piotrowski), gleb i klimatu (E. Niedźwiecki) oraz hydrologii i hydrografii (S. Orlewicz, Z. Mroziński).

Dział „Roślinność doliny dolnej Odry” dotyczy szaty roślinnej lądowej, głównie bagiennej, na Międzyodrzu (J. Borysiak) i na skrzydłach doliny (J. Jasnowska i in.) oraz roślinności wodnej (K. i M. Ziarnkowie), a także charakterystycznej roślinności kserotermicznej porastającej suche krawędzie doliny (S. Friedrich, L. Semcyszyn). W części tej zamieszczono ponadto rozdziały prezentujące wyniki badań nad dynamiką rozwojową zbiorowisk roślinnych przeprowadzonych na stałych powierzchniach (J. Jasnowska, S. Friedrich, W. Kowalski, S. Markowski) oraz studia nad procesami następującymi spontanicznie na powierzchniach stworzonych sztucznie przez człowieka (S. Friedrich, R. Piątkowski, S. Szczukiewicz).

Fauna Parku została przedstawiona tylko skrótowo, ponieważ planowane jest wydanie drugiego tomu monografii w całości poświęconego badaniom faunistycznym. Tutaj omówiono jedynie wyniki badań zoocenoz wodnych – planktonowych i bentosowych (J. Chojnacki, A. Tórz) i ich związki z chemizmem wód i warunkami hydrologicznymi (A. Tórz). Wstępnie też omówiono faunę bezkręgowców (D. Janicki) i kręgowców (P. i W. Zyskowie).

Stan środowiska przyrodniczego został scharakteryzowany w oparciu o wyniki badań Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Szczecinie (M. Landsberg-Uczciwek, I. Złoczowska, R. Rewaj, K. Jurkowska). W rozdziale tym omówiono ponadto wyniki szczegółowych badań nad zanieczyszczeniami metalami ciężkimi gleb i roślinności (E. Niedźwiecki, M. Protasowicki, E. Meller, M. Trzaskoś, R. Malinowski), zawartości metali ciężkich i związków chloropochodnych w osadach dennych akwenów (M. Protasowicki, E. Niedźwiecki, W. Ciereszko, A. Ciemniak), a także zapobiegawcze działania Elektrowni Dolna Odra mające na celu ogranicze-

nie jej szkodliwego wpływu na środowisko (D. Słupska, T. Zawadzki).

Zagadnienia ochrony przyrody w dolinie dolnej Odry zostały przedstawione na tle prawnych zabezpieczeń przygranicznego obszaru chronionego (W. Zyska). Społeczną rolę Parku zaprezentowała jego dyrektorka, B. Migdańska.

Wszystkie rozdziały opatrzone są abstraktami w języku angielskim, a z myślą o czytelniku niemieckim zamieszczono obszernie streszczenia, objaśnienia tabel i podpisy rycin w języku niemieckim. Walory edytorskie podnosi efektowna, kolorowa, twarda okładka i seria barwnych fotografii, pokazujących urodę i osobliwości tego interesującego obiektu przyrodniczego. Omawiana książka ma charakter zarówno naukowy, jak i popularyzatorski. Napisana jest przystępnie, przez co zainteresuje na pewno szerokie grono czytelników, a zwłaszcza nauczycieli, studentów i licealistów, władze samorządowe działające w zakresie ochrony przyrody i środowiska, a także miłośników przyrody i turystów.

Eugeniusz CÍWKLIŃSKI

SHMAKOV A. I. *Opredelitel' paporotnikov Rosii*. Izdatel'stvo Altayskogo Gosudarstvennogo Universiteta, Barnaul, 1999, 108 str., 42 barwne tablice. Cena (nie podano). ISBN 5-7904-0069-8.

Na podstawie studiów materiałów zielnikowych zgromadzonych i przechowywanych w największych herbariach Rosji (St. Petersburg, Moskwa, Nowosybirsk, Tomsk), a także Kopenhagi oraz zbiorów własnych, autor sporządził oryginalny klucz do oznaczania paproci występujących na obszarze Rosji. Klucz uwzględnia 159 gatunków, które stwierdzono dotychczas w granicach obecnego państwa. Paprocie występujące w Rosji należą do 51 rodzajów i reprezentują 22 rodziny, przy czym pozycja i ranga taksonów oparta została na systemie Pichi-Sermolli z przełomu lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX wieku, z niewielkimi zmianami własnymi oraz wniesionymi w ostatnim czasie przez pteridologów amerykańskich.

Część z kluczami do oznaczania poprzedzona jest wstępem, w którym obecny obszar państwa podzielony został na 5 regionów geograficzno-roślinnych, a mianowicie: Część Europejską (z 6 rejonami), Ural (z 3 rejonami), Zachodnią Syberię (z 5 rejonami), Wschodnią Syberię (z 8 rejonami) i Daleki Wschód (z 9 rejonami). Położenie poszczególnych jednostek wraz z naniesionymi ich granicami pokazano na uproszczonej mapie, stosowanej zazwyczaj w tego typu opracowaniach.

Następny rozdział obejmuje krótką charakterystykę morfologiczną paproci, szczególnie użyteczną ze względu na specyfikę organizacji morfologicznej sporofitowej fazy cyklu życiowego, która objawia się odrębnością budowy, a co za tym idzie – terminologią. Uzupełnieniem tekstu tej części jest schematyczny, czytelny i dobrze objaśniony rysunek liścia makrofilnego paproci oraz tablica zawierająca bardzo dobre rysunki 19 typów położenia kupek (*sori*) i przykłady zróżnicowania morfologicznego zawijki (*indusium*). Dzięki temu orientacja w trudniejszych kwestiach i powołanie w określaniu przynależności taksonomicznej są znakomicie ułatwione, nawet dla osób w tej materii mniej zaawansowanych.

Zasadniczą część wypełniają dichotomiczne klucze do oznaczania; najpierw do poziomu rodziny, a następnie do rodzajów w obrębie poszczególnych rodzin, ułożonych w porządku systematycznym, skroczony, a na kluczach służących identyfikowaniu gatunków.

Oprócz przyjętych epitetów gatunkowych, zgodnych z aktualnymi zasadami *Międzynarodowego Kodeksu Nomenklatury Botanicznej*, w wielu koniecznych przypadkach zamieszczone są nazwy synonimiczne, zapoznające czytelnika z zaistniałymi zmianami, będące zarazem „kompatybilnymi” wobec rangi zastosowanej w innych florach. Ponadto każdy ujęty w kluczu gatunek posiada bardzo skrócony opis, ograniczony tylko do podania trwałości biologicznej, zakresu wysokości sporofitu, pełnego spektrum siedliskowego bądź też preferencji dotyczących występowania w określonych typach zbiorowisk roślinnych, a także regionalizację geograficzną.

Na pozór skromne opisy morfologiczne są według mnie wyraźnie zamierzone przez autora, ponieważ świetnie je uzupełniają bardzo dobre rysunki pokroju i koniecznych detali większości gatunków, dając w sumie wystarczająco użyteczne „narzędzie” identyfikacyjne.

W końcowych fragmentach omawianej publikacji autor starannie zestawiał cytowane piśmiennictwo; utworzył alfabetyczne skorowidze, oddzielnie do nazw taksonów w języku rosyjskim i w języku łacińskim; opracował bardzo czytelne tablice ukazujące rozmieszczenie gatunków; zamieścił barwne zdjęcia fotograficzne arkuszy zielnikowych kilkudziesięciu gatunków paproci. Załączone fotografie są bardzo dobrej jakości, reprodukowane na kredowym papierze, przez co stanowią sporą namiastkę „analizy zielnikowej”, zastępując w pewnym stopniu konieczność bezpośredniej pracy z oryginalnymi okazami zielnikowymi.

Książkę wydrukowano na dobrym papierze, odpowiednio dobraną i zróżnicowaną czcionką, a solid-

na, twarda oprawa zapewne znacznie wydłuży jej trwałość.

Karol LATOWSKI

BOIKO M. F. *Analiz brioflory stepnoy zony Evropy*. Izdatel'stvo Phytosociocentr, Kiev, 1999, 180 str. Cena (nie podano). ISBN 966–7459–29–2.

Praca zawiera wieloaspektową charakterystykę brioflory europejskich terenów stepowych pod kątem jej ogólnych tendencji geograficznych, zaznaczonej strefowości, a także cech regionalnych i lokalnych. Jest częścią rozprawy habilitacyjnej znanego i cenionego za dotychczasowy dorobek badacza mszaków – profesora Uniwersytetu Pedagogicznego w Cherso-niu (Ukraina). Obszar stepów europejskich obejmuje ok. 500 tys. km², a rozciąga się równoleżnikowo wąskim pasem od terenów Rumunii i Mołdawii przylegających do północnych wybrzeży Morza Czarnego, południową Ukrainę, rejon Morza Azowskiego aż po południową część Uralu w Rosji. Typowymi cechami klimatu stepowego jest suche i gorące lato, krótka wiosna, stosunkowo chłodna zima z wiatrami i częstymi ociepleniami, a także częste susze, które w sumie mają przemożny wpływ na szatę roślinną, w tym także brioflorę. Wieloletnie, krytyczne badania autora wykazały, że flora mszaków stepów Europy, po uwzględnieniu 59 gatunków wcześniej tu nie odnotowanych, obejmuje łącznie 310 gatunków. Zważywszy na dużą powierzchnię omawianej strefy, jej brioflora jest stosunkowo uboga, w porównaniu np. z Rosyjską Arktyką (500 gat.), Karpatami Ukraińskimi (653 gat.) czy Polesiem Ukraińskim (368 gat.), ale już wyraźnie zbliżona do brioflory stepowej strefy Ameryki Północnej. (261 gat.).

W strukturze taksonomicznej zwraca uwagę to, że 1 gatunek reprezentuje giewonki (*Phaeoceros laevis*), 17 gatunków należy do wątrobowców, a pozostałe 277 gatunków to mchy (mchy właściwe – 260 gatunków i mchy torfowce – 17 gatunków). Najliczniejszą w gatunki rodzinę stanowią *Pottiaceae* (56 gatunków), *Bryaceae* (31) i *Brachytheciaceae* (20), a 10 najbogatszych rodzin wyczerpuje 70% całej brioflory. Z kolei najbogatszymi rodzajami są: *Bryum* – 24 gatunki, *Sphagnum* – 17 gatunków i *Orthotrichum* – 15 gatunków. Wśród stwierdzonych gatunków, aż u 40 wykazano zróżnicowanie wewnętrzne na 24 odmiany i 31 form, z których to 3 najniższe jednostki autor opisał jako nowe dla nauki [*Leptobryum pyriforme* (Hedw.) Wils. f. *multigemmiferum* Boiko; *Pseudoleskeella nervosa* (Brid.) Nyh. f. *emarginata* Boiko; *Amblystegium riparium* (Hedw.) B. S. & G. f. *bifidinvium* Boiko]. Największą zmienność wyka-

zały: *Ceratodon purpureus*, *Schistidium apocarpum*, *Bryum flaccidum*, *B. caespitium*, *Amblystegium riparium*, *Drepanocladus aduncus* i *Hypnum cupressiforme*.

Wśród dostrzeżonych przez autora zależności zwraca uwagę klinalne zwiększanie się ilościowego udziału mchów ortotropowych względem liczby gatunków mchów plagiotropowych wzdłuż osi północ-południe. Ponadto, w obrębie porównywanych w pracy brioflor z różnych regionów, wyróżnił 3 typy: aridowo-holarktyczny, leśno-paleoarktyczny i północno-paleoarktyczny.

Kolejnym oryginalnym wskaźnikiem zaproponowanym przez autora, a pozwalającym określać prawidłowości z zakresu florystycznej i ekologicznej fitogeografii, wydaje się być wartość będąca ilorzem liczby gatunków *Pottiaceae*: *Amblystegiaceae* (Idf P:A). Bogactwo gatunkowe rodziny *Pottiaceae*, zdaniem Bojki, wyraża w każdej brioflorze jej poziom aridowy, natomiast *Amblystegiaceae* charakter humidowy. Umieszczone w pracy tabelaryczne zestawienie wyliczonych wskaźników potwierdzają założone prawidłowości. Największą wartość tego wskaźnika ma brioflora stepów Niziny Wschodnio-Europejskiej (Idf P:A=2.8), która w klasyfikacji Bojki należy do typu aridowo-holarktycznego. W typie leśno-paleoarktycznym niski wskaźnik (0.8) uzyskuje brioflora Polesia Ukraińskiego, a w typie północno-paleoarktycznym najniższymi wartościami odznacza się flora tundry Niziny Wschodnio-Europejskiej (0.3) i okolic Murmańska (0.4).

Dominującą rolę w badanej florie odgrywają gatunki borealne, lasów liściastych i aridowe, osiągając łącznie 87% (269 gatunków).

W analizie brioflory autor dużo uwagi poświęca ujawnianiu prawidłowości dotyczących struktury morfologicznej, ekologicznych form życiowych ze względu na stosunki wilgotnościowe, trofizmu, warunków świetlnych i chemizmu podłoża.

W opisie etapów tworzenia się stepowej brioflory autor zwraca uwagę na brak w niej gatunków endemicznych. Jedynie *Physcomitrium arenicola* z dużym prawdopodobieństwem można zaliczyć do tej grupy, co zdaje się potwierdzać mapka z punktowym rozmieszczeniem gatunku.

Końcówce fragmenty pracy przeznaczono na opisanie procesów antropogenicznych przemian stepowej brioflory oraz na problemy związane z jej ochroną. Do najrzadszych składników flory mszaków, obejmujących łącznie 114 gatunków, autor zastosował własną, trzystopniową skalę. Przykładowo, do kategorii I zaliczone są gatunki, które wyginęły na omawianym obszarze bądź też prawdopodobnie wy-

ginęły, ponieważ w ostatnich 50–70 latach nie udało się ich ponownie stwierdzić. Należy tu 15 gatunków: *Sphagnum papillosum*, *S. capillifolium*, *S. warnstorffii*, *S. fuscum*, *S. contortum*, *S. cuspidatum*, *Pseudophemerum nitidum*, *Phascum curvicolle*, *Eucladium verticillatum*, *Bryum weigelii*, *Bartramia ithyphylla*, *Fontinalis antipyretica*, *Lescurea incurvata*, *Amblystegium tenax*, *Rhynchostegiella tenella*.

Na podstawie danych briologicznych, w stepowej strefie Ukrainy powołano do życia kilka rezerwatów; opracowano materiały dla planowanych dwóch parków narodowych i 19 dalszych rezerwatów.

Omówiona praca odznacza się ogromem wykorzystanego piśmiennictwa przedmiotu, liczącego blisko 300 pozycji. Ze względu na wszechstronność fitogeograficznej i ekologicznej analizy brioflory stepów Europy, nosi znamiona monografii florystycznej. Jedyną barierą w szerokim rozpowszechnieniu jej interesujących wyników może być to, że napisana jest w języku rosyjskim, szczęśliwie jednak z dość obszernym, kilkustronicowym streszczeniem angielskim. Pełniejsze wykorzystanie interesujących wyników mogłoby mieć miejsce, gdyby zestawienia tabelaryczne miały również tłumaczenia na jęz. angielski.

Karol LATOWSKI

GREVEN H. *Grimmias of the world*. Backhuys Publishers, Leiden, 2003, 247 str., 93 ryc. Opr., format 16,5 × 24,5 cm. Cena: 72 EURO. ISBN 90-5782-127-3.

Grimmia Hedw. jest dużym, kosmopolitycznym rodzajem mchów ortotropowych, który od dawien dawna cieszył się złą sławą wśród briologów. Wyjątkowo duża zmienność fenotypowa, mająca najczęściej ekologiczne uwarunkowanie, zawsze kusiła badaczy do opisywania nowych gatunków bądź taksonów wewnątrzgatunkowych, tak że w ciągu dwóch wieków opisano pod tą nazwą rodzajową ponad 800 taksonów. Rodzaj ten doczekał się wielu regionalnych opracowań taksonomicznych, a dwa lata temu J. Muñoz i F. Pando opublikowali światowy synopsis taksonów *Grimmia*¹, w którym wyróżnili 71 gatunków. Obecnie trafia do rąk briologów drugie światowe opracowanie tego rodzaju, przygotowane przez holenderskiego badacza Henka Grevena, który zajmuje się nim od lat i poświęcił mu wiele opracowań cząstkowych.

Czytelnika spodziewającego się monograficznego opracowania w pełnym tego słowa znaczeniu spotka rozczarowanie. W rzeczywistości omawiana książka jest przeglądem gatunków ułożonych w po-

¹ Patrz recenzja R. Ochry, *Wszechświat* 102: 300–301 (2001).

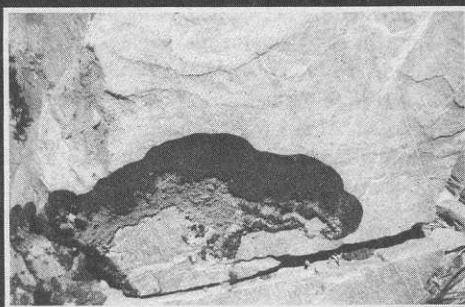
rzędu alfabetycznym, zawierającym bardzo krótkie opisy (faktycznie diagnozy) każdego z nich, dla przejrzystości prezentujące charakterystykę poszczególnych cech w osobnych akapitach. Taka forma opisu jest na pewno wygodna dla przedstawienia cech diagnostycznych, lecz uderza schematycznością i monotonią. W krótkim tekście towarzyszącym opisom dyskutowany jest status danego gatunku, podany typ i najważniejsze synonimy (bez cytowania danych bibliograficznych), najważniejsza literatura oraz informacje o rozmieszczeniu geograficznym zestawione według schematu zaproponowanego w *Index muscorum*. Są one bardzo lakoniczne i sprowadzają się tylko do podania nazwy całego kontynentu, a w przypadku Azji, Afryki i Ameryki Południowej ich określonych części. Tekstowi towarzyszy pełnostronowa tablica z rycinami najważniejszych cech diagnostycznych, chociaż faktycznie często ich dobór jest przypadkowy, gdyż brak ilustracji najważniejszych detali, np. przekrojów poprzecznych przez żebro, które w tym rodzaju mają istotne znaczenie taksonomiczne. W większości przypadków ryciny reprodukowane są z rozmaitych opracowań, stąd też trudno dopatrzyć się w szacie ilustracyjnej książki jednolitego stylu i jakiejś konsekwencji w prezentowaniu cech. Niestety, autor nie zaznacza bezpośrednio przy tablicach źródła, z którego zostały zaczerpnięte. Wymienia je tylko na str. 17, ale nie wyjaśnia, czy uzyskał pozwolenie na reprodukcje rycin, a jeśli tak, to trudno tu znaleźć jakieś nawet zdawkowe podziękowanie za tę przysługę. Na pewno autor nie zabiegał o zgodę na reprodukcję ryciny nowozelandzkiej *Grimmia asperitricha*, opublikowanej w 1993 r. w *Botanostephane korasiana*. Jest to co najmniej dziwna praktyka ze strony poważnego holenderskiego wydawnictwa, zwłaszcza że to najczęściej krajom spoza Europy Zachodniej zarzuca się wszelkie formy piractwa. W sumie omawiana książka została przygotowana dokładnie według tego samego schematu, jak wcześniejsza książka tego autora poświęcona rodzajowi *Grimmia* w Europie.²

Zasadniczy tekst prezentujący przegląd gatunków poprzedza krótka część wstępna, w której autor daje bardzo pobieżny i ogólnikowy zarys klasyfikacji rodzaju *Grimmia*. Powtarza on nagminnie spotykane błędy wynikające z ignorowania istniejących typizacji nazw podrodzajów. Z sobie tylko wiadomych powodów nie uwzględnił tu bardzo ważnej i charakterystycznej grupy określanej jako subg. *Litoneurum* I.

² Patrz recenzja R. Ochtyry, *Fragmenta Floristica et Geobotanica Series Polonica* 3: 427–428 (1996).

GRIMMIAS OF THE WORLD

HENK C. GREVEN

Backhuys Publishers

Hagen. W dalszej części podany jest krótki przegląd cech morfologicznych i anatomicznych, omówione rozmieszczenie geograficzne z podaniem w formie tabelarycznej występowania każdego gatunku na poszczególnych kontynentach oraz słowniczek terminologiczny. Najistotniejsze w tej części książki są kontynentalne klucze do oznaczania gatunków, przy czym gatunki antarktyczne zestawione są w kluczu dla Ameryki Południowej i Środkowej.

Autor ogółem akceptuje w badanym rodzaju 93 gatunki, z których 4 opisuje jako nowe dla nauki: *G. lesherae* i *G. shastai* z Ameryki Północnej oraz *G. maunakeaense* i *G. mauense* z Hawajów. Pomijając nowo opisane gatunki, uderza duża rozbieżność w liczbie gatunków uznanych przez autora a liczbą podaną przez Muñoza i Pando w ich światowym przeglądzie omawianego rodzaju. Różnice takie w systematyce nie są niczym nadzwyczajnym, chociaż niekiedy odmiennosc interpretacji może być zastanawiająca. W paru wypadkach autor niniejszego opracowania ma rację uznając takie gatunki jak *G. asperitricha*, *G. crassifolia*, *G. grisea*, *G. herzogii* czy *G. khasiana*, które przez Muñoza i Pando zostały uznane za tożsame z *G. australis*, *G. poecilostoma* i *G. longirostris*. Z

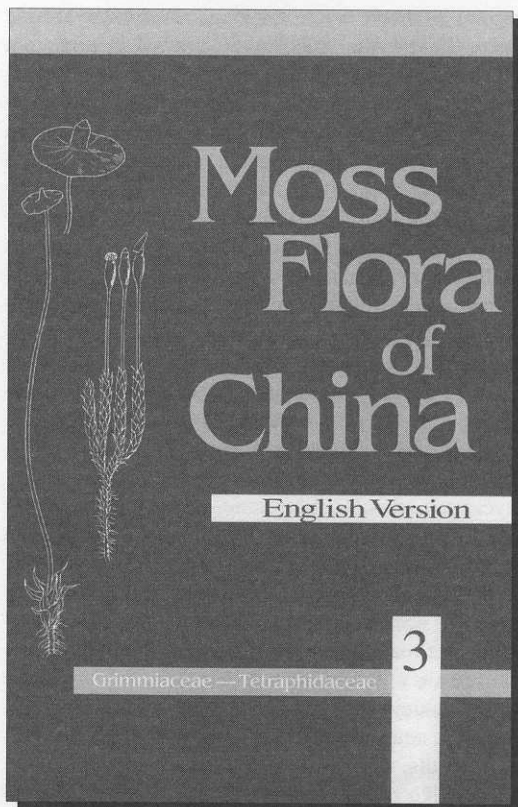
drugiej jednak strony trudno zaakceptować traktowanie przez Grevena jako odrębne gatunki *G. abyssinica*, *G. stolonifera*, *G. brittoniae*, *G. arizonae* czy *G. bernoullii*, które z całą pewnością są konspecyficzne z *G. fuscolutea*, *G. orbicularis*, *G. funalis*, *G. pilifera* i *G. ovalis*. Zupełnie niezrozumiałe jest również uznanie *Racomitrium macounii* za gatunek identyczny z *Grimmia attenuata*. Faktycznie *G. attenuata* jest nazwą nieuprawnioną i poprawnie gatunek ten powinien nazywać się *G. arcuatifolia*, zaś *Racomitrium macounii* jest wybitnym i powszechnie akceptowanym gatunkiem. Antarktyczny endemit *G. lawiana* z całą pewnością nie należy do rodzaju *Grimmia*, a do rodzaju *Coscinodon* (najprawdopodobniej gatunek ten jest tożsamy z arktycznym *C. hartzii*), a przedstawiona przez autora oryginalna rycina jest zupełnie nierealistyczna i absolutnie nie oddaje cech tego gatunku.

Opracowanie może budzić uczucie sporego niedosytu, a nawet rozczarowania. Nie nosi ono zupełnie cech rewizji, a tym bardziej monografii taksonomicznej, gdyż nie zawiera wielu elementów jakie powinny cechować tego typu opracowania. Brak jest więc szczegółowych opisów, typizacji nazw, omówienia zmienności i pokrewieństw poszczególnych gatunków, dokładnych danych ekologicznych i fitogeograficznych, cytowań badanych okazów czy nawet przeglądu historii taksonomicznej rodzaju. Jest to na pewno przydatne źródło informacji, zwłaszcza o gatunkach egzotycznych, ułatwiające pobieżną identyfikację zebranych materiałów, ale na prawdziwą monografię tego rodzaju zapewne przyjdzie jeszcze trochę poczekać.

Ryszard OCHYRA

GAO CHIEN, CROSBY M. R., SI HE (red.), *Moss flora of China. English Version. Volume 3. Grimmiaceae – Tetraphidaceae*. Science Press, Beijing – New York, Missouri Botanical Garden, St. Louis, 2003, viii + 141 str., 32 tablice (146–177), 102 mapy. Opr., format 22,0 × 28,5 cm. Cena: 85 USD. ISBN 7–03–011096–/Q:1232; 1–930723–18–0 (Vol. 3); 0–915279–72–X (cała seria).

Z dużym zadowoleniem należy odnotować fakt wyjątkowej regularności w publikowaniu anglojęzycznej wersji Flory mchów Chin. W ciągu niespełna 5 lat ukazały się drukiem 4 obszernie tomy¹, z których ostatni właśnie trafia do rąk czytelników. Jest on fa-

ktycznie trzecim tomem w przyjętej numeracji całego dzieła, opartym na wydanym w 2000 r. analogicznym tomie wersji chińskiej². Obejmuje on 7 rodzin mchów ortotropowych: *Grimmiaceae*, *Ephemeraeaceae*, *Funariaceae*, *Splachnaceae*, *Oedipodiaceae*, *Tetraphidaceae* i *Splachnobryaceae*. Ta ostatnia rodzina obejmuje w Chinach tylko 1 rodzaj *Splachnobryum* z dwoma gatunkami, który w wersji chińskiej zaliczany był zgodnie z tradycyjnym broterusowskim ujęciem do *Splachnaceae*. Ponadto omawiany tom zawiera uzupełnienie do rodzaju *Gymnostomiella* z *Pottiaceae*, a mianowicie *G. longinervis*, gatunek wcześniej także umieszczany w *Splachnaceae*. Zmienił się również nieco skład autorski tomu, który uzupełniony został przy każdej rodzinie o Si He i D. H. Vitta (*Grimmiaceae*). Ubył natomiast Wu Yu-huan, jeden ze współautorów wersji chińskiej.

Podobnie jak w poprzednio wydanych tomach, również i w tym istnieją pewne różnice w ujęciach ta-

¹ Patrz recenzja R. Ochyry, *Wiadomości Botaniczne* 44(3–4): 92–93 (2000); 46(1–2): 94–95 (2002); 47(1–2): 116–118 (2003).

² Patrz recenzja R. Ochyry, *Fragmenta Floristica et Geobotanica Polonica* 9: 48 (2002).

ksonomicznych poszczególnych rodzajów i gatunków między wersjami chińsko- i anglojęzyczną. W tym akurat tomie są one niewielkie i właściwie równoważą się tak, że ostateczna liczba gatunków (102) i rodzajów (21) jest identyczna, a w omawianej wersji doszła tylko jedna rodzina *Splachnobryaceae* w wyniku wydzielenia *Splachnobryum* ze *Splachnaceae*. Ponad połowę obecnego tomu zajmuje duża i trudna pod względem taksonomicznym rodzina *Grimmiaceae*, która w Chinach liczy 55 gatunków należących do 6 rodzajów. Dwa z nich, *Grimmia* i *Racomitrium* obejmują w sumie aż 45 gatunków, w tym pierwszy 23 a drugi 22 gatunki. Dwie dalsze rodziny, *Funariaceae* i *Splachnaceae*, są znacznie uboższe i mają tylko po 19 gatunków w 5 i 4 rodzajach, zaś pozostałe obejmują od 1 do 4 gatunków. Wszystkie rodziny z wyjątkiem *Grimmiaceae* są raczej łatwe i dobrze zbadane pod względem taksonomicznym, więc prezentowane tu ujęcia nie są zaskakujące, lecz dobrze ugruntowane w literaturze briologicznej. Dlatego też omawiany tom nie przynosi żadnych nowości taksonomicznych i nomenklatorycznych, a większość rodzajów czy rodzin doczekała się dobrych opracowań monograficznych, bądź globalnych bądź w skali regionu.

Zaproponowane we Florze ujęcia dwóch trudnych rodzajów *Grimmia* i *Schistidium* oparte są na opublikowanej w 1986 r. rewizji Cao Tonga i D. H. Vitta. Od tego czasu dokonał się jednak istotny postęp w badaniach taksonomicznych i nomenklatorycznych nad tymi rodzajami, co niestety nie znalazło odbicia w obecnym opracowaniu. Dotyczy to w szczególności rodzaju *Schistidium*, a zwłaszcza grupy *S. apocarpum*, która w 1996 r. doczekała się znakomitej monografii H. H. Bloma w Skandynawii³, zawierającej jasnej koncepcji o znaczeniu uniwersalnym. Wielka szkoda, że nie została podjęta próba przeniesienia niektórych ujęć na grunt azjatycki, zwłaszcza że wiele z nich zostało przetestowanych z bardzo dobrymi wynikami w wielu częściach Europy. Dyskutując problemy taksonomiczne samego *S. apocarpum* autorzy stwierdzają, że istniejąca koncepcja tego gatunku jest zbyt szeroka i dalsze badania są niezbędne. W tym kontekście zupełnie niezrozumiałe jest kompletne przemilczenie szeroko znanej i akceptowanej monografii Bloma, prezentującej właśnie alternatywną koncepcję tego kompleksu. Można oczywiście nie akceptować wyników badań innych badaczy, ale naukowa rzetelność i szacunek wobec użytkownika własnego opracowania wymagają przynaj-

mniej wzmianki, że istnieją inne ujęcia, jeśli już nie chce się podejmować merytorycznej dyskusji. A w tym przypadku jest to o tyle istotne, że Blom podaje z Chin takie taksony jak *Schistidium elegantulum*, *S. lancifolium*, *S. papillosum*, *S. subjulaceum* i *S. trichodon* var. *nutans*, o których nie ma we Florze żadnej wzmianki. Autor ten zaprezentował też zupełnie inną interpretację taksonomiczną *S. strictum*, która w niniejszej Florze jest tradycyjnie szeroka i niezgodna z ujęciem tego gatunku przez Bloma. Nie jest to zresztą jedyny przypadek dziwnej niechęci autorów do cytowania innych badaczy. Nie ma tu na przykład żadnej wzmianki o znakomitej rewizji grupy *Racomitrium canescens* A. A. Frisvolla z 1983 r., mimo że proponowana przez tego autora koncepcja tego kompleksu została akurat w niniejszej Florze w pełni zaadoptowana.

Chociaż formalnie klasyfikacja wewnątrzrodzajowa nie jest uwzględniana w tej Florze, autorzy dyskutują podział rodzaju *Grimmia* na podrodzaje, będący faktycznie starą i ciągle akceptowaną klasyfikacją I. Hageny z 1909 r., spopularyzowaną i rozpropagowaną przez V. F. Brotherusa w drugim wydaniu mchów w *Die Natürlichen Pflanzenfamilien*. Stąd pewne zdziwienie może budzić stwierdzenie, że E. Nyholm we Florze mchów krajów nordyckich z 1998 r. zaprezentowała nową klasyfikację wewnątrzrodzajową *Grimmia*. Jej oryginalność polega faktycznie na redukcji podrodzajów do rangi sekcji. Natomiast autorzy omawianej Flory nie zwrócili uwagi na poprawność nazewnictwa wyróżnionych podrodzajów *Grimmia* wynikającą z typizacji ich nazw. Z tego powodu akceptowany przez nich podrodzaj *Litoneuron* I. Hagen (poprawnie *Litoneurum*) winien nosić nazwę subg. *Guembelia* (Hampe) Schimp., gdyż nazwa ta jest typowana przez *Grimmia ovalis*, która zaliczana jest przez autorów do podrodzaju *Litoneuronum*. Natomiast właściwa nazwa dla wyróżnionego przez nich podrodzaju *Guembelia* jest subg. *Orthogrimmia* Schimp.

Podobnie jak w poprzednich tomach cytowane są najczęściej typy nomenklatoryczne akceptowanych oraz synonimowych nazw gatunkowych. Często też podane są zielniki, w których przechowywane są okazy-typy, a czasami wymienieni są też autorzy lektotypizacji nazw. Niestety panuje tu daleką idącą niekonsekwencja i wielu przypadkach brak jest takich informacji, mimo że typowanie nazw zostało przedstawione w osobnych publikacjach. Dotyczy to zwłaszcza wielu nazw gatunkowych w rodzaju *Racomitrium*, np. *R. lanuginosum*, *R. crispulum*, *R. sudeticum*, *R. microcarpon*, *R. heterostichum*, *R. canescens*, *R. ericoides* (A. A. Frisvoll) czy *R. aciculare* (H. Bednarek-Ochyra i R. Ochyra). Również same typy nie zawsze cytowane są poprawnie i w zgodności

³ Patrz recenzja R. Ochyry, *Fragmenta Floristica et Geobotanica Series Polonica* 4: 401–402 (1997).

z danymi w protologach. Dotyczy to w szczególności starych nazw gatunków opisanych przez J. Hedwiga w 1801 r. w *Species muscorum frondosorum*, dziele będącym punktem wyjściowym nomenklatury mchów. Dla wielu nazw podane jest ogólnie, że typ jest europejski, co nie zawsze odpowiada prawdzie, gdyż na przykład jeden ze syntypów *Splachnum rubrum* pochodzi ze Syberii, a *Tetraplodon urceolatus* z Grenlandii. Typ *Tetradontium brownianum* cytowany jest z „England: near Edinburgh”, co na pewno może być szokujące dla mieszkańców Wysp Brytyjskich. Gwoli ścisłości należy również dodać, że lektotypizacji *Grimmia apocarpa* dokonała w 1980 r. B. Bremer, a nie Cao Tong i D. H. Vitt w 1986 r. Uchybienia te nie mają być może pierwszorzędного znaczenia, ale skoro zdecydowano się na podawanie tego typu danych, to powinno się robić to dokładnie i precyzyjnie, gdyż nie każdy użytkownik sięga do oryginalnych źródeł.

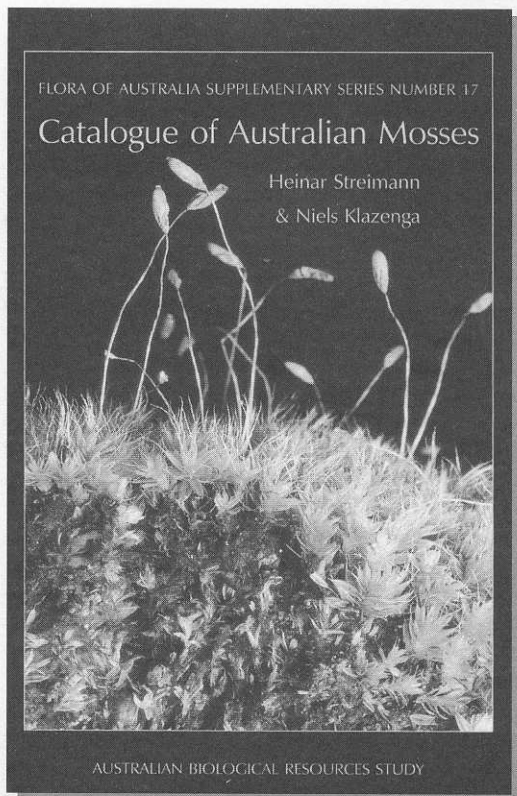
Informacje odnośnie do ogólnego rozmieszczenia geograficznego nie zawsze są kompletne i często nie uwzględniają nowych danych. Na przykład nie ma wzmianki o występowaniu *Grimmia atrata* w Ameryce Południowej, *G. fuscolutea* w Afryce tropikalnej i na Antarktydzie czy *G. reflexidens* i *Racomitrium sudeticum* na Antarktydzie. Z uporem jest też powtarzana błędna informacja o występowaniu *Racomitrium fasciculare* w Ameryce Południowej, Australii i na Nowej Zelandii. Faktycznie okazy z Ameryki Południowej podane pod tą nazwą przez W. Wilsona i Hookera w 1847 we *Flora antarctica* zostały opisane przez C. Müllera jako osobny gatunek *R. symphyodontum*, który należy do grupy *R. crispulum*, podobnie jak okazy podane przez W. Wilsona w 1859 we *Flora tasmanica*.

W sumie niniejszy tom stanowi ważny i wartościowy przyczynek do azjatyckiej briologii, a dla chorologów stanowi znakomite źródło informacji o lokalnym rozmieszczeniu gatunków na ogromnym terytorium Chin. Na pewno więc zwolenników tej serii nie trzeba będzie przekonywać do zakupu kolejnego tomu.

Ryszard OCHYRA

STREIMANN H., KLANZENG N. *Catalogue of Australian mosses*. Flora of Australia Supplementary Series Number 17. Australian Biological Resources Study, Canberra, 2003, 259 str. Miękką opr., format 17,5 × 25,0 cm. Cena: A\$ 33,00. ISBN 0 642 658251 (niniejszy tom); 1323–2169 (cała seria).

W trzynaste lat po opublikowaniu przez H. Streimanna i J. Curnow katalogu mchów Australii¹ do rąk briologów trafia nowe wydanie tego dzieła.

Nad jego przygotowaniem przez wiele lat pracował pierwszy z tych autorów, ale niestety jego przedwczesna śmierć w 2001 r. sprawiła, że ostatecznie katalog przygotował do druku N. Klazenga, jeden z przedstawicieli młodszej generacji australijskich briologów. Niestety nie uwzględnił on wielu danych przekazanych wcześniej Streimannowi, co zaowocowało szeregiem niekonsekwencji, czy wręcz błędów w ostatecznej wersji katalogu.

Obecne wydanie znacznie odbiega od swego pierwowzoru. Po pierwsze uwzględnia ono tylko mchy samego kontynentu oraz wysp Howe i Macquarie, które pod względem administracyjnym należą do Nowej Południowej Walii i Tasmanii. Wyłączone natomiast zostały tzw. „terytoria zewnętrzne”, na które składają się wyspy Norfolk, Christmas, Cocos i Heard. Po wtóre, autorzy zrezygnowali z cytowania danych źródłowych dla poszczególnych gatunków sprzed 1989 r. Dzięki temu katalog został znacznie „odchudzony”, ale ta forma sprawia, że użytkownicy

¹ Patrz recenzja R. Ochyry, *Kosmos* (Warszawa) 39: 480–481 (1990).

potrzebujący takich danych ciągle będą musieli sięgać po pierwsze wydanie. Natomiast uwzględnione są dane z literatury z ostatniej dekady, co sprawia, że oba wydania zawierają kompletną bibliografię do muskoflory Australii.

Autorzy wszelkich katalogów czy wykazów roślin z danego obszaru stoją zawsze przed trudnym wyborem ujęć systematycznych dla określonych taksonów, co często jest zadaniem niełatwym, zwłaszcza gdy nie są oni specjalistami w danych grupach. Podobnie jest i tutaj, chociaż może uderzać brak konsekwencji w akceptowaniu określonych koncepcji. Na przykład autorzy uznają większość rodzajów w rodzinie *Pottiaceae* zaproponowanych przez R. H. Zandera w 1993 r., ale zarazem zaskakujące jest konserwatywne ujęcie rodzaju *Tortula* Hedw., do którego włączyli powszechnie dziś akceptowany rodzaj *Syntrichia* Brid. Podobnie połączyli wybitny rodzaj *Pseudocrossidium* R. S. Williams z rodzajem *Barbula* Hedw.

Niekiedy decyzje autorów są niezrozumiałe, gdyż prezentują oni wręcz nieprawdziwe informacje powołując się na oryginalne źródła. Aby nie być gołosłownym wystarczy podać przykład *Racomitrium emersum* (Müll. Hal.) A. Jaeger, który autorzy traktują za tożsamy z *R. crispulum* (Hook. f. & Wilson) Hook. f. & Wilson, przypisując to ujęcie A. A. Frisvollowi, który wszakże w swej monografii z 1988 r. uznaje go, zgodnie zresztą z prawdą, za wybitny gatunek. Autorzy wyróżniają rodzaj *Verrucidens* Cardot i piszą, że włączenie go do rodzaju *Dicranoweisia* Lindb. ex Milde nie zostało nigdzie zaakceptowane, w czym mijają się z prawdą, gdyż akurat w najnowszym wykazie mchów świata ta koncepcja w pełni akceptowana. Inna rzecz, że nawet akceptując rodzaj *Verrucidens*, należy dodać, że *V. tortifolius* (Hook. f. & Wilson) Reimers jest błędnie podany z wyspy Macquarie i w rzeczywistości gatunek ten jest endemiczny dla wyspy Kerguelen, zaś australijski materiał należy do *Dicranoweisia antarctica* (Hook. f. & Wilson) Kindb. Poprawną nazwą dla *Leucobryum aduncum* Doz. & Mol. var. *scalare* (Müll. Hal.) A. Eddy jest *L. aduncum* var. *tjibodense* (M. Fleisch.) Ochyra. *Argyrobryum* Hampe jest jak najbardziej ważnie opublikowaną nazwą rodzajową, ale autorzy zupełnie ją pomijają, mimo że została użyta dla *A. subrotundum* Hampe, gatunku opisanego z Australii. *Rhynchostegium campylioides* Broth. & Watts traktowane jest jako synonim *Campyllum polygamum* (Schimp.) Lange & C. E. O. Jensen, podczas gdy w katalogu ten ostatni gatunek zaliczany jest do rodzaju *Drepanocladus* (Müll. Hal.) G. Roth. *Hypnum contiguum* Hook. f. & Wilson jest błędnie umieszczony w synonimach *Sanionia un-*

cinata (Hedw.) Loeske, gdyż faktycznie takson ten należy do rodzaju *Sematophyllum* Mitt. jako *S. subhumile* (Müll. Hal.) M. Fleisch. var. *contiguum* (Mitt.) B. C. Tan. *Dicranella jamesonii* (Mitt.) Broth. jest ponad wszelką wątpliwość identyczna z *D. hookeri* (Müll. Hal.) Cardot i tego ujęcia taksonomicznego nikt dzisiaj nie kwestionuje. Podobnych niekonsekwencji można podać o wiele więcej i dlatego użytkownicy powinni podchodzić z dużą ostrożnością do ujęć taksonomicznych prezentowanych w tym katalogu.

Główną część opracowania zajmuje wykaz 1074 akceptowanych gatunków. W osobnych rozdziałach znajdują się wykazy taksonów o niepewnym statusie taksonomicznym, taksony wątpliwe i wykreślone z flory Australii oraz wykaz nazw nieważnie opublikowanych. Ten ostatni obejmuje aż 432 *nomina nuda*, które zostały użyte dla rozmaitych gatunków i odmian i których oryginalne materiały nigdy nie zostały zbadane i ocenione od strony taksonomicznej.

Nowy katalog mchów Australii jest cennym przyczynkiem do literatury briologicznej. Oddaje on dobrze aktualny stan badań nad muskoflorą antypodów i zarazem uświadamia użytkownikom, jak wiele pozostało do zbadania na tym obszarze od strony taksonomicznej. Krytycznej rewizji wymaga nie tylko wiele taksonów opisanych z Australii, ale także niektóre gatunki północne, które z całą pewnością zostały błędnie podane z Australii, np. *Racomitrium obtusum* (Brid.) Brid. czy *R. heterostichum* (Hedw.) Brid.

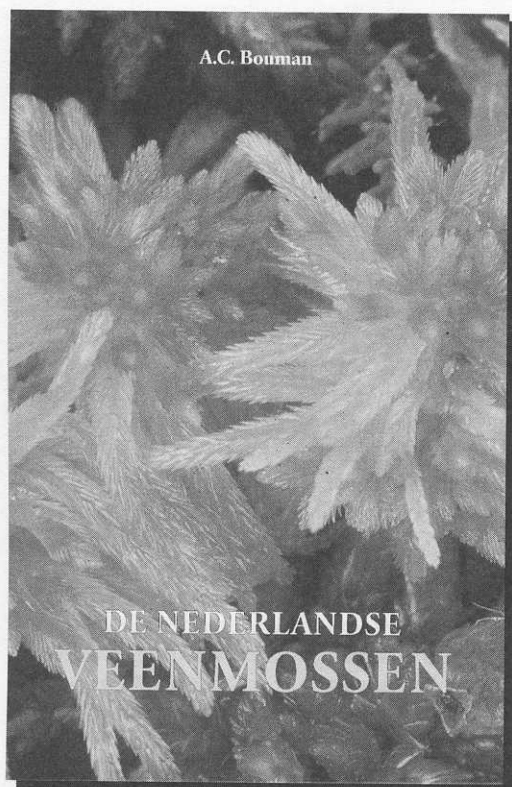
Ryszard OCHYRA

BOUMAN A. C. (współpraca: A. C. A. M. VAN DER PLUIM, G. G. DIRKSE), *De Nederlandse veenmossen. Flora en verspreidingsatlas van de Nederlandse Sphagnopsida*. Natuurhistorische Bibliotheek Nr. 70, Lecturis BV, Eindhoven, 2002, 150 str., 33 ryc., 30 map, 19 wielobarwnych fotografii. Opr., format 25,2 × 17,5 cm. Cena: 30 EURO. ISBN 90-5011-162-9.

Niniejsze opracowanie stanowi trzecią część Flory mszaków Holandii, na którą składają się dwa wcześniej opublikowane tomy poświęcone mchom A. Touwa i W. V. Rubersa z 1989 r.¹ oraz wątrobowcom i glikom S. R. Gradsteina i H. M. H. van Melicka z 1996 r.² Podobnie jak te dwa tomy, również i ten jest nie tylko kluczem do oznaczania holenderskich torfowców, ale zarazem atlasem ich rozmiesz-

¹ Patrz recenzja R. Ochyry, *Fragmenta Floristica et Geobotanica* 37: 272 (1992).

² Patrz recenzja R. Ochyry, *Fragmenta Floristica et Geobotanica Series Polonica* 4: 395 (1997).

czenia w tym kraju. Zasięg każdego gatunku przedstawiony jest na mapach punktowych w dziesięciokilometrowej siatce kwadratów, przy czym autorzy zastosowali tu różne typy sygnatur na oznaczenie stanowisk pochodzących sprzed i po 1950 r. oraz notowanych w obu tych przedziałach czasowych.

Jak przysłało na kraj wybitnie nizinny, w którym sporą powierzchnię zajmują bagna, torfowiska i wrzosowiska, flora torfowców Holandii jest bogata i liczy 30 gatunków. Podobnie jak w całej zachodniej i środkowej Europie do najpospolitszych gatunków należą tu *Sphagnum fallax* (Klinggr.) Klinggr., *S. capillifolium* (Ehrh.) Hedw., *S. cuspidatum* Hoffm., *S. squarrosum* Crome, *S. denticulatum* Brid., *S. palustre* L. i *S. fimbriatum* Wilson oraz, co jest zaskakujące, *S. papillosum* C. E. O. Jensen i *S. subnitens* Russ. & Warnst. Natomiast najrzadziej obserwowane są: *S. pulchrum* (Lindb. ex Braithw.) Warnst., *S. angustifolium* (Warnst.) C. E. O. Jensen, *S. quinquefarium* (Lindb. ex Braithw.) Warnst., *S. centrale* C. E. O. Jensen i *S. girgensohnii* Russ., które znane są z pojedynczych stanowisk. Kilka częstych w Europie środkowej gatunków, np. *S. warnstorffii* Russ., *S. obtusum* Warnst. czy *S. lindbergii* Schimp. nie zostało jeszcze

stwierdzonych w Holandii, ale ponieważ ich występowanie w tym kraju jest bardzo prawdopodobne, autor zamieścił ich opisy i uwzględnił w kluczach do oznaczania, aby ułatwić potencjalnym odkrywcom ich identyfikację.

Książka oparta jest na bardzo bogatym materiale faktycznym. Autor i współpracujący z nim nad niektórymi grupami dwaj inni badacze przestudiowali ponad 11 tys. okazów torfowców zdeponowanych we wszystkich instytucjonalnych zielnikach w Holandii oraz będących w posiadaniu wielu osób prywatnych. W krótkiej części wstępnej omówiona jest ekologia torfowców i zajmowane przez nie siedliska w różnych typach torfowisk, wrzosowisk i formacji trawiastych, dyskutowane jest ich rozmieszczenie, opisana budowa morfologiczna i anatomiczna oraz podane uwagi na temat zbierania i przechowywania tych roślin. Zamykają ją słowniczek terminologiczny, zawierający definicje wszystkich użytych w opisach terminów i cech, z których wiele zostało zilustrowanych na osobnej tablicy oraz 2 klucze do oznaczania: jeden ogólny do wszystkich gatunków oraz drugi do sekcji. Ten ostatni oraz dalsze klucze do oznaczania gatunków w obrębie sekcji w części opisowej Flory są bardzo pomysłowo skonstruowane i ich idea warta jest upowszechnienia. Są one dwukolumnowe i lewa kolumna zawiera typowy klucz dychotomiczny, zaś prawa ilustracje najważniejszych cech diagnostycznych z każdej pary tez i antytez. Dzięki temu nikt nie powinien mieć najmniejszych kłopotów z interpretacją danej cechy, co jest szczególnie ważne dla mniej zaawansowanych użytkowników.

Część opisowa wypełnia przeważającą część książki. Zawiera ona przegląd wszystkich gatunków torfowców rosnących w Holandii ułożonych według sekcji. Wszystkie sekcje i gatunki są szczegółowo opisane od strony morfologicznej i anatomicznej. Dla nazw akceptowanych podane są dane bibliograficzne oraz najważniejsze synonimy, ale te ostatnie bez cytatów bibliograficznych. Opisy gatunków są bardzo szczegółowe, przy czym poszczególne struktury scharakteryzowane są w osobnych akapitach. Ponadto omówione są: ogólny zasięg geograficzny, rozmieszczenie w Holandii, które zilustrowane jest także na mapach punktowych, z podaniem najstarszych zbiorów z tego kraju, ekologia, cechy diagnostyczne, cechy różniące je od innych gatunków, a w wielu wypadkach całość zamykają rozmaite uwagi i komentarze taksonomiczne i nomenklatoryczne.

Przyjęte przez autora koncepcje taksonomiczne są dobrze ugruntowane w literaturze i nie stanowią żadnego zaskoczenia. Autor nie wyróżnia żadnych taksonów wewnątrzgatunkowych, a w trudnej i pod

względem taksonomicznym bardzo skomplikowanej sekcji *Subsecunda* (Lindb.) Schimp. wyróżnia 4 podstawowe gatunki, traktując *S. rufescens* (Nees & Hornsch.) Warnst. i *S. inundatum* Russ. jako tożsame ze *S. denticulatum*. Nazewnictwo gatunków jest wysoce poprawne i odpowiada aktualnie obowiązującym standardom. Można mieć tylko pewne zastrzeżenia do danych bibliograficznych *S. fimbriatum*. Autor podaje, że Wilson opisał ten gatunek w *Cryptogamic Botany of the Antarctic Voyage*, którego redaktorem jest William J. Hooker. Faktycznie publikacja ta jest wyciągiem części poświęconej roślinom zarodnikowym z *Flora Antarctica*, dzieła zredagowanego przez Josepha D. Hookera, które ukazało się drukiem w 1847 r., zaś data publikacji *Cryptogamic Botany* do dziś budzi kontrowersje i powszechnie przyjmuje się, że ten reprint mógł być wydany również w 1847 r.

Książka prezentuje się nienagannie od strony edytorskiej. Gdyby nie bariera językowa, która na pewno będzie poważną przeszkodą w posługiwaniu się tą Florą poza granicami Holandii, można by ją polecić polskim użytkownikom jako bardzo dobry, w pełni nowoczesny klucz do oznaczania torfowców, gdyż prawie wszystkie gatunki tu opisane rosną również w naszym kraju.

Ryszard OCHYRA

JUKONIENE I. *Lietuvos kiminai ir žaliasios samanos*. Botanikos instituto leidykla, Vilnius, 2003, 402 str., 163 ryc. Opr., format 25,0 × 16,7 cm. Cena: (nie podano) ISBN 9986-662-18-4.

Litwa należy do słabiej poznanych pod względem briologicznym krajów w Europie, pomimo że badania mszaków sięgają tu swymi korzeniami jeszcze lat 80. osiemnastego wieku, kiedy to pierwsze wzmianki o mchach litewskich opublikowane zostały we Florach J. Giliberta z 1781 r. i S. B. Jundziłła z 1791 r. To ostatnie dzieło ma duże znaczenie dla polskiej briologii, gdyż po raz pierwszy wprowadzone w nim zostały polskie nazwy dla kilku pospolitych rodzajów mchów, m.in. torfowiec (*Sphagnum*), rokieł (*Hypnum*), zdrojek (*Fontinalis*) czy płonnik (*Polytrichum*). Z racji bardzo bliskich związków historycznych Litwy z Polską, polscy badacze wyraźnie zaznaczyli swój udział w badaniach flory mchów tego kraju, a szereg danych opublikował J. Jundziłł w 1830 r. we Florze ziem wschodnich dawnej Rzeczypospolitej, a w 1908 r. K. Szafnagel wydał pierwszą *stricto* briologiczną pracę o mchach tego kraju. Dane o mchach Litwy można również znaleźć we florze Gór Ponarskich J. Mowszowicza z 1938 r. oraz w notatce Z. Czubińskiego o mchach Wileńszczyzny z 1946 r.

Właściwym inicjatorem badań briologicznych na Litwie był A. Minkievicius, który w latach 30. ubiegłego wieku wydał pierwsze katalogi mchów, a w 1955 r. pierwszy i jedyny przewodnik do oznaczania mchów tego kraju. Po długiej przerwie badania briologiczne litewskiej brioflory kilkanaście lat temu podjęła I. Jukoniene, a efektem jej pracy jest omawiana tu Flora mchów.

Litwa jest krajem nizinnym, bardzo monotonnym pod względem geologicznym i prawie zupełnie pozbawionym wychodni skalnych, co ma przemożny wpływ na bogactwo muskoflory. Autorka stwierdziła w tym kraju 335 gatunków i jest to liczba zbliżona do liczby gatunków w sąsiedniej Białorusi (333 gat.) oraz Łotwie (388 gat.) i znacznie niższa niż w Estonii (409 gat.), nie mówiąc już o Polsce (700 gat.). We florze dominują naziemne mchy leśne, torfowiskowe i wodne oraz epifity i epiksyle. Brakuje natomiast prawie zupełnie gatunków mchów epilitycznych, a nieliczne z nich (np. *Racomitrium heterostichum*, *Hedwigia ciliata*, *Grimmia hartmanii*) rosną wyłącznie na glazach narzutowych.

Omawiana książka jest typową Florą opisową, przygotowaną według klasycznych wzorów dla tego typu dzieł. Krótka część wstępna przynosi podstawowe wiadomości o budowie morfologicznej i anatomicznej mchów i torfowców, ich ekologii oraz podaje praktyczne informacje na temat zbierania i oznaczania tych roślin. Największą część książki wypełnia część systematyczna. Składają się na nią osobne klucze do oznaczania gatunków torfowców i rodzajów mchów właściwych (prątników), opisy taksonów oraz towarzyszące im pełnostronicowe ryciny ilustrujące najważniejsze cechy diagnostyczne. Obok gatunków stwierdzonych na Litwie zamieszczono niektóre gatunki, których znalezienie w tym kraju jest prawdopodobne. Książkę zamyka tabelaryczne zestawienie liczby gatunków dla rodzin i rodzajów, przegląd mchów w różnych typach siedlisk oraz słowniczek terminologiczny.

Ujęcia taksonomiczne są w większości zgodne z aktualnie obowiązującymi trendami w taksonomii mchów, chociaż czasami autorka wykazuje brak konsekwencji. Z jednej strony wyodrębnia z tradycyjnego i heterogenicznego rodzaju *Drepanocladus* jako osobne rodzaje *Hamatocaulis* czy *Warnstorfia*, ale z drugiej strony pozostawia w nim gatunki tworzące mniej więcej równorzędne rodzaje *Limprichtia* i *Pseudocalliergon*. Jest także dość dużo błędów w cytowaniu nazwisk autorów nazw taksonów, zwłaszcza sekcji, ale na usprawiedliwienie autorki można podać, że nomenklatura tych jednostek ciągle nie jest w pełni wyjaśniona. Flora napisana jest całkowicie po litewsku, z krótkim streszczeniem w języku angielskim.

skim. Jej przydatność będzie więc ograniczona do Litwy, gdzie na pewno odegra ważną rolę w stymulacji badań lokalnej brioflory, która ciągle należy do najsłabiej poznanych w porównaniu z innymi państwami bałtyckimi.

Ryszard OCHYRA

KUSEL-FETZMANN E. *Die Euglenophytenflora des Neusiedler Sees (Burgeland, Österreich)*. Abhandlungen der Zoologisch-Botanischen Gesellschaft in Österreich, Band 32, 2002, ss. 115. Cena (nie podano). ISBN 3-901294-06-6.

Badania nad eugleninami zasiedlającymi słonawe zbiorniki śródlądowe nie były dotychczas przedmiotem odrębnych badań. Monografia Elsy Kusel-Fetzmann zawiera szczegółowe wyniki wieloletnich badań nad eugleninami występującymi w zasolonym jeziorze Neusiedl w Austrii oraz w jego dopływach i przyległych małych stawkach. Jezioro to położone jest 115 metrów nad poziomem morza, przy granicy wschodniej Austrii z Węgrami. Jak podaje autorka, jest ono wypłycone, woda ma odczyn wyraźnie zasadowy. Chemizm wód jeziora wskazuje na to, że przedstawiciele euglenin i innych grup systematycznych glonów znajdują w nim dogodne warunki do rozwoju. Wcześniej badania fykologiczne w tym jeziorze prowadził z powodzeniem Schiller (1925, 1952, 1956), autor wielu nowych gatunków euglenin np. *E. adunca*, *E. halophila*, później także Schmidt (1973), Wawrik (1978, 1979, 1981), a także sama autorka prezentowanej monografii (1974, 1979, 1986, 1987, 1988).

Książka opatrzona jest dużym wstępem, w którym autorka zawarła niezbędne informacje o geografii terenu, opisie stanowisk, wynikach badań chemicznych oraz informacje o innych prowadzonych tu badaniach. W części tej zamieściła ponadto uwagi o wykorzystanej literaturze przedmiotu.

Kolejna część opracowania, to rezultat studiów taksonomicznych. Na 45 stronach autorka przedstawiła opisy 146 taksonów należących do rodzajów: *Euglena* (48), *Lepocinclis* (5), *Phacus* (25), *Trachelomonas* (13), *Strombomonas* (1) i *Colacium* (2) oraz 42 opisy euglenin bezbarwnych reprezentujących aż 12 rodzajów, w tym licznie występujące *Petalomonas* (11) i *Peranema* (7). Opisy taksonów są zwięzłe, uzupełnione danymi o ekologii poszczególnych gatunków. Wszystkie znalezione taksony mają bardzo dobrą, wykonaną przez autorkę, dokumentację ikonograficzną zestawioną na 18 tablicach z rysunkami, oraz na 4 tablicach z kolorowymi fotografiami i 1 tablicą z SEM. Układ taksonomiczny oparła autorka na systemach opracowanych przez Bourrellyego (1970)

i Ettla (1980) wyróżniających dwa rzędy: Euglenales z pięcioma rodzinami i Petamonadales z dwiema rodzinami. Taksony bezbarwne euglenin wydzielone są w odrębny rozdział. Na końcu tej części zamieszczony jest spis gatunków, które przeniesiono do kultur glonów Instytutu Ekologii Uniwersytetu w Wiedniu. Dodać należy, iż w Instytucie tym zdeponowane są szczepy zebrane z jeziora Neusiedler jeszcze przez Schillera. Autorka starała się sprawdzić jego oznaczenia, jednak mało zdecydowanie, bowiem nie przeniosła np. *E. pochmanni*, *E. pachyperiplastica* do synonimów chociaż wspomina o ich podobieństwie do *E. ehrenbergii*. Szkoda, że nie podaje dokumentacji dla *E. nastriformis*, *E. höfleri*, *E. mobilis*, *E. aumülleri* i *E. sacculatus*, opisanych przez Schillera, których opisy podała w tekście.

Oznaczenia autorki są poprawne i tylko w jednym przypadku zaszła pomyłka, bowiem *E. circularis* jest synonimem dla *E. viridis*, o czym pisał już Pringsheim w 1953 roku.

W podsumowaniu autorka zwraca uwagę na to, że większość oznaczonych taksonów to ubikwisty, które wykazują duży zakres tolerancji na stopień zasolenia wody, a część z nich podawanych jest z wód morskich. Słusznie też zauważa, że brak jest nadal podsumowujących badań fizjologicznych, wskazujących na zróżnicowanie form zasadowo halofitowych.

W bogatym zestawie cytowanej literatury (140 pozycji) jest wiele danych bibliograficznych zarówno historycznych, jak i współczesnych z zakresu badań fykologicznych prowadzonych na terenie Austrii. Praca wydana jest na bardzo dobrej klasy kredowym papierze, a piękna dokumentacja zachęca do studiowania euglenin. Warto mieć ją w swoich zbiorach, bowiem wzbogaca informacje o autekologii gatunków, pomaga w ich oznaczaniu, wyjaśnia niektóre problemy zmienności morfologicznej tej trudnej do oznaczania grupy organizmów.

Konrad WOŁOWSKI

NADCHODZĄCE SPOTKANIA FORTHCOMING MEETINGS

- HAWAII INTERNATIONAL CONFERENCE ON SCIENCES, 15-18 I 2004

Informacja: Hawaii International Conference on Sciences,
P. O. Box 75036, Honolulu HI, 96836, USA
Tel. +(808) 949-1542
Fax: +(808) 947-2420
E-mail: sciences@hicsciences.org
<http://www.hicsciences.org/>

- **COMPLEX INVESTIGATIONS OF THE NATURE OF THE EURASIAN-ARCTIC CONTINENTAL MARGIN**, 11–13 III 2004

Informacja: Dr Irina Alexandrovna Pogodina, Murmansk Marine Biological Institute KSC RAS, 17 Vladimirskaia Street, Murmansk, 183010, RUSSIA
Tel. +(7-8152) 56-12-57; 23-07-62
Fax: +47-789-10-288 (Norwegian line)
E-mail: mmbi@mmbi.info; pogod@mmbi.info
<http://www.mmbi.info>

- **THE SEVENTH INTERNATIONAL ORGANIZATION OF PALEOBOTANY CONFERENCE**, ARGENTINA, 21–26 III 2004

Informacja: Dr. Edith L. Taylor, Dept. of Ecology and Evolutionary Biology University of Kansas 1200 Sunnyside Ave., Haworth Hall Lawrence, KS 66045–7534 U.S.A.
Tel. +785-864-3621
Fax: +785-864-5860
E-mail: etaylor@ku.edu <http://www.iopc2004.org/>

- **FOURTH SOUTHWESTERN RARE AND ENDANGERED PLANT CONFERENCE**, 22–25 III 2004

Informacja: Patricia Barlow-Irick, New Mexico, U.S.A.
Tel. +505 568-9131
E-mail: patriciaibarlowirick@starband.net
<http://nmrareplants.unm.edu>

- **THE SECOND INTERNATIONAL ORCHID CONSERVATION CONGRESS (IOCC) – „ORCHID CONSERVATION MEASURES – THE CONSERVATION BALANCE”**, 17–22 V 2004

Informacja: Dr. Tom Sheehan, 3823 S. W. 3rd Ave. Gainesville, FL 32607 lub Dr. Wes Higgins, Head of Systematics, Marie Selby Botanical Gardens, Sarasota, FL 34236, U.S.A.
Tel. +941-955-7553 ext. 310 <http://www.selby.org/iocc/>

- **INTERNATIONAL ORGANIZATION OF PLANT BIOSYSTEMATICS – „PLANT EVOLUTION IN MEDITERRANEAN CLIMATE ZONES” – IXTH MEETING**, Valencia, SPAIN, V 2004,

Informacja: <http://www.jardibotanic.org/iopb.html>

- **WISE USE OF PEATLANDS – 12TH INTERNATIONAL PEAT CONGRESS**, 6–11 VI 2004

Informacja: IPS 2004, TSG-Congress Tampere Ltd., Hämeenkatu 9A, FIN-33100 Tampere, FINLAND
Tel. +358(0)-201-301-355
Fax: +358(0)-201-301-389
E-mail: ips2004@tsgcongress.fi

- **FIRST INTERNATIONAL PHYLOGENETIC NOMENCLATURE MEETING**, PARIS, 28 VI – 1 VII 2004

Informacja: Michel Laurin, UMR 8570, Evolution et Adaptation des Systèmes Ostéomusculaires Université Paris 7 – Denis Diderot, case 7077, 2, place Jussieu, 75005 Paris, FRANCE
Tel. +(331) 44 27 36 92

Fax: +(331) 44 27 56 53

E-mail: laurin@ccr.jussieu.fr <http://systbiol.org/>

- **THE 7th INTECOL INTERNATIONAL WETLANDS CONFERENCE IN UTRECHT**, 25–30 VII 2004

Informacja: FBU Congress Bureau, c/o INTECOL, Universiteit Utrecht, P. O. Box 80125, NL-3508 TC Utrecht, THE NETHERLANDS
Fax: +31 30 253 5851
E-mail: INTECOL@fbu.uu.nl
<http://www.bio.uu.nl/intecol/>

- **XI INTERNATIONAL PALYNOLOGICAL CONGRESS (IPC)**, 4–9 VII 2004

Informacja: EUROCONGRES S. A., Avda. Constitución 18, bq. 4, bajo, 18012 Granada, SPAIN
Tel. +[34] 958 208650–958 209361
Fax: +[34] 958 209400
E-mail: eurocongres@eurocongres.es
<http://www.ugr.es/local/bioevg>

- **53 ZJAZD POLSKIEGO TOWARZYSTWA BOTANICZNEGO – „PRZYRODA POLSKI W EUROPEJSKIM DZIEDZICTWIE DÓBR NATURY”**, 6–11 IX 2004

Informacja: Sekretariat 53 Zjazdu Polskiego Towarzystwa Botanicznego, Katedra Botaniki i Ekologii, Wydział Rolniczy, Akademia Techniczno-Rolnicza, ul. Prof. Sylwestra Kaliskiego 7, 85–796 Bydgoszcz
E-mail: zjazdptb@atr.bydgoszcz.pl
http://wr.atr.bydgoszcz.pl/confer/53_zjazd_ptb.html

- **XVII INTERNATIONAL BOTANICAL CONGRESS, Vienna, 17–23 VII 2005**

Informacja: Dr. Josef Greimler, Secretary General, XVII IBC 2005, Institute of Botany, University of Vienna, Rennweg 14, A-1030 Vienna, AUSTRIA
Phone: +43-1-4277-54123
Fax: +43-1-4277-9541
E-mail: office@ibc2005.ac.at <http://www.ibc2005.ac.at/>

- **THE INTERNATIONAL UNION OF FOREST RESEARCH ORGANIZATIONS (IUFRO) WORLD CONGRESS**, 8–13 VIII 2005

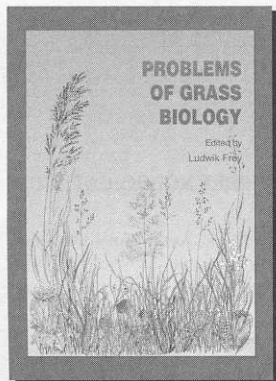
Informacja: Russell J. Haines, Queensland Forestry Research Institute, (QFRI), AUSTRALIA
Tel. +61 7 38969714
Fax +61 7 38969628
E-mail: hainesr@qfri1.se2.dpi.qld.gov.au
<http://iufro.boku.ac.at>

- **8TH INTERNATIONAL PHYCOLOGICAL CONGRESS**, 13–19 VIII 2005, Durban, Kwazulu Natal, SOUTH AFRICA

Informacja: Margaret Clayton, Chair, International Organizing Committee, 8th International Phycological Congress
E-mail: margaret.clayton@sci.monash.edu.au

Opracował: Jan J. WÓJCICKI

LITERATURA BOTANICZNA • BOTANICAL LITERATURE

L. FREY (red.) 2003. *Problems of grass biology*. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków, ss. 574. ISBN 83-85444-29-7. Cena: 49.40 zł

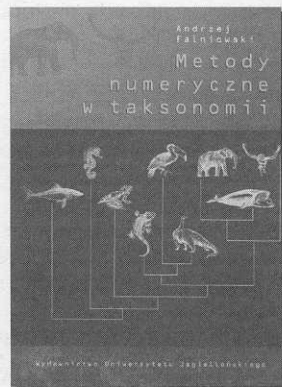
Poaceae to rodzina roślin o wielkim ekonomicznym znaczeniu. Względnie prosta budowa traw sprawia, że są one dobrze przystosowane do przeżywania nawet w skrajnie niekorzystnych warunkach i dlatego określa się je jako rośliny, które osiągnęły ewolucyjny sukces. Problemy biologii traw są bardzo interesujące zarówno z teoretycznego, jak i praktycznego punktu widzenia. Dlatego też wszystkie nowe dane o tej grupie roślin są niezwykle pożądane. W omawianej książce przedstawiono m.in. wyniki badań dotyczących fundamentalnych aspektów taksonomii, kariologii, embriologii, geografii, fitosocjologii, ekologii, jak też zagrożenia i ochrony rodzimych i zawleczonych traw występujących w Polsce. Książka napisana została w języku angielskim, toteż należy mieć nadzieję, że wzbudzi zainteresowanie botaników i ekologów nie tylko w Polsce, ale i zagranicą.

Dystrybucja: Dział Wydawnictw, Instytut Botaniki im. W. Szafera, Polska Akademia Nauk, ul. Lubicz 46, 31-512 Kraków; tel. (12) 4241731, fax (012) 4219790, e-mail: ed-office@ib-pan.krakow.pl

A. FALNIOWSKI 2003. *Metody numeryczne w taksonomii*. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, ss. 233. ISBN 83-233-1745-3. Cena 29.00 zł

Szeroko stosowane w taksonomii biologicznej metody numeryczne zastępują często doświadczenie i intuicję systematyka bardziej obiektywnymi kryteriami, otwierają też możliwość rekonstruowania procesów mikro- i makroewolucji. Współczesny biolog powinien znać przynajmniej ich podstawy. Prezentowana książka jest wysokiej klasy podręcznikiem akademickim, w którym przedstawiono metodyczny wykład poczynając od danych wyjściowych, a kończąc na drzewach obliczonych na ich podstawie. Jakkolwiek szereg omówionych technik nadaje się do analizy każdego danych, autor skoncentrował się na analizie danych molekularnych, wychodząc ze słusznego założenia, iż ich analiza rozwija się obecnie najszybciej. Stronę matematyczną ograniczono w książce do niezbędnego minimum, kładąc nacisk na intuicyjne zrozumienie przedstawionych technik. Przejrzysty układ, trafny dobór przykładów i jasny tok wywodu sprawiają zapewne, że ta bardzo przydatna książka znajdzie się w podręcznych księgozbiorach nie tylko studentów, ale także profesjonalnych biologów różnych dyscyplin.

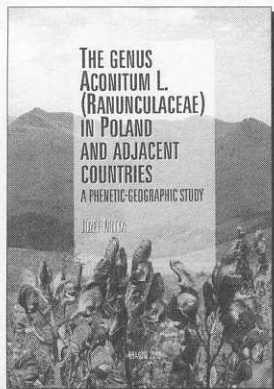
Dystrybucja: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, ul. Bydgoska 19 C, 30-056 Kraków; tel. (12) 6387783, fax (12) 4233160, e-mail: wydaw@if.uj.edu.pl

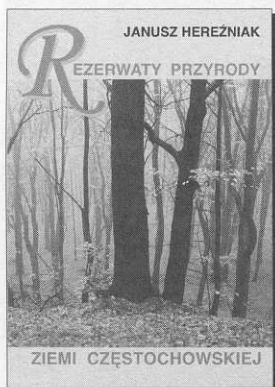

J. MITKA 2003. *The genus Aconitum (Ranunculaceae) in Poland and adjacent countries. A phenetic-geographic study*. Institute of Botany of the Jagiellonian University, Kraków, ss. 204. ISBN 83-915161-2-1. Cena 29.00 zł

Przedstawiana książka zawiera krytyczne opracowanie taksonomiczno-geograficzne *Aconitum* subgen. *Aconitum* w Polsce w oparciu o jednolite kryteria morfologiczne. Analizy szczegółowe, przedstawione na szerokim tle wykraczającym poza granice kraju, pozwoliły autorowi na wyciągnięcie wniosków o charakterze ogólnym, co sprawia, że opracowanie stanowi bardzo istotny wkład w poznanie różnicowania w obrębie tej grupy roślin na obszarze Europy. Autor nie tylko rozwiązał szereg istotnych problemów tej skomplikowanej grupy roślin. Wykazał ponadto, że hybrydyzacja odegrała, i nadal odgrywa, znaczącą rolę w specjacji w obrębie podrodziny *Aconitum*. Zamieszczone dwa klucze umożliwią identyfikację przedstawicieli *Aconitum* do podrodzaju, sekcji i serii, a także gatunku, podgatunku i mieszańców występujących na terenie Polski. Książka zawiera obszerne streszczenie w języku polskim.

Dystrybucja: Mgr Małgorzata Matyjaszkiewicz, Instytut Botaniki, Uniwersytet Jagielloński, ul. Kopernika 27, 31-501 Kraków; tel. (12) 4210277, fax (12) 4230949, e-mail: matyjaszkiewicz@fagus.ib.uj.edu.pl

J. HEREŹNIAK 2002. *Rezerваты przyrody ziemi częstochowskiej. Studium przyrodniczo-historyczne.* Liga Ochrony Przyrody, Zarząd Okręgu w Częstochowie, Częstochowa, ss. 300. ISBN 83-916542-0-6. Cena 30.00 zł

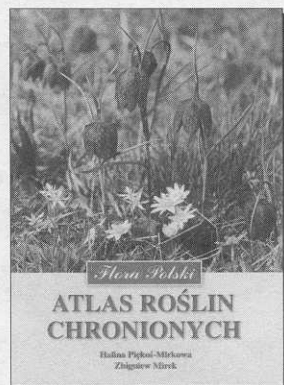
Autor przedstawianej książki postawił sobie za cel upowszechnienie wiedzy o wartościach przyrodniczych ziemi częstochowskiej poprzez scharakteryzowanie znajdujących się na jej terenie 24 istniejących i 28 projektowanych rezerwatów przyrody. Dla każdego istniejącego rezerwatu zamieszczono m.in. barwny plan sytuacyjny, informacje o jego fizjografii, historii, florze, roślinności i faunie. Książka ilustrowana jest 255 znakomitej jakości autorskimi fotografiami barwnymi, co nadaje jej charakter atlasu. Publikacja adresowana jest głównie do miłośników przyrody, także do działaczy politycznych, gospodarczych, samorządowych i społecznych, ale przede wszystkim do turystów, młodzieży i nauczycieli, dla których stanowić będzie podstawowe kompendium wiedzy o przyrodzie regionu. Zamieszczone bogate piśmiennictwo (230 pozycji) stanowi cenne źródło informacji o publikacjach naukowych zawierających szczegółowe wyniki badań przyrodniczych tego atrakcyjnego terenu.

Dystrybucja: Zarząd Okręgowy LOP, ul. Czarotoryjskiego 28, 42-200 Częstochowa; tel. (34) 3244316 lub 6354400.

H. PIĘKOŚ-MIRKOWA, Z. MIREK 2003. *Atlas roślin chronionych.* Flora Polski. MULTICO Oficyna Wydawnicza, Warszawa, ss. 584. ISBN 83-7073-256-9. Cena 138.00 zł

W książce przedstawiono aktualny stan wiedzy o roślinach naczyniowych prawnie chronionych w Polsce. W części wprowadzającej omówiono formy i metody ochrony roślin, a także ogólne charakterystyki gatunków chronionych. Zasadniczą część stanowią syntetyczne omówienia poszczególnych gatunków objętych ochroną ścisłą (234), częściową (25) i dawniej chronionych, a obecnie gatunków specjalnej troski (9). Dla każdego gatunku podano krótkie charakterystyki wg schematu: morfologia, rozmieszczenie ogólne, rozmieszczenie w Polsce, warunki siedliskowe, fitocenozy, biologia gatunku, wielkość populacji, zagrożenie i ochrona. Książka przygotowana została w formie atlasu, w którym każdy gatunek zilustrowany został znakomitymi barwnymi rycinami roślin, fotografiami ich biotopów oraz mapami rozmieszczenia.

Dystrybucja: Magazyn MULTICO O.W., ul. Cybernetyki 9, 02-677 Warszawa, tel./fax (22) 6472409, e-mail: handlowy@multicobooks.com.pl oraz Dział Wydawnictw, Instytut Botaniki im. W. Szafera, Polska Akademia Nauk, ul. Lubicz 46, 31-512 Kraków; tel. (12) 4241731, fax (012) 4219790, e-mail: ed-office@ib-pan.krakow.pl

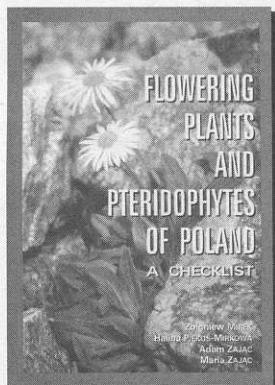

Z. MIREK, H. PIĘKOŚ-MIRKOWA, A. ZAJĄC, M. ZAJĄC 2002. *Flowering plants and pteridophytes of Poland. A checklist – Krytyczna lista roślin naczyniowych Polski.* Biodiversity of Poland – Różnorodność biologiczna Polski. Vol. 1. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, ss. 442. ISBN 83-85444-83-1. Cena 48.00 zł

W przedstawianym tomie zamieszczono krytyczną listę wszystkich rodzimych roślin naczyniowych występujących na terenie Polski, z uwzględnieniem efemerofitów i gatunków roślin częściej uprawiane w gruncie. Opracowanie powstało przy udziale ponad 20 specjalistów z różnych ośrodków naukowych w kraju. Równoległe teksty w języku angielskim i polskim pozwolą odbiorcom krajowym i zagranicznym na pełne wykorzystanie zawartych w nim informacji. Dla wygody użytkowników zamieszczono ponadto indeks rodzajów z ich przynależnością do rodzin, indeks polskich nazw roślin, indeks autorów łacińskich nazw roślin oraz wykaz z podaniem pozycji systematycznej rodzajów uwzględnionych w „Liście”. Przedstawiana książka jest tomem inauguracyjnym dziesięciotomową serię „Różnorodność biologiczna Polski”, w której po raz pierwszy w naszej historii ukazane zostanie w formie syntetycznej bogactwo gatunkowe wszystkich organizmów tradycyjnie zaliczanych do świata roślin.

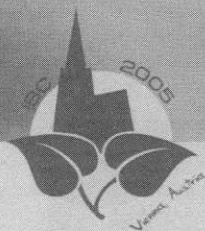
Dystrybucja: Dział Wydawnictw, Instytut Botaniki im. W. Szafera, Polska Akademia Nauk, ul. Lubicz 46, 31-512 Kraków; tel. (12) 4241731, fax (12) 4219790, e-mail: ed-office@ib-pan.krakow.pl

Opracował: Jan J. WÓJCICKI

XVII International Botanical Congress

further information:
<http://www.ibc2005.ac.at/>
e-mail: office@ibc2005.ac.at

18 - 23 July 2005

Nomenclature section 12 - 16 July 2005

V
I
E
N
N
A

A
U
S
T
R
I
A